

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa

Kodas 62103S130

INDRA STANAITIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ĮMONIŲ KREDITAVIMAS

Kaunas 2006

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

INDRA STANAITIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ĮMONIŲ KREDITAVIMAS

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____
(darbo vadovo mokslo laipsnis, mokslo
pedagoginis vardas, vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2006

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	4
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	5
Įvadas.....	6
1.KREDITO RINKOS EKONOMINIS TURINYS IR YPATUMAI.....	8
1.1. Kredito ekonominė charakteristika.....	12
1.2.Kredito klasifikavimo požymiai.....	17
1.3.Palūkanų normos nustatymas.....	27
1.4.Kreditų suteikimo tvarka.....	34
1.5.Kredito rizika ir jos mažinimo priemonės.....	37
1.6.Paskolų aptarnavimas.....	39
1.7.Probleminių skolų administravimas.....	41
2. LIETUVOS KREDITŲ RINKOS APŽVALGA.....	45
2.1. Lietuvos bankų kreditai smulkioms ir vidutinėms įmonėms.....	50
2.2. Specializuotų organizacijų parama smulkiam ir vidutiniam verslui.....	58
3. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ĮMONIŲ KREDITAVIMO TYRIMAS KAUNO MIESTE BEI RAJONE.....	62
3.1. Tyrimo metodika.....	63
3.2. Tyrimo duomenų analizė.....	65
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	75
SANTRAUKA (anglų k.).....	80
MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	81
INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	83
1 PRIEDAS Anketa.....	84
2 PRIEDAS Bankų siūlomos verslo finansavimo paslaugos juridiniams asmenims.....	86

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Kredito veikimas	10
2 pav. Kredito suteikimo etapai.....	35
3 pav. Paskolų palūkanos proc. juridiniams asmenims.....	49
4 pav. Lizingo rinkos pasiskirstymas pagal portfelį 2005m.....	55
5 pav. Kreditų vartotojai pagal veiklos sferas.....	65
6 pav. Pagrindiniai kreditų teikėjai.....	66
7 pav. Kreditų grupavimas pagal dydį.....	66
8 pav. Pagrindinės kredito rūšys, naudojamos SVV finansuoti.....	67
9 pav. Populiariausios paskolų palūkanų normos.....	68
10 pav. Kriterijų svarba renkantis kredito davėją.....	69
11 pav. Kriterijų renkantis paskolos davėją palyginimas.....	70
12 pav. Įmonių elgesys prireikus veiklai lėšų.....	71
13 pav. Pagrindiniai pradinio kapitalo sukaupimo būdai.....	73

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

SVV – smulkus ir vidutinis verslas

LSVVPA – Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra

LIBOR – Londono tarpbankinių atsiskaitymų ir indėlių JAV doleriais procentas, 5 didžiųjų Londono bankų vidurkis

EURIBOR – euro zonos vidutinės tarpbankinės palūkanų normos, kuriomis bankai pageidauja skolinti lėšų eurai kitiems bankams

VILIBOR – vidutinės tarpbankinės palūkanų normos, kuriomis bankai pageidauja skolinti lėšų litais kitiems bankams

LB – Lietuvos bankas

ECB – Europos Centrinis bankas

BVP – bendrasis vidaus produktas

LEID – UAB draudimo įmonė “Lietuvos eksporto ir importo draudimas“

INVEGA – UAB „Investicijų ir verslo garantijos“

LEPA – Lietuvos ekonominės paramos agentūra

LR – Lietuvos Respublika

JAV – Jungtinės Amerikos valstijos

MVĮ – mažos ir vidutinės įmonės

ES – Europos Sąjunga

IVADAS

Finansavimas reikalingas tiek pradėdant naują verslą, tiek plėtojant jau egzistuojančią veiklą. Akivaizdu, kad tinkamas verslo finansavimas tai bene pagrindinis verslo sėkmės garantas. Finansai – tai verslo gyvybė ir kraujas. Be tinkamo finansavimo ir sklandžios pinigų srautų tėkmės nė vienas verslas dar nėra ilgai išlikęs gyvybingas ir konkurencingas. Skiriamos dvi pagrindinės verslo finansavimo būdų grupės:

- finansavimas akcininkų įnašais į įmonės kapitalą;
- finansavimas įvairiomis kredito priemonėmis.

Šiame darbe analizuojamas finansavimas kredito priemonėmis.

Todėl šio **darbo tikslas** – *ištirti Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo įmonių kreditavimo galimybes.*

Kreditų rinkoje daugelyje pasaulio šalių pagrindinėmis kreditinėmis institucijomis yra laikomi bankai. Didžioji dalis autorių, rašančių kreditavimo temomis, bankus ir kitas kreditavimo paslaugas teikiančias institucijas vadina “ekonomikos širdimi”, “smegenimis”, duodančiais impulsą šakies ūkio plėtrai ir perskirtančiais ekonomikos pinigus.

Tinkamai atliekamos bankų kreditavimo operacijos yra labai svarbios, nes jos padeda nukreipti, paprastai limituotus, šalies piniginius išteklius į dinamiškiausias ir perspektyviausias verslo sritis. t.y. vienas pagrindinių gerai veikiančios rinkos ekonomikos dėsnų. O smulkus ir vidutinis verslas yra ekonomikos varomoji jėga ir socialinio valstybės stabilumo garantas. Šio verslo reikšmės didėjimas tapo akivaizdžiu viso civilizuoto pasaulio esminiu bruožu. Teisinga valstybės politika šioje srityje yra labai svarbus kiekvienos valstybės vidaus politikos uždavinys. Analitikai taip pat sutaria, kad smulkaus ir vidutinio verslo plėtra yra vienas iš prioritetinių Europos Sąjungos ir Lietuvos politikos tikslų. Pirmiausia SVV įmonės yra nuolatinio užimtumo pagrindas – smulkusis verslas tai svarbi priemonė, kovojanti su struktūriniu nedarbu. Antra, didesnis įmonių skaičius duoda postūmį ekonominiam augimui, paskatintam intensyvesnės konkurencijos. SVV įmonės greičiau pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, užimdamos konkrečias rinkos nišas.

Darbo objektas – kreditavimo procesas smulkiuose bei vidutinėse įmonėse.

Darbo uždaviniai:

- pateikti kreditavimo sampratą remiantis moksline literatūra ir aptarti kreditavimo proceso ypatumus;
- teoriškai apžvelgti ir įvertinti kredito produktų parinkimą ir motyvus;
- apžvelgti didžiausių Lietuvos komercinių bankų siūlomas kreditavimo paslaugas smulkioms bei vidutinėms įmonėms;
- atlikti SVV kreditų rinkos tyrimą ir sužinoti kokie motyvai turi didžiausią įtaką pasirenkant kreditavimo produktus tarp smulkių ir vidutinių įmonių;
- atlikus tyrimą pateikti praktinius pasiūlymus.

Darbo struktūra: darbas susideda iš trijų dalių - pirmojoje, daugiau vadovaujantis užsienio šalių patirtimi, apžvelgiami kreditavimo proceso ypatumai, didesnę dėmesį skiriant kreditų analizei, jų klasifikavimui, palūkanų normos nustatymui, probleminių kreditų administravimui. Antrojoje dalyje yra trumpai apžvelgiama Lietuvos kreditų rinka, aptariamos Lietuvos bankų siūlomos verslo kreditavimo paslaugos smulkioms bei vidutinėms įmonėms, išanalizuota specializuotų organizacijų parama smulkiam ir vidutiniam verslui. Trečiojoje dalyje pateikiami tyrimo rezultatai gauti anketinės apklausos būdu, taip pat pateikiami rezultatai gauti interviu metu iš smulkių ir vidutinių įmonių atstovų. Rezultatai yra interpretuojami bei vertinami, pateikiamos tyrimo išvados.

Tyrimo metodai: Lietuvos ir užsienio autorių mokslinių darbų analizė, statistinių duomenų grupavimo, loginės analizės, sisteminimo, klasifikavimo bei iliustraciniai metodai. Empirinis tyrimas atliktas stebėjimo ir apklausos metodų pagalba. Atliekant darbą naudotasi ir Lietuvos, ir užsienio autorių moksline literatūra, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės išleistais periodiniais leidiniais, Lietuvos banko bei komercinių bankų medžiaga, LR įstatymais bei ministerijų internetiniais puslapiais, Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūros statistine medžiaga, periodinių mokslinių žurnalų straipsniais bei konferencijų medžiaga.

Darbas susideda iš 3 dalių, pagrindinė darbo medžiaga aprašyta 79 puslapiuose, įskaitant 13 paveikslų. Panaudotos literatūros sąrašą sudaro 51 šaltiniai.

1. KREDITO RINKOS EKONOMINIS TURINYS IR YPATUMAI

Kreditinių santykių prielaidos susiformavo dar pirmą kartą bandruomenėje jos nariams persiskirstant pagal turinius požymius.

Kredito sąvoka kilo iš lotynų kalbos žodžio „credo“ – „tikėti“, „pasitikėti“. Italų kalboje žodis „credo“ reiškia „stata“. Kreditas yra ekonominiai piniginiai santykiai, susiję su įmonių, organizacijų ir gyventojų laikinai laisvų pinigų kaupimu ir tiksliniu jų teikimu apmokėjimo ir grąžintinumo pagrindais (Aleksnevičienė, 2005, p.141).

Taigi, kreditas yra pasitikėjimas tarp komercinių partnerių dėl pinigų arba prekių skolinimosi už palūkanas. Kreditiniai santykiai susiformuoja persiskirstant šalyje finansinius išteklius. Laisvų lėšų kaupimas ir jų persikirstymas sudaro galimybę lanksčiai ir sėkmingai naudoti ūkyje laikinai laisvas lėšas. Kai kurie ūkio dalyviai turi santaupų, kurių tam tikrą laiką nenaudoja, o kitiems tuo metu reikalingi papildomi finansiniai šaltiniai, nes nuosavų išteklių neužtenka.. Kad galėtų kreditą ir palūkanas grąžinti laiku, kredito ėmėjęs skolintus išteklius turi vartoti labai efektyviai, t.y. gauti kuo didesnę vertę už pradinę paskolintą vertę. Pati kredito sistema supaprastina lėšų judėjimą, taip kurdama papildomą vertę.

Paskolos (skola yra paskolos sinonimas) sąvokos taikymas yra labiau susijęs su ūkine komercine veikla, tiksliau apibrėžtas ir struktūrizuotas. Skolos terminas taikytinas tarp fizinių asmenų, gali būti plačiau taikomas ir ne tik kaip piniginė skola, mažiau apibrėžtas ir rečiau taikomas tarp profesionalų atitinkamose verslo srityse. Tačiau tai daugiau susitarimo ir tradicijos nei dalykinio bendravimo pasekmė. Skola gali būti pakeista paskolos priedole (Civilinis kodeksas 6.880 straipsnis).

Paskola ir kreditas yra gana artimos sąvokos. Civiliniame kodekse akcentuojama, kad paskolą gali suteikti visi fiziniai ir juridiniai asmenys ir iki 2000 Lt. nereikalaujama rašytinės formos. Kreditą gali suteikti tik bankas ar kita kreditinė įstaiga ir tik rašytine sutarties forma . Pažymėtina, kad kreditavimo sutartis savo teisine esme skiriasi nuo paprastos paskolos sutarties. Paprasta paskolos sutartis pripažįstama sudaryta tik nuo pinigų perdavimo momento, t.y. kol skolininkui realiai nėra perduodami pinigai, paskolos sutartis teisiškai laikoma neatsiradusia ir neįsigaliojusia . Tuo tarpu kreditavimo sutartis įsigalioja nuo jos sudarymo momento arba nuo joje numatytų sąlygų įvykdymo momento. Todėl skolininkas, tinkamai įvykdydamas sutartyje numatytas sąlygas, turi teisę reikalauti iš kredito gavėjo faktiškai išmokėti jam kreditą, o negavęs išmokėjimo reikalauti atlygio už patirtus nuostolius.

Kreditavimas – svarbi ir reikalinga finansinė operacija. Veikiant kreditiniams santykiams, aktyviai perskirstomos šalies laisvos finansinės lėšos, siekiant kuo racionaliau panaudoti skolintas lėšas. Laikinas laisvų lėšų kaupimas, jų savanoriškas paskirstymas bei perskirstymas sudaro galimybę lanksčiau ir ekonomiškai tikslingiau naudoti krašto piniginius išteklius. Fondai (depozitai), kuriuos bankai gauna iš savo klientų, daugiausia yra naudojami finansuojant vartotojų paskolas, verslo paskolas ir paskolas nekilnojamajam turtui įsigyti (Buškevičiūtė, Mačerinskienė, 1998, p. 238).

Paskolos klientams paprastai sudaro didžiausią bankų turto dalį ir yra viena iš rizikingiausių turto rūšių. Todėl paskolų teikimu užsiima specializuotos finansų ir kredito įstaigos.

Kredito būtinumą lemia prekių gamyba, jų cirkuliacija, atsiskaitymų organizavimas ir pinigų kaip mokėjimo priemonės veikimas. Gamybos ir cirkuliacijos procesų įvairios fazės skirtingose ūkio šakose ir įmonėse nesutampa, o tai sudaro sąlygas kredito atsiradimui bei jo būtinumui. Dažniausiai turto apyvarta vyksta nepertraukiamai – viena stadija keičia kitą. Be to, *turto apyvarta būna skirtinga įvairiose įmonėse, o tuo labiau įvairiose ūkio šakose*. Dar viena priežastis, kuri lemia kredito atsiradimą bei jo funkcionavimą, yra *įmonių gamybos sezoniškumas*. Kreditas naudojamas tuo metu, kai gamybos ciklas nepabaigtas. Kol dar nepagaminta produkcija, kol produkcija nevirto preke ir už ją negautas atsiskaitymas, negalima atnaujinti gamybos proceso. Tokiu atveju kreditas būtinas nepertraukiamam gamybos ir cirkuliacijos proceso užtikrinimui. Kredito būtinumą lemia ir tai, kad *nesutampa ilgalaikio turto apyvarta*. Akivaizdu, jog įvairių ūkio subjektų kapitalo apyvartos greitis yra nevienodas. Tai yra pagrindinė priežastis, kodėl kai kurie subjektai laikinai sukaupia laisvas pinigines lėšas, o kitiems jų tuo pat metu trūksta. Tuomet vienoje pusėje atsiranda kredito būtinumas ir ekonominis tikslingumas skolintis pinigus, o kitoje – galimybė ir suinteresuotumas suteikti kreditą. Jei įmonė nuspręstų gaišti laiką būtinam nuosavų lėšų kaupimui, labai sulėtėtų lėšų bei kapitalo apyvarta. Laikiniai laisvų pinigų įmonės gali atsirasti realizavus produkciją, taip pat ir dėl to, kad darbo užmokestis dažniausiai mokamas vieną kartą per mėnesį, o ne kiekvieną dieną. Įmonės taip pat laikinai naudojasi pinigais, kurie turi būti sumokėti į šalies biudžetą, socialinio draudimo fondus ir pan.

Praktikoje fizinių ir juridinių asmenų kreditavimas yra pakankamai populiarus, nes vieniems tai yra galimybė išspręsti laikiną vienkartinį išlaidų problemą ir iš efektyvaus finansinių išteklių panaudojimo gauti finansinės naudos, o kredito davėjai taip pat gali tikėtis sau naudos.

Kiekviename kreditiniame sandoryje dalyvauja bent du subjektai: kreditorius (paskolos davėjas, skolintojas) ir skolininkas (paskolos ėmėjas). Visi jie turi savus ekonominius interesus ir motyvus:

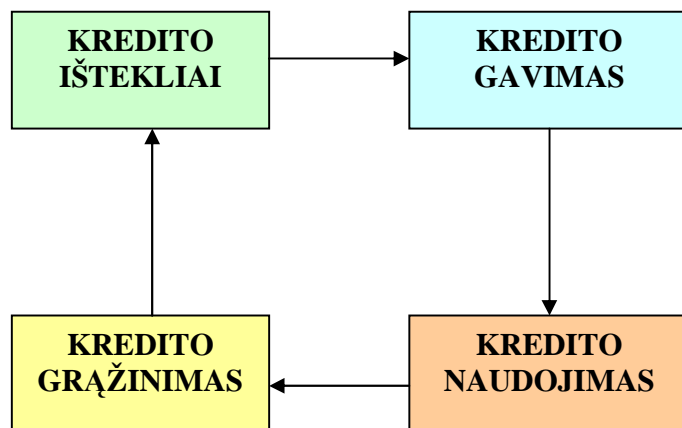
- kredito davėjas pateikia skolininkui kreditinio sandorio objektą – kreditą, numatydamas jo grąžinimo terminą ir visas paslaugos apmokėjimo sąlygas, o tuo pačiu išieka sandorio objekto savininku;

- kredito gavėjas yra suinteresuotas skolintis ir tenkinti savo ūkinius finansinius poreikius pagal sutartyje numatytas sąlygas.

Kreditavimui naudojami ne tik laikinai laisvos lėšos, bet ir visos santaupos bei kiti piniginiai ištekliai. Pasak V.Aleknevičienės kredito santykiuose dalyvauja:

- pirminiai investuotojai, t.y. laisvų finansinių išteklių savininkai, kurie skirtingais būdais kaupia juos bankuose, kitose kredito įstaigose arba paskolina juos tiesiai kredito gavėjams;
- bankai ir kitos kredito įstaigos, kurie sukauptus išteklius paskolina subjektams, stokojantiems pinigų;
- kredito gavėjai, kurie per kredito įstaigas arba tiesiogiai per investuotojus gauna kreditą ir panaudoję jį grąžina kredito davėjams.

Nenutrūkstamas kredito veikimas pavaizduotas 1 paveiksle.

Šaltinis: V.Aleknevičienė, (2005) Finansai ir kreditas, p. 142

1pav. Kredito veikimas

Jungtinėse Amerikos Valstijose kartą per metus FRS (Federalinė Rezervų Sistema) numato, kad kiekvienas JAV bankas turi pranešti apie kreditinio portfelio struktūrą pagal kreditavimo tikslą. Kreditų portfelis pagal kreditavimo tikslą gali būti padalinamas į 7 kategorijas (Rouz.S, 1999, p 545):

- hipotekiniai kreditai – kreditai, padengti nekilnojamoju turtu – žeme, pastatais ir kitu turtu, įskaitant trumpalaikius kreditus statybai ir ūkio inventoriui įsigyti bei ilgalaikius, skirtus gyvenamiesiems namams įsigyti ir t.t.;

- paskolos finansinėms institucijoms – bankams, draudimo ir kitoms finansinėms institucijoms;
- kreditai žemės ūkiui, skirti žemės apdirbimui, derliaus nuėmimui ir kitiems žemės ūkio darbams atlikti;
- paskolos prekybos ir pramonės kompanijoms, skirtos apyvartinio kapitalo finansavimui (atsargoms, debitoriniams įsiskolinimams, atlyginimams);
- vartotojiškos paskolos – sandėriai, sudaromi su fiziniais asmenimis, skirti vartojimo prekių įsigijimui, gyvenimo sąlygų gerinimui, medicininių išlaidų padengimui, atostogoms ar mokslui finansuoti; kreditinėse mokėjimo kortelėse suteiktos paskolos ir pan.;
- kitos paskolos.
- lizingo operacijos.

Dažniausiai didžiąją dalį paprastai sudaro hipotekiniai kreditai, apimantys apie 1/3 visų suteiktų kreditų apimties. Taip pat gana populiarios paskolos prekybos ir pramonės įmonėms bei vartotojiškos paskolos, sudarančios atitinkamai 1/3 bei 1/5 visų suteiktų kreditų.

Nagrinėjant kredito esmę ir būtinumą reikia aptarti ir kredito funkcijas. Kredito, kaip ekonominės kategorijos, funkcijos ne visada sutampa su kredito institucijų funkcijomis, kurių veiklą sąlygoja įvairūs konjunktūriniai veiksniai.

Svarbiausios kredito funkcijos, pasak Juozaitienės yra (Juozaitienė, 2000. p.138):

- perskirstomoji – tai kreditinių išteklių formavimas ir jų naudojimas paskoloms teikti;
- pakeičiamoji – gryniesi pinigai apyvartoj pakeičiami kreditiniais pinigais;
- kontrolinė – per kreditines operacijas kontroliuojama įmonių ir organizacijų finansinė būklė.

V. Aleknevičienė išskiria šias kredito funkcijas:

- perskirstomoji;
- trumpalaikio turto apyvartumo pagreitinimo;
- kapitalo koncentracijos pagreitinimo;
- prekių apyvartos aptarnavimo;
- kontrolinė.

Kredito sistemoje dalyvauja: gyventojai, įmonės bei organizacijos, valstybė ir kredito įstaigos. Iš vienos pusės, šie kredito sistemos dalyviai yra kredito išteklių davėjai (tiekėjai), iš kitos pusės – kredito išteklių gavėjai (vartotojai). Daugeliu atveju kreditiniai santykiai yra

abipusiai, bet reikia išskirti valstybę, ir jos santykius su kitais kredito sistemos dalyviais. Būtent atsiradę kreditiniai santykiai padeda susikurti pagrindinėms kreditinės sistemos dalims: gyventojų kreditui, įmonių kreditui, tarpbankiniam kreditui ir valstybiniam kreditui.

Taigi, apibendrinant galime teigti, jog kredito būtinumą lemia skirtinga turto apyvarta įvairiose įmonėse (tuo labiau skirtingose ūkio šakose), taip pat įmonių gamybos sezoniškumas bei nesutampanti ilgalaikio turto apyvarta. Dėl šių priežasčių vienu įmonių sąskaitose atsiranda laikinai nenaudojamų piniginių lėšų, o kitoms įmonėms tuo pat metu jų pritrūksta veiklai tęsti. Tuomet ir atsiranda būtinybėbei visos sąlygos laikinai laisvus pinigus paskirstyti kredito pagalba. Būtent kredito pagalba vyksta laikinai laisvų pinigų perskirstymas visuomenėje. Kredito funkcijos ne visada sutampa su atitinkamomis kredito institucijų funkcijomis. Pagal perskirstomąją funkciją skolinto kapitalo rinka pasireiškia laikinai laisvų finansinių išteklių perdavimu iš vienu ūkio veiklos sričių į kitas, užtikrinančias geresnį jų panaudojimą ir patį veiklos rezultatą. Atstumas tarp ūkio subjektų pinigų gavimo ir išleidimo gali sudaryti ne būtinai perteklių, bet ir trūkumą. Kapitalo koncentracijos procesas – būtina sąlyga efektyviai ekonomikos plėtrai ir yra kiekvieno ūkio subjekto pagrindinis tikslas. Realizuodamas prekių apyvartos aptarnavimo funkciją, kreditas aktyviai įtakoja ne tiek prekių, tiek ir pinigų apyvartos pagreitinimą, sudarydamas sąlygas laisvai cirkuliuoti gryniesiems pinigams. Kontrolinė funkcija pasireiškia išduodant ir naudojant kreditus. Būtent ši funkcija padeda užtikrinti kredito gražinimą laiku. *Kredito sistemą galime apibūdinti kaip įvairių formų ir metodų visumą, pagrįstą piniginiiais santykiais tarp įmonių, organizacijų ar gyventojų, kurie turi laisvų pinigų kaupimui tikslingam jų teikimui apmokėjimo ir gražinamumo pagrindu.* Ši sistema veikia per kredito rinką t.y. susidarius jos dalyvių kreditiniams santykiams.

1.1. Kredito ekonominė charakteristika

Prieš priimant bankui sprendimą išduoti kreditą ar ne yra nagrinėjama daugybė veiksnių, padedančių įvertinti paskolos gavėjo pasirengimą gražinti kreditą. Užsienio šalių praktikoje išskiriama keletas esminių bruožų, pagal kuriuos yra nustatomas potencialaus paskolos gavėjo patikimumas ir nustatoma kredito rizika.

JAV bankai plačiai taiko šešių "C" taisyklę (Roiz, 1999, p.183):

1. Skolininko charakteris (*character*) – bankas turi būti užtikrintas kliento prašymo motyvuotumu, atsakomybės suvokimu bei pasirengimu įvykdyti įsipareigojimus. Taip

pat labai yra svarbu paties skolininko asmenybė, reputacija verslo pasaulyje ir panašiai.

2. Galimybė skolintis lėšas (*capacity*) – bankas turi būti tikras, kad klientas, norintis gauti kreditą, turi teisę paduoti prašymą kreditui gauti ir juridinę teisę pasirašyti kredito sutartį.
3. Finansinės galimybės (*cash*) – esminis veiksnys, išduodant paskolą, yra klausimas, ar sugebės klientas gauti pakankamai piniginių lėšų pelno forma, kad galėtų užtikrinti savalaikį kredito grąžinimą. Skolininkas turi tris galimus piniginių lėšų gavimo šaltinius: veiklos piniginiai srautai, nuosavų aktyvų pardavimas arba piniginių lėšų pritraukimas, išleidžiant skolos vertybinius popierius. Visos šios išvardintos priemonės leidžia padengti kreditą, tačiau bankas pagrindiniu kredito padengimo šaltiniu laiko pajamų gavimą.
4. Užstatas (*collateral*) – aktyvų, siūlomų kaip garantija už kreditą, rūšis.
5. Sąlygos (*conditions*) – ekonominės konjunktūros padėtis ir kiti ekonominiai veiksniai, galintys turėti įtakos skolininko padėčiai ir gebėjimui grąžinti kreditą bei sumokėti palūkanas.
6. Kontrolė (*control*) – paskutinis faktorius vertinant kredito gavimo galimybę, kuris leidžia atsakyti į tokius klausimus: kaip stipriai atskirų įstatymų ar taisyklių pasikeitimas gali įtakoti įmonės veiklą ir pan.

Ši praktika leidžia bankui atsakyti į tokius klausimus:

- Ar paskolos gavėjas galės sumokėti palūkanas ir grąžinti paimtą pinigų sumą?
- Ar jis galės nustatytu grafiku grąžinti kreditą?
- Ar pateiktas užstatas ir kitos garantijos yra pakankami, kad padengtų pagrindinę sumą ir palūkanas nesėkmės atveju?

Didžiosios Britanijos komerciniai bankai plačiai taiko įvairiapuses potencialaus kredito gavėjo finansinės būklės tyrimo sistemas PARSER ir CAMPARI.

PARSER

P (*person (angl.) – asmuo*) – potencialaus kredito gavėjo įvaizdis verslo pasaulyje ir kiti rodikliai;

A (*amount (angl.) – kiekis*) – prašomo kredito dydžio pagrindumas;

R (*repayment (angl.) – atlyginimas*) – kredito su nustatytomis palūkanomis grąžinimo įvertinimas;

S (*security (angl.) – apsauga*) – kredito sugražinimo galimybė;
E (*expediency (angl.) – naudingumas, tinkamumas*) – kredito tikslingumas;
R (*remuneration (angl.) – kompensacija*) – banko teikiama premija paskolos gavėjui (atitinkamas procentas nuo kredito sumos) laiku gražinus kreditą.

CAMPARI

C (*character (angl.) – charakteris, bruožas*) – kredito gavėjo reputacija (asmeninės savybės, kvalifikacija, ankstesni dalykiniai santykiai su įvairiomis kredito institucijomis);

A (*ability (angl.) – mokumas*) – kredito gavėjo veiklos įvertinimas;

M (*means (angl.) – reikšmė*) – kredito gavėjo tikslų išanalizavimas;

P (*purpose (angl.) – tikslas*) – kredito tikslingumas;

A (*amount (angl.) – kiekis*) – kredito dydžio pagrindimas;

R (*repayment (angl.) – atlyginimas*) – kredito gražinimo galimybė;

I (*insurance (angl.) – draudimas*) – kredito apdraudimas.

Taikant šias kredito subjektų tyrimo schemas, komerciniai bankai naudojami įvairiomis anketomis – klausimynais, kuriuose nustatomi atsakymai, atitinkantys šios tyrimo sistemos kriterijus ir padedantys komercinių bankų valdytojams objektyviai įvertinti potencialių kreditų gavėjų kreditavimo galimybes ir sąlygas.

Paskolos procesą galima suskirstyti į keletą etapų, kurių kiekvienas prisideda prie būsimos paskolos suteikimo ir banko pelno gavimo. Antipova (Antipova, 1997, p.49) paskolos procesą išskaido į penkis etapus:

1. Išankstinė rinkos analizė.
2. Potencialaus paskolos gavėjo anketos išanalizavimas.
3. Kredito sugražinimo tikimybės ir rizikingumo įvertinimas paskolos išdavimo atveju.
4. Paskolos sutarties paruošimas ir užbaigimas.
5. Sutarties sąlygų užtikrinimo ir paskolos gražinimo kontrolė.

Nustatant kliento kreditingumą, labai didelę įtaką daro jo finansinė padėtis bei komercinės veiklos aplinka.

Suteikiant kreditus įmonėms, klaidų skaičius atrenkant klientus turi būti kaip įmanoma mažesnis. Tai būtina, kadangi didžioji dalis kreditų yra pakankamai stambūs ir nesėkmės atveju bankas labai rizikuoja.

Įmonės galimybė gauti pelną – viena svarbiausia paskolos gavimo sąlyga. Ji gali būti analizuojama dviem būdais:

1. Gamybinės - realizacinės veiklos analizė.
2. Finansinės veiklos analizė.

Gamybinės - realizacinės veiklos analizė apima žaliavų aprūpinimo, darbo jėgos, efektyvių visų resursų panaudojimo, gatavos produkcijos realizavimo metodų tyrimą, valdymo kokybę ir kita.

Finansinė veiklos analizė. Finansinių išteklių valdymas yra bet kokios komercinės veiklos valdymo neatskiriama dalis, todėl finansinės ataskaitos yra svarbiausia finansinių išteklių valdymo priemonė.

Finansinės ataskaitos turi atitikti tokius kriterijus:

1. Jos turi būti pasirašytos atitinkamai įgalioto įmonės darbuotojo arba nepriklausomo auditoriaus;
2. Jose turi būti pelno nuostolio ataskaita, kurioje tiksliai nurodytas laikotarpis;
3. Balansas privalo atitikti pelno (nuostolio) ataskaitoje nustatytą datą;
4. Balansas ir pelno (nuostolio) ataskaita privalo atitikti visuotinai priimtinus apskaitos principus.

Sprendimą dėl kredito gavimo (atmetimo) padeda priimti faktiniai buhalterinės apskaitos dokumentais pagrįsti duomenys. Komerciniai bankai, prieš suteikdami paskolą ūkio subjektams, dažnai atlieka finansinę ir visapusiškai įvairią kredito klientų verslo analizę, pasinaudojant finansinių koeficientų pagalba.

Finansiniai koeficientai yra naudojami:

- įmonės veiklai įvertinti įvairiais laiko momentais;
- panašių įmonių veiklos palyginimui lyginant koeficientus su atitinkamos verslo šakos vidurkiu.

Dažniausiai naudojami šie finansiniai koeficientai:

Likvidumo koeficientas – padeda nustatyti įmonės sugebėjimą laiku sumokėti skolas (Mackevičius J, Poškaitė D, 1999, p.38). Jis gaunamas padalinus trumpalaikį turtą iš trumpalaikių įsipareigojimų. Likvidumo koeficientas parodo firmos dabartinį mokumą pinigais.

Sveto koeficientas - parodo, kokia dalimi įmonė finansuojama skolinto kapitalo sąskaita. Jis gaunamas visus įsipareigojimus padalinus iš savininkų nuosavybės. Sveto

koeficientas nusako įmonės galimybę papildomai imti kreditus bei parodo firmos finansinės rizikos laipsnį.

Veiklos koeficientai. Jie parodo, kaip efektyviai įmonė valdo savo turtą. Veiklos koeficientams galima priskirti:

Debitorinis sąskaitų apyvartumas – dienų vidurkis, kai debitorinės sąskaitos dar yra neapmokėtos.

Atsargų apyvartumas – dienų skaičius tol, kol atsargos paverčiamos į lėšas debitorių sąskaitose.

Pelningumo koeficientai. Jie parodo bendrą įmonės veiklos efektyvumą.

Eksploatacijos koeficientas – firmos pelningumo ir realizacijos santykis. Jis parodo įmonės veiklos pelningumą, susiejant jį su produkcijos realizacija.

Pelnas iš kapitalo (ROA) – parodo, ar efektyviai naudojamas turtas ir kiek iš jo gaunama pelno. Rodiklis gaunamas grynąjį pelną padalinus iš viso turto.

Kapitalo grąža (ROE) – įvertina bendrąjį pelno gavimo efektyvumą naudojant kapitalą, kurį akcininkai investavo į įmonę. Koeficientas yra gaunamas grynąjį pelną padalinus iš akcininkų nuosavybės.

Koeficientai parodo tikrą įmonės padėtį, tačiau jie nė vienas negali būti taikomi atskirai. Įvertinant ekonominį kreditingumo rodiklių pagrįstumą, apibrėžiamos jų kritinės reikšmės ar intervalai, kurių ribose jie gali svyruoti. Šie koeficientai privalo būti lyginami ne tik tarpusavyje, bet ir su atitinkamos pramonės šakos vidurkiu, be to, privalu lyginti rodiklius su konkurentais ir įvertinti pasikeitimus laiko atžvilgiu.

Labai svarbu yra tai, kokioje aplinkoje įmonė dirba ir koks yra veiklos rizikos laipsnis. Komercinės veiklos rizika yra susijusi su rizika, esančia komercinės veiklos sferoje. Kreditoriai privalo įvertinti komercinės veiklos aplinkos rizikos laipsnį. Ši informacija turi būti surinkta, norint įvertinti įmonės komercinės veiklos aplinką:

Nuosavybės forma – nuosavybės formos įvertinimas palengvins darbą paskolas teikiančiam banko darbuotojui nustatyti rizikos laipsnį, kai įmonė bankrutuoja, ir kas prisiims finansinę atsakomybę nesėkmės atveju;

Komercinės veiklos rūšis – kiekvieno verslo sėkmė priklauso nuo gaminamos produkcijos paklausos, naujų įrengimų, technologijų taikymo ir naujų rinkų įsisavinimo;

Rinka ir firmos klientai – pagamintas prekes ar paslaugas įmonė parduoda konkrečioje rinkoje ir konkrečioms klientams. Todėl yra labai svarbu turėti kuo daugiau smulkesnės

informacijos apie šias rinkas ir joje esamus klientus. Abu šie veiksniai yra pinigų srautų šaltiniai ir todėl daro didelę įtaką kredito gražinimui;

Konkurentai – paskolas teikiantis darbuotojas turi nustatyti paskolos gavėjo gebėjimą konkuruoti, palyginti jį su pagrindiniais konkurentais. Konkurentų veikla turės įtakos kliento, gavusio kreditą, būsimai padėčiai rinkoje, jo užimamai rinkos daliai bei jo verslo sėkmei;

Firmos tiekėjai – kad įmonė gamintų prekes ar teiktų paslaugas reikalingos žaliavos, kurias įmonė perka iš tiekėjų. Paskolas teikiantis banko darbuotojas turėtų įvertinti įmonės tiekėjus ir nustatyti, ar galima pasitikėti jais ir jų siūlomomis žaliavomis. Kai egzistuoja blogas tiekimas, įmonė negali nei gaminti, nei realizuoti savo produkcijos. Todėl nebus pinigų kredito gražinimui.

Infrastruktūra (sąlygos, įrengimai) – šis terminas apibūdina investicijas arba ilgalaikį turtą, kurie yra būtini įmonės veiklai. Esant galimybei, paskolas teikiantis darbuotojas turėtų patikrinti kliento gamybos infrastruktūrą, įvertinti jos kokybę. Labai svarbu žinoti, kiek kainuos vieno ar kito įrengimo remontas, sutrikimai bei gedimai, nauji reikalingi įrenginiai, koks yra naudingasis įrenginio eksploatacijos laikas ir kt. veiksniai.

Vadovai – paskolas teikiantis darbuotojas turi susipažinti su kreditą imančio kliento vadovavimo gebėjimais bei pačios įmonės organizacine struktūra.

Stipriosios ir silpnosios pusės – prieš suteikiant kreditą vertėtų išsiaiškinti klientų stipriąsias ir silpnąsias puses. Įmonė privalo vystyti savo veiklą remdamasi savo stipriosiomis pusėmis (gerai žinomas prekinis ženklas, prekės paklausios rinkoje, patyrę darbuotojai, nauji įrengimai ir technologijos), kad įgytų pranašumą prieš esamus konkurentus. Visada yra ir silpnųjų pusių, trukdančių vystyti įmonės veiklą ir pasiekti nustatytus tikslus. Todėl vadovai turi imtis veiksmų, kurie visiškai pašalintų arba susilpnintų silpnąsias puses.

1.2. Kredito klasifikavimo požymiai

Egzistuoja dvi kredito formos: *prekinė ir piniginė*. Kredito klasifikavimo kriterijų gausa lemia rūšių įvairovę. Kreditai gali būti grupuojamas labai įvairiai. Tas pats kreditas gali priklausyti kelioms paskolų grupėms ar kategorijoms, pavyzdžiui: būti trumpalaikis, išduotas su užstatu, su fiksuotomis

palūkanomis ir t.t. Kredito priskyrimas vienai ar kitai grupei priklauso nuo kriterijų, kurie buvo pasirinkti paskolą vertinant.

D. Masilionis paskolas grupuoja pagal šiuos požymius ar šių požymių derinius:

- pagal klientų kategoriją – paskolos juridiniams ir fiziniams asmenims. Paskolos juridiniams asmenims savo ruožtu dar gali būti skirstomos į paskolas smulkiam bei vidutiniams verslui, paskolas stambioms korporacijoms, kitoms finansinėms institucijoms, vyriausybiniams struktūroms.
- pagal trukmę – trumpalaikės (iki vienerių metų), vidutinės trukmės (nuo vienerių iki trijų metų) ir ilgalaikės (ilgesniam nei trijų metų laikotarpiui).

S. Taraila paskolas skirsto pagal šiuos kriterijus:

- paskolų apdraudimą,
- paskolų gražinimo terminus ir palūkanų mokėjimą,
- pinigų skoliniojo,
- paskolos gavėjus ir skolinimo tikslą,
- skolinimo tipus,
- susitarimo būdą.

V. Aleknevičienė šiuos klasifikavimo kriterijus išskiria kaip svarbiausius:

- susitarimo būdas;
- apdraudimo būdas;
- kreditų terminai;
- palūkanų rūšys;
- gavėjas ir skolinimosi tikslas;
- susidarymo vieta.

Plačiau apžvelgsime kreditų grupes pagal pagrindinius jų klasifikavimo kriterijus. **Pagal susitarimo** būdą kreditus galima suskirstyti į dvi grupes: piniginis ir prekinis kreditas. Piniginį kreditą dar galima skirstyti į tiesioginį banko kreditą, overdraftą, kreditinę liniją, kredito korteles, vekselius, obligacijas, faktoringus ir forfeitingus.

Tiesioginis banko kreditas yra tipinė banko paskola, kurią komerciniai bankai gali suteikti fiziniams ar juridiniams asmenims.

Kreditinė linija – tai trumpalaikės paskolos forma. Jei įmonė naudojami kredito linija, gali bet kuriuo metu pasiskolinti visą ar dalį iš anksto nustatytos kredito linijos sumos. Kredito limitas suteikiamas, įvertinus kliento finansinę būklę ir įkeitus bankui turtą.

Kredito liniją bankai suteikia patikimiems klientams, kurių finacinė būklė yra stabili, laiku gražina paskolas ir sumoka palūkanas. Kreditinė linija, kaip ir banko paskola, įteisinama tam tikra sutartimi, pagal kurią bankas įsipareigoja kredito gavėjui teikti kreditus iki tam tikros sumos. Klientas gali naudotis ta pinigų suma, kuri jam reikalinga konkrečiu momentu. Ši kredito rūšis labai patogi klientui dėl administravimo paprastumo ir operatyvumo, kadangi sutarties galiojimo laiku be papildomų susitarimų su banku galima gauti kreditą, o taip pat klientas gali gražinti bankui nepanaudotą sumą, už kurią nemokamos palūkanos.

Overdraftas - efektyvus trumpalaikio kreditavimo būdas, padedantis subalansuoti įmonės pinigų srautus ir patenkinti apyvartinių lėšų poreikį. Banko klientams suteikiama teisė turėti trumpalaikį sąskaitos debetinį (minusinį) likutį, bet jis neturi viršyti nustatyto limito. Atsiskaitomoji sąskaita, turinti debetinį likutį, įgyja paskolinės sąskaitos savybes. Už šį likutį klientas moka bankui iš anksto aptartas nustatyto dydžio palūkanas. Klientas savo atsiskaitomoje sąskaitoje negali turėti didesnio debetinio likučio, nei leidžia overdrafto limitas.

Banko kortelė. Egzistuoja dvi kortelių rūšys – debetinė ir kreditinė kortelė. Debeto kortele mokama neviršijant mokėtojo sąskaitos likučio. Kredito kortelė – banko išleista kortelė, suteikianti galimybę ją isigijusiam asmeniui naudotis banko paskola. Kreditas, gaunamas naudojant kredito korteles, yra artimas overdraftui, bet turi ir skirtumų – jį klientas gali gauti visame pasaulyje bet kuriuo paros metu.

Vekseliai – tiesioginio komercinio kredito procese vekseliai yra pirkėjo pasižadėjimas sumokėti tiekėjui už parduotas prekes ar suteiktas paslaugas. Tarpbankinio kredito procese vekseliai įkeičiami, kai centrinis bankas teikia komerciniams bankams vienos nakties arba likvidumo paskolas. Vekselius diskontuodami su regreso teise, bankai gali išduoti paskolas ūkio subjektams. Šie vertybiniai popieriai yra vienas pagrindinių valstybinio kredito instrumentų.

Obligacijos – kol kas plačiai naudotos valstybės, bet pamažu pradėdamos naudoti ir ūkio subjektams kredituoti. Pirmuoju atveju vertybinius popierius emituoja Vyriausybė, antruoju – verslo subjektai.

Faktoringas – viena seniausių kreditavimo rūšių. Tai trumpalaikio kreditavimo forma, kai klientas perleidžia bankui piniginius reikalavimus pagal savo sąskaitas už pirkėjams parduotas prekes ar suteiktas paslaugas, o bankas įsigydamas klientui priklausančius piniginius reikalavimus jo pirkėjams, išmoka klientui faktoringo avansą pagal pateiktą

sąskaitą (Aleknavičienė, 2005, p.145). Faktoringo metu iš tiekėjų perkamos prekybos skolos, kurios vėliau išieškamos iš pirkėjų. Faktoringo kompanijos įvertina kiekvieno kliento likvidumą ir suteikia jiems kredito tam tikrą limitą. Jos administruoja gautas sumas, prisiima pirkėjo įsipareigojimų neįvykdymo riziką, išmoka savo klientams pinigus iš karto, o pirkėjai sumoka ateityje tiesiai faktoringo kompanijai. Faktoringas veikia dviem būdais :

- tiekėjas, pardavęs atsiskaitymo dokumentus faktoringo kompanijai, pinigus gauna atėjus dokumentų apmokėjimo terminui;

- tiekėjas turi teisę reikalauti nedelsiant sumokėti už nupirktus dokumentus.

Mokėjimo reikalavimų pardavėjui suteikiamas faktoriaus avansas sudaro apie 70-90 procentų visos sumos. Kita dalis pasilieka kaip faktoringo atsargos, kurios reikalingos apsidrausti nuo neįvykdytų prekių pardavimo sutarties sąlygų. Faktoringas gali būti be regresio teisės ir su regresio teise. Faktoringo be regresio teisės metu visą galimų nuostolių riziką prisiima pats faktorius. Komisinis mokestis, vykdant faktoringą be regresio teisės, yra didesnis, todėl ši paslauga brangesnė. Vykdant faktoringą su regresio teise, tiekėjas atsako už neapmokėtas sąskaitas, t.y. jis įsipareigoja sąskaitas apmokėti arba perpirkti iš faktoriaus. Taip faktorius panaikina finansinę riziką.

Pagal informacijos pobūdį faktoringas gali būti atviras ir uždaras. Esant atviram faktoringui, pirkėjai informuojami apie sudarytą faktoringo sutartį, o esant uždaram – pirkėjai apie sudarytą sutartį nežino. Pagrindinis faktoringo paslaugų pranašumas, palyginti su kitomis kredito rūšimis, yra tas, kad faktoringo kompanija turi daugiau informacijos ir galimybių įvertinti tiekėjo klientų likvidumą ir padėti tiekėjui pritraukti daugiau patikimų klientų palankiomis tiekimo sąlygomis. (V. Aleknevičienė, 2005 P. 148 -150).

Forfeitingas – netradicinis užsienio prekybos finansavimo būdas. Bankas perka vekselius, atsirandančius vykdant eksporto sandorius. Paprastai reikalaujama, kad importuotojo šalies bankas suteiktų garantiją tokiam sandoriui. Forfeitingas (atsisakymas nuo teisių) – tai viena iš eksporto kredito formų, perkant vekselius ar kitus skolos reikalavimus. Jį atliekant pardavėjas – eksportuotojas, kuris įvykdė savo įsipareigojimus, inkasuoja importuotojo atsiskaitomuosius dokumentus, kad gauti grynus pinigus. Pirkėjo interesus atstovauja bankas ar kita speciali finansinė institucija. Ši operacija paplitusi užsienio prekyboje, nors forfeitingo paslaugas galima taikyti ir šalies vidaus prekyboje. Užsienio prekyboje forfeitingas dažniausiai taikomas parduodant didelį objektą. Forfeitingas padeda pagreitinti eksportuotojo turto apyvartumą, o balanse sumažėja debetinių įsiskolinimų suma (V.Navickas, 2003, p.104) .

Prekiniam kreditui galime priskirti komercinį kreditą ir lizingą.

Komercinis kreditas – kreditas, kurį pirkėjui teikia prekių ar paslaugų pardavėjas, atidėdamas mokėjimo terminą arba atsiskaitydamas vekseliais už parduotas prekes ar suteiktas paslaugas iki sutarto laiko. Komercinis kreditas yra viena populiariausių komercinio kredito rūšių. Tiesioginio kreditavimo procese nedalyvauja jokia kredito įstaiga, o tik tiekėjas ir pirkėjas. Komercinį kreditą gali suteikti ir bankai bei specialios kredito įstaigos, išpirkdami atsiskaitymų dokumentus.

Lizingas - ilgalaikis kreditas prekine forma, kai išnuomoto turto savininkas už suteiktą daiktinę paskolą gauna palūkanas. Lietuvoje lizingo paslaugų pradininku galima laikyti Lietuvos akcinį inovacinį banką, o dabar beveik visi bankai teikia lizingo paslaugas. Lizingo objektas gali būti gamybinės paskirties kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas : žemė, pastatai, pramoniniai įrenginiai, kompiuterių ir informacinė technika, organizacinė technika, parduotuvių įranga ir apipavidalinimas, žemės ūkio mašinos, automobiliai, sunkvežimiai, lėktuvai ir t.t. Lizingo davėjai gali būti komerciniai bankai; finansinės lizingo kompanijos, kurios gali būti sukurtos specialiai lizingo operacijos atlikti arba veikti kaip banko padalinys.

Finansinis lizingas – nuoma, kai perduodama visa rizika ir nauda, susijusi su turto nuosavybe. Pagrindinis finansinio lizingo bruožas, tas, kad turto naudojimo laikas sutampa su sutarties laiku, t.y. pasibaigus sutarties laikui, nuomininkas bus visiškai sumokėjęs išsinuomoto turto vertę, palūkanas bei komisinius ir taps pilnateisiu turto savininku.

Operatyvinis lizingas – nuoma, kai visa rizika ir nauda, susijusi su turto nuosavybe, lieka nuomotojui. Svarbiausias operatyvinio lizingo ypatumas tas, kad nuomos sutartis paprastai sudaroma trumpesniai terminui nei turto naudojimo laikas, t.y. sutartyje numatyti nuomos mokėjimai nekompensuoja visos turto vertės. Nuomojamo turto savininkas gali nuomoti tą patį turtą daug kartų ir neperleisti nuomininkui nuosavybės teisių į nuomojamą turtą. Pasibaigus sutarties terminui, turtas gražinamas nuomotojui arba abi šalys pratęsia sutartį. Joje taip pat gali būti numatyta galimybė įsigyti turtą likutine verte. Skiriamasis operatyvinio lizingo bruožas tas, kad nuomininkas turi teisę iš anksto nutraukti sutartį ir grąžinti objektą savininkui.

Grįžtamojo lizingo esmė ta, kad įmonė parduoda savo ilgalaikį turtą lizingo bendrovei, gauna iš jos sutartyje numatytą pinigų sumą ir kartu sudaro nuomos sutartį, pagal kurią, mokėdama nuomos mokesčių naudojami savo turtu. Priklausomai nuo sudaryto sutarties, grįžtamasis lizingas gali būti finansinis arba operatyvinis. Tokiu sandoriu dažniausiai naudojami įmonės, laikinai patekusios į finansinę krizę.

Esminiai lizingo pranašumai prieš kitas ilgalaikio kredito rūšis :

- nuomojamas turtas naudojamas kreditui apdrausti;
- turto įsigijimo ir kreditavimo klausimai aptariami kartu;

- turtą galima naudoti iš karto, nesumokėjus už jį visos jo vertės;
- palūkanos įprastai būna mažesnės nei kredito, o mokėjimų sistema pakankamai lanksti;
- mokėti galima pinigais, prekėmis arba paslaugomis.

Kreditus galime skirstyti ir pagal **apdraudimo būdą**, į *apdraustus* (debitorinė – angl. *accounts receivable loans*, – paskolos inventoriui įsigyti) ir *neapdraustus* (kreditinės linijos ir automatiškai atsinaujinančios, – angl. *revolving credits*) (Rutkauskas, 2000. p.325). Revolverinis kreditas kaip kredito rūšis – skolininkas kredito sutartyje numatytą pinigų sumą gali naudoti bet koku metu (Juozaitienė, 2000, p. 139).

Bankas nustato skolininkui maksimalų skolinimosi limitą, tačiau leidžia skolinti iki maksimalaus limito tik pagal atsinaujinančią paskolą. Paskolos gali varijuoti nuo vienkartinų paskolų iki pastovių kredito linijų suteikimo.

Apdraustų paskolų sugrąžinimas garantuojamas įkeičiant turtą:

- nekilnojamąjį turtą;
- vertybinius popierius;
- piniginius depozitus arba taupomąsias sąskaitas;
- gamybos inventorių arba atsargas;
- gautinas pinigų sumas arba gaunant trečiųjų asmenų garantijas.

Garantijų ir užstatų tikslas – sumažinti banko riziką, patirti nuostolius tuo atveju, jeigu paskola nebūtų sugrąžinta.

Neapdraustosios paskolos išduodamos atsižvelgiant į gerą kliento finansinę būklę. Šiuo atveju bankas yra visiškai priklausomas nuo kliento finansinės veiklos.

Paskolos pagal jų *grąžinimo terminus* gali būti trumpalaikės ir ilgalaikės (Radavičius, 1997. p.91):

- *trumpalaikės paskolos* išduodamos laikotarpiui iki vienerių metų, paprastai su fiksuotąja palūkanų norma. Paskola gali būti atnaujinama kitam laikotarpiui;

- *ilgalaikės paskolos* išduodamos ilgesniam nei vienerių metų laikotarpiui. Palūkanos šioms paskoloms skaičiuojamos prie kintamosios palūkanų normos pridėdant fiksuotąją maržą, kuri nustatoma periodiškai.

Paprastai trumpalaikis (iki vieno metų) kreditas taikomas esant pinigų stygiui einamiesiems įsipareigojimams (veiklos išlaidoms) apmokėti. Tam gali būti naudojamos banko kredito linijos, banko mokėjimo kortelės ir kita. Ypač plačiai ir sistemingai trumpalaikis kreditas taikomas apyvartinių lėšų susidariusiems papildomiems poreikiams finansuoti. Prie trumpalaikio kredito priskiriamas komercinis

kreditas. Tai trumpalaikis įmonės įsiskolinimas už prekes, medžiagas, žaliavas tiekėjams ir paslaugų teikėjams. Kreditas investicijoms – kreditas įstatiniam kapitalui formuoti, atnaujinti ir didinti. Šiam tikslui dažniausiai imami ilgalaikiai kreditai, kurių trukmė susiejama su investicijomis ir projekto įgyvendinimu (*Radavičius, 1997. P.91*). Kiti autoriai dar išskiria ir vidutinės trukmės paskolas, kurių gražinimo terminas svyruoja nuo 1 iki 5 metų. V. Aleknevičienė pagal kreditų terminus išskiria kreditus į *terminuotus* ir iki *pareikalavimo*. Kreditams iki pareikalavimo nėra nustatytas gražinimo terminas, o terminuoti kreditai klasifikuojami į trumpalaikius, vidutinės trukmės ir ilgalaikius. Trumpalaikiai kreditai dažniausiai skiriami nojamojo ir kilnojamojo turto remonto išlaidoms, įsiskolinimams apmokėti, žaliavoms pirkti. Vidutinės trukmės kreditai orientuoti tiek ūkio subjektų gamybinei ir komercinei veiklai plėtoti, tiek gyventojų vartojimo reikmėms skatinti. Ilgalaikiai kreditai naudojami įmonių rekonstrukcijai ar gamybos modernizavimui finansuoti, įsigyjant nekilnojimąjį turtą, įrenginius ar transporto priemones.

Pagal **palūkanų rūšis** galima išskirti paprastųjų, sudėtinių, fiksuotųjų ir kintamųjų palūkanų kreditus. Paprastiesiems palūkanų kreditams palūkanų suma skaičiuojama nuo pasiskolintos sumos arba jos likučio. Sudėtinių palūkanų kreditams palūkanų suma skaičiuojama nuo pasiskolintos sumos ir palūkanų, priskaičiuotų ankstesniais laikotarpiais. Fiksuotų palūkanų kreditams – palūkanos nesikeičia nuo paskolos išdavimo iki jos sugražinimo. Kintamų palūkanų kreditų – palūkanų norma keičiasi priklausomai nuo rinkoje vyraujančios palūkanų normos.

Klasifikuojant kreditus pagal **gavėją ir skolinimosi tikslą**, gali būti skiriamos:

- Komercinės paskolos ir paskolos gamybai plėtoti. Jos yra teikiamos juridiniams asmenims ir gali būti skirtos: apyvartinėms lėšoms finansuoti, projektams finansuoti, gamykloms ir įrengimams pirkti, kompanijų akcijoms įsigyti, kompanijoms įsigyti, filialams užsienyje atidaryti ir finansuoti ir pan.
- Vartojimo paskolos. Jos yra išduodamos privatiems asmenims ir dažniausiai yra naudojamos: vartojimo reikmėms įsigyti, namams, butams remontuoti, mokymo išlaidoms padengti, gydymo išlaidoms padengti, kitoms asmeninėms išlaidoms padengti (Taraila, 1990, p15).
- Paskolos bankams ir kitoms finansinėms institucijoms. Jos gali būti apdraustos arba neapdraustos, gali kisti nuo vienkartinėjų paskolų išdavimo iki ilgalaikių kredito linijų suteikimo.
- Paskolos valdžios organams. Tai skolinimas šalies vyriausybei arba kitoms valstybinėms institucijoms bei įvairioms įstaigoms.

Kiti autoriai kreditus pagal gavėją ir skolinimosi tikslą skirsto į valstybinį, įmonių bei organizacijų, gyventojų ir tarpbankinį. Valstybinis kreditas – tai toks kreditas, kai gyventojai, įmonės ar tarptautinės finansinės organizacijos skolina pinigus valstybei. Valstybė skolinasi, kad padengtų biudžeto deficitą, išleisdama ir parduodama taupymo lankštus, obligacijas, išdo vekselius. Įmonėms ir organizacijoms teikiami kreditai trumpalaikėms, vidutinės trukmės ir ilgalaikėms investicijoms finansuoti. Gyventojų kreditai skirti gyventojams vartojimo reikmėms tenkinti ir pan. Tarpbankinis kreditas padeda komerciniams bankams pasiskolinti iš centrinio banko ar vieniems iš kitų tam tikrą pinigų sumą, reikalingą einamiesiems atsiskaitymams atlikti, trumpalaikiam likvidumui palaikyti ar kreditiniams ištekliams padidinti.

Pagal **kredito susidarymo** vietą jie gali būti vidaus ir užsienio (tarptautiniai). Tarptautiniams kreditams būdingas atsiskaitymas užsienio valiuta.

Kreditai dar gali būti klasifikuojami pagal jų **grąžinimo būdus**, pasak Rutkausko :
(*Rutkauskas, 2000, p.222*):

- 1) pasiskolinta suma negrąžinama, bet skolininkas įsipareigoja nustatyta tvarka mokėti palūkanas (amžina paskola). Bet skolininkas turi teisę bet kada išpirkti skolą;
- 2) paskola grąžinama vienu kartu iš karto. Palūkanos gali būti mokamos įvairiai: kartu su paskolos grąžinimu, periodiškai (laikotarpių pradžioje ar pabaigoje);
- 3) paskola grąžinama dalimis kartu su palūkanomis įvairia tvarka ir įvairiais pagrindinės paskolos ir palūkanų dalimis.

Paskolos gali būti atlygintinos ir neatlygintinos. Jeigu paskolos dalykas yra pinigai, manoma, kad paskolos sutartis yra atlygintina. Dažniausiai paskolos sutartis yra neatlygintina, jeigu paskolos sutarties dalykas yra rūšies požymiais apibūdinti daiktai, o paskolos sutartis nenustato ko kita.

Kreditus taip pat galima suskirstyti pagal **pinigų skolinimo** būdus. Galimi šie atvejai:

- faktoringas – bankas perka kliento gautinas sumas už pinigus. Šiuo atveju bankas prisiima visą riziką, susijusią su šių sumų nesumokėjimu;
- forfeitingas - bankas perka vekselius, atsirandančius vykdant eksporto sandorius (bankas prisiima riziką, eksportuotojas gauna pinigus). Paprastai reikalaujama, kad importuotojo šalies bankas suteiktų garantiją tokiam sandoriui;

- antrinė paskola – tai toks susitarimas, kai bankas išduoda paskolą klientui, o kita šalis padeda piniginių indėlių į banką kaip garantiją;
- lygiagrečiosios paskolos – bankas, priklausantis kokiam nors bankų grupei, išduoda paskolą. Kitas tos pačios grupės bankas iš kliento, kuriam suteikta paskola, ar kitos šalies, priima depozitą kaip paskolos garantiją;
- garantijos – bankas teikia garantijas trečiajai šaliai, kad jis įvykdys savo kliento įsipareigojimus, jeigu klientas negalės to padaryti. Pavyzdžiui:
  - tenderio obligacijos – bankas garantuoja tenderio sąlygų vykdymą;
  - kontrakto vykdymo obligacijos – bankas garantuoja sutarties sąlygų vykdymą;
  - išankstinio apmokėjimo garantija – bankas garantuoja, kad pirkėjas susigrąžins iš anksto sumokėtus pinigus, jeigu tiekėjas nepristatys prekių;
  - vekselio diskontavimas – banko pirkti vekseliai diskontuojami (paprastai su regreso teise). Klientas už juos gauna pinigus iš karto (atėmus mokestį ir palūkanas), bankas gauna pinigus, atėjus vekselio apmokėjimo terminui.

Bankai siūlo įvairias paskolas verslui vystyti. Jie siūlo trumpalaikes ir ilgalaikes paskolas, taip pat apdraustas ir neapdraustas paskolas. Apdraustų paskolų pavyzdys yra debitorinės paskolos ir paskolos inventoriui įsigyti; neapdraustų paskolų pavyzdžiai yra kreditinės linijos ir automatiškai atsinaujinančios paskolos. Abiem atvejais – ir kreditinėms linijoms, ir apyvartiniam kreditui bankas skolininkui nustato maksimalų skolinimosi limitą. Tačiau bankas leidžia skolininkui skolintis iki maksimalaus limito tik tuo atveju, jeigu tai yra atsinaujinanti paskola. Tokiam įsipareigojimui bankas nustato mokestį. Suteikdamas kreditinę liniją, bankas neleidžia skolininkui pasiekti nustatyto maksimalaus skolinimosi limitu ribos.

Paskolas klasifikuojant pagal **pinigų skolintojus** galima išskirti:

- tiesiogines paskolas – bankas tiesiogiai skolina pinigus klientui;
- sindikuotas paskolas – kai klientui reikalinga pinigų suma viršija vieno banko galimybes, keletas bankų paskolina klientui reikiamą pinigų sumą, kartu pasidalindami ir skolinimo riziką;
- netiesioginio dalyvavimo paskolas – tokios paskolos, kai bankai skolina pinigus, nežinodami konkretaus kliento. Šiuo atveju paskolos sąlygos yra aptariamoms su banku tarpininku (tiesiogiai skolinančiu pinigų klientui) ir paprastai jos skiriasi nuo sąlygų, kuriomis paskola išduodama klientui.

Verslo paskolos dažniausiai yra teikiamos juridiniams asmenims, o vartotojiškos paskolos išduodamos privatiems asmenims. Verslo paskolos kaip investuotojų (skolintojų) pinigai gali būti skolininko panaudoti: materialiniams ištekliams įsigyti, investiciniams projektams finansuoti, ūkinei komercinei veiklai finansuoti, vertybiniais popieriais, prekiniais ir kitiems dokumentams apmokėti, mokesčiams ir kitiems mokėjimams atlikti, naujoms įmonėms įsigyti, filialams, atstovybėms užsienyje atidaryti ir finansuoti ir pan.

Kreditas, gaunamas užstačius kilnojamus daiktus, vadinamas lombardo kreditu. Lombarde užstatytas daiktas paprastai atiduodamas kreditoriui tam laikui, kuriam sudaryta sutartis.

Hipotekos kreditas suteikiamas užstačius nekilnojamąjį turtą. Hipotekoje – nekilnojamasis turtas lieka faktiškai skolininko valdomas. (Martinkus, Žilinskas, 1997, p.626)

Bankas teikia vartotojams (fiziniams ir juridiniams asmenims) kredito (mokamųjų kortelių) paskolas. Tai paskolos, kurios yra apmokamos bendru mokėjimu paskolos termino pabaigoje ir paskolos išsimokėtinai. Paskolos išsimokėtinai esmė ta, kad bankas vienu mokėjimu suteikia paskolą skolintojui, o skolininkas išmoka paskolą lygiomis ar kitokiomis įmokomis per numatytą laikotarpį.

Valstybinis bankas visas komercinių bankų išduodamas paskolas grupuoja pagal specialųjį atidėjimo poreikį:

- A – Ypač geros kokybės (standartinės) paskolos;
- B – Geros kokybės (galimos rizikos) paskolos;
- C – Padidėjusios rizikos paskolos;
- D – Abejotinos rizikos paskolos;
- E – Nuostolingos paskolos.

Bankas, nors skolininko finansinę bei ūkinę būklę įvertinta kaip labai gerą ar gerą, o išduotą paskolą priskiria standartinių ar galimos rizikos paskolų grupei, vis vien turi reguliariai kontroliuoti įmonės veiklą, rinkti visą reikalingą įmonės kreditingumui įvertinti informaciją bei skirti tam tikrą sumą specialiesiems atidėjimams:

- standartinėms paskoloms – 2 %,
- galimos rizikos paskoloms – 5 %,
- padidėjusios rizikos – 30 %,
- abejotinos paskoloms – 70 %,
- nuostolingoms paskoloms – 100 %.

Apibendrinant galima teigti, jog kreditai pasižymi didele klasifikavimo įvairove. Tą patį kreditą galime priskirti kelioms rūšims, priklausomoms nuo skirtingų klasifikavimo kriterijų,

pvz., paskola gali būti trumpalaikė, išduota su užstatu, su fiksuotomis palūkanomis ir pan. Kokią kredito formą pasirinkti, turi nuspręsti įmonių vadovai įvertinę daugelį kredito ypatybių. Pavyzdžiui, kreditinė linija patogi klientui dėl administravimo operatyvumo. Pirma, sutarties galiojimo laiku be papildomų susitarimų su banku galima gauti kreditą pagal nustatytą limitą. Antra, klientas gali grąžinti bankui nepanaudotą sumą, už kurią nemokamos palūkanos. Kreditinė linija gali būti suteikiama vieneriems ir daugiau metų, o overdraftas dažniausiai suteikiamas iki vienerių metų. Overdraftas, kaip ir kreditinė linija, gali būti suteikiamas tiek su apdraudimu, tiek ir be jo. Palūkanos taip pat skiriasi: kreditinės linijos palūkanos būna kaip trumpalaikių paskolų palūkanų dydžiai, tuo tarpu overdrafto visuomet keliais procentiniais punktais didesnės. Todėl, jei įmonei nuolat trūksta pinigų jai vertėtų pasirinkti kreditinę liniją. Kreditas, gaunamas naudojant kredito korteles, yra panašus į overdraftą, bet turi ir ypatumų – jį klientas gali gauti visame pasaulyje bet kuriuo paros metu. Todėl šis kredito būdas ypač naudingas tiems verslininkams, kurie dažnai lankosi kitose šalyse. Šios kredito rūšies pranašumai yra galimybė pirkti prekes, sumokėti už paslaugas ir gauti grynuosius pinigus. Vekseliai yra vienas pagrindinių valstybinio kredito instrumentų. Būtent valstybinio kredito atveju vekselis egzistuoja kaip tam tikra kredito rūšis. Esminis faktoringo paslaugų pranašumas, palyginti su kitomis kredito rūšimis, yra tas, kad faktoringo organizacija turi daugiau informacijos ir galimybių įvertinti tiekėjo klientų likvidumą ir padėti tiekėjui pritraukti daugiau patikimų klientų ypač palankiomis tiekimo sąlygomis. Jei palyginsime faktoringą ir forfeitingą, tai abi kredito rūšys iš esmės yra netiesioginis komercinis kreditavimas, superkant mokestinius reikalavimus. Pagrindiniai skirtumai tarp faktoringo ir forfeitingo yra šie: faktoringas gali būti su arba be regreso teisės, o forfeitingas tik be regreso teisės; pinigų pervedimo riziką faktoringo atveju prisiima eksportuotojas, o forfeitingo atveju – forfeitorius; skiriasi ir pati kreditavimo procedūra forfeitingo metu pirkėjas moka dalį sumos tiekėjui iš anksto, o faktoringo atveju avansą suteikia faktorius tiekėjui. Sprendžiant klausimus dėl kreditų terminų įmonės turėtų neprašyti trumpalaikės paskolos, savo trumpalaikėms reikmėms skirtus pinigus investavę į ilgalaikį turtą. Toks investicijos refinansavimas įmonės problemų neišspręstų, o tik pablogintų likvidumą.

1.3 PALŪKANŲ NORMOS NUSTATYMAS

Vienas pagrindinių dalykų kreditavimo procese – procentinės palūkanų normos nustatymas. Kreditorius dažniausiai nori nustatyti kuo naukštesnę palūkanų normą tam,

kad gauti pelną ir kompensuoti riziką. Kita vertus, palūkanų norma negali būti per aukšta tam, kad paskolos gavėjas galėtų sėkmingai gražinti kreditą ir nepasirinkti kito kredito teikėjo (Rouz, 1999, p.229). Kuo daugiau rinkoje yra potencialių paskolos teikėjų, tuo svarbiau yra išlaikyti optimalų palūkanų normos lygį, atitinkantį konkurentų konkrečiame rinkos segmente. Iš tikrųjų, paskolų rinkoje, pasižyminčioje labai aukšta konkurencija, kreditorius dažniau priima jau esamą palūkanų normos lygį, o ne pats ją nustatinėja.

Vienas iš pagrindinių motyvų taupyti pinigus yra gauti palūkanas, arba pajamas iš to, kad leidžiate kitam naudotis savo kapitalu. Palūkanos – tai mokestis už naudojimąsi kito pinigais; tai pajamos, gaunamos leidžiant kitam naudotis paskolintu kapitalu. Apskritai palūkanos yra pajamų šaltinis ir dėl to sudaro nacionalinių pajamų dalį. Palūkanos gali būti vertinamos kaip procentais per metus išreikšta kaina, susiejanti dabartinę vertę su būsima. Palūkanų norma yra pagrindinė pinigų ir finansų analizės kategorija, kuri pritaikoma labai įvairiai.

Palūkanos naudojamos finansinių institucijų nustatomų pajamų už pinigų panaudojimą dydžiui apskaičiuoti. Bendriausia prasme palūkanos yra tam tikras paskolintų pinigų kiekis. Jis pasireiškia tuo, kad pinigams laikinai suteikiama tam tikra vertė. Palūkanos yra paskolos gavėjų išmokos kreditoriams už jų pinigų panaudojimą finansuoti materialioms investicijoms ir vartojimui. Palūkanos – pinigų skolinimo kaina arba mokestis už sutikimą atidėti vartojimą. Skolindamas pinigus kitiems, bankas gauna palūkanas už paskolas (Radavičius, 1997, p.48).

Kreditiniame sandoryje dalyvauja du subjektai: kreditorius (skolintojas) ir skolininkas, abu turintis savo ekonominių interesų. Skolintojas, suteikdamas skolininkui kreditą, turi tikslą gauti naudą palūkanomis. Palūkanų dydis priklauso nuo skolininko patikimumo, jo finansinės būklės, mokumo lygio, nuo skolinamos pinigų sumos, ekonominės padėties valstybėje ir kitų sąlygų (Juozaitienė, 2000. P.144).

Palūkanų dydis tiesiogiai susijęs su kreditinės operacijos rizikos lygiu: kuo didesnė rizika, tuo didesnis palūkanų procentas. Kreditus imantys subjektai siekia gauti jų veiklai reikalingus išteklius mažiausiomis palūkanomis.

Palūkanų normą suprantame kaip pajamų, kurias duoda finansinės priemonės, formą. Palūkanų norma yra pelno norma, kurią skolininkas moka skolintojui. Palūkanų normą taip pat galime interpretuoti kaip skolininkui suteiktos teisės naudotis skolintomis lėšomis kainą.

Tarptautinių ilgalaikių paskolų praktika paremta tarpbankinių procentų **LIBOR** (London Interbank Offered Rate) taikymu. **LIBOR** - tai vidutinė palūkanų norma, pasiūlyta tam tikros Londono bankų grupės už skolinamas JAV doleriais nominuotas nustatytos trukmės lėšas. LIBOR norma naudojama

kaip bazinis indeksas, ilgalaikių paskolų, kurių palūkanų norma periodiškai peržiūrima, palūkanų normų nustatymui (Navickas, 2003, 104).

Palūkanų norma nusistato pagal skolinamųjų lėšų paklausos ir pasiūlos santykį. Lėšų pasiūla priklauso nuo pavienių asmenų ir įmonių turimo finansinio pertekliaus ir nuo turto dalies, kuri yra laikoma grynųjų pinigų pavidalu. Jei finansinį turtą, kuris neduoda palūkanų, laikysime pinigais, tai galime tikėtis, kad kuo aukštesnė yra palūkanų norma, tuo didesnė egzistuojančio finansinio turto dalis yra laikoma nepinigine forma, todėl gali būti paskolinta.

Bankai akumuliuoja laisvas gyventojų ir verslo, o kartais ir valstybės lėšas, mokėdami palūkanas už banko indėlius, norėdami pelningai paskolinti šias lėšas. Taigi skolinamąsias lėšas galima apibūdinti kaip visų finansinių priemonių, už kurias mokamos palūkanos, kiekį.

Skolinamųjų lėšų paklausa didėja dėl ūkinių subjektų poreikio finansuoti vartojimą ir investicijas. Kuo aukštesnės einamosios palūkanų normos, tuo daugiau reikia mokėti už skolą ir skola tampa mažiau patraukli. Palūkanų normų einamąjį lygį galima suprasti kaip ilgalaikę finansinių atsargų pusiausvyrą esamu momentu.

Tačiau susiklosčiusi ekonominė situacija nėra vienintelis ar lemiamas veiksnys palūkanų normos lygiui. Palūkanų normos plačiai varijuoja įvairiuose šalyse ir gali staigiai keistis tam tikroje vienoje šalyje dėl įvairių veiksnių (Rutkauskas, 1998. p. 179-181).

Apskritai palūkanų norma svarbi dėl dviejų priežasčių (Martinkus, 1996. P.71):

- palūkanų norma yra kaina, mokama už tai, kad prekės ar išteklių išsigyjami dabar, o ne ateityje. Ji nusako ateities prekių arba išteklių kainą, naudojantis galimybe išsigyti juos dabar. Net jei nėra jokios infliacijos, kitų metų piniginis vienetas, pavyzdžiui, litas, šiandien jums vertas mažiau nei tas pats piniginis vienetas – šiomet;

- kuo kaina labiau kinta, tuo labiau ji veikia ekonomiką. Palūkanų norma kaip ir pinigų pasiūlos ir paklausos santykis finansinėje rinkoje yra labai nepastovus ir kaitaliojasi labai dažnai

Dažniausiai palūkanų normos dydis priklauso nuo (Ivaškevičius, 1997. P.149):

- skolinininko patikimumo, paskolos rūšies, grąžinimo terminų, garantijų, tikslų ir kitų požymių,
- infliacijos lygio; formaliai jis turi būti padengiamas suteikiama palūkanų norma;
- rizikos laipsnio, kuris lemia banko patikimumo lygį;
- finansinių išteklių pasiūlos ir paklausos rinkoje santykio ir daugelio kitų veiksnių.

V.Aleknevičienė veiksnius įtakančius palūkanų normą skirsto į makroekonominius ir kredito sutarties sąlygų. Makroekonominiams veiksniams priskiriama kredito išteklių pasiūla ir paklausa, infliacija ir centrinio banko vykdomos pinigų politikos priemonės. Didėjant pasiūlai, palūkanų norma

mažėja, ir atvirkščiai. Kuo mažesne palūkanų norma kredito įstaigos pritrauks kredito išteklius, tuo mažesne juos galės perskolinti. Sparti infliacija dažnai sunkiai numatoma, todėl kreditoriams sudėtinga nustatyti tokią nominaliąją palūkanų normą, kuri būtų didesnė už infliaciją. Tokiais atvejais laimi skolininkai. Centrinis bankas tai pat gali per atvirosios rinkos operacijas, rezervo ar diskonto normos pakeitimus įtakoti palūkanų normą. Didesnė pinigų pasiūla didins kredito išteklius ir mažins jų palūkanų normą, priešingu atveju mažesnė pinigų pasiūla palūkanų normą didins.

Kredito palūkanų normą gali įtakoti ir veiksniai priklausantys nuo kredito sutarties sąlygų. Tai *palūkanų rūšys, kredito suma, kredito terminas, kredito rizika ir kredito gražinimo būdas*. Palūkanų rūšys, lemiančios palūkanų normą, klasifikuojamos pagal šiuos kriterijus: bazinės sumos apskaičiavimo būdą, apskaičiavimo laikotarpį, apskaičiavimui naudojamą laiko bazę ir infliacijos atspindėjimą.

V. Rutkauskas nurodo tris palūkanų skaičiavimo variantus:

- tiksliosios palūkanos, esant tiksliai paskolos dienų skaičiui. Tai tiksliausias apskaitos būdas;
- paprastosios palūkanos, esant tiksliai paskolos dienų skaičiui. Šio būdo rezultatai paprastai būna didesni, negu skaičiuojant tiksliajį palūkanų būdą;
- paprastosios palūkanos, esant apytikriam paskolos dienų skaičiui. Šis būdas naudojamas, kai nereikia didelio tikslumo.

Kredito rizika priklauso nuo kredituojamo objekto rizikingumo, kredito gavėjo patikimumo ir įkeičiamo turto likvidumo. Palūkanų norma priklauso ir nuo *kredito sumos*. Dažniausiai bankai taiko didesnes palūkanų normas mažesnės apimties kreditams, kitiems veiksniais esant vienodiems. *Kredito terminai* taip pat įtakoja palūkanų normą. Paprastai trumpalaikiai kreditai pigesni negu ilgalaikiai, nes ilgaiui didėja rizika ir kreditoriai nori užsitikrinti didesnę pelningumą. Palūkanos mokamos nuo negražintos kredito dalies. Priklausomai nuo kredito gražinimo būdo skiriasi palūkanų suma, o kartu ir vidutinė palūkanų norma. Galimi šie kredito gražinimo būdai:

- vienkartinio įnašo;
- vienodo dydžio įnašų;
- skirtingo dydžio įnašų;
- amortizacinis.

Kredito gražinimo būdo pasirinkimas priklauso nuo skolininko planuojamų pinigų srautų. Derantis dėl kredito gražinimo terminų, visada pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, ar gavėjas bus

Vienas iš pagrindinių “kaina plus” principo trūkumų yra prielaida, kad bankas tiksliai žino savo išlaidas ir gali nustatyti kredito palūkanų normą be kitų potencialių bankų kreditorių konkurencijos faktoriaus apskaičiavimo. Tai lėmė kainų lyderio modelio atsiradimą, kurį pradėjo naudoti didžiausi pasaulio bankai – “pinigų centrai” prieš 50 metų (Rouz, 1999, p.231). Didžiausi bankai nustatė vieningą kreditų palūkanų normą, žinomą “PRIME RATE” vardu (kartais vadinama bazine palūkanų norma), daugiau siūlomą trumpalaikiam periodui įmonės apyvartinėms lėšoms finansuoti. Faktinė paskolos gavėjui suteikto kredito palūkanų norma yra nustatoma pagal šią formulę:

$$\begin{array}{ccccccc} \text{Procentinė kredito palūkanų norma} & = & \text{Bazinė palūkanų norma (įskaitant pageidaujama pelno maržą ir operacines bei administracines išlaidas)} & + & \text{Rizikos premija, susijusi su įsipareigojimų nevykdymu} & + & \text{Rizikos premija, susijusi su terminuotumu, mokama ilgalaikes paskolas imančių paskolos gavėjų} \end{array}$$

Rizikos premijų suma yra vadinama tiesiog priedu. Bankai gali didinti arba mažinti savo kreditų portfelį didinant arba mažinant priedus. Tačiau bankai dažniausiai laikosi anksčiau nustatytų kreditų palūkanų normų ir dažniausiai yra nelinkę keisti bazinę kreditų palūkanų normą arba priedus.

1970 metais “PRIME RATE”, kaip bazinės kreditų palūkanų normos buvo pradėta atsisakyti, o vietoj jos buvo pradėta naudoti LIBOR (London Interbank Offered Rate – Londono tarpbankinių atsiskaitymų ir indėlių JAV doleriais procentas, 5 didžiųjų Londono bankų vidurkis). Viena iš pagrindinių perėjimo nuo PRIME RATE prie LIBOR priežasčių buvo nuolat didėjantis Eurodolerių, kaip kreditinių išteklių, naudojimas bankų – “piniginių centrų” tarpe. Antroji priežastis – vis didėjanti bankinės sistemos “internacionalizacija”, kai užsienio bankai pasiekė vidaus kreditų rinkas, tame tarpe JAV ir Kanados kreditų rinkas. LIBOR naudojamas nustatant tiek tarptautinių, tiek šalies vidaus kreditų palūkanų normą ir suteikia klientams galimybę lyginti atskirų bankų kreditų teikimo sąlygas tarpusavyje.

Tolesnis kreditų palūkanų nustatymo pagal PRIME RATE arba LIBOR modelių modifikavimas atsirado 1980 m. Vienas šio modifikavimo rezultatų – palūkanų nustatymo žemiau bazinės palūkanų normos modelis, kurio atsiradimą lėmė vis didėjanti konkurencija tarp bankų komercinių popierių rinkoje ir konkurencija su užsienio bankais, kredituojančiais

su palūkanų norma, artima piniginių resursų pritraukimo kainai. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose dauguma bankų paskelbė, kad kelių dienų ar savaitių trukmės kreditai kai kurioms didelėms korporacijoms bus suteikti su žema kredito palūkanų norma (lygia federaliniams fondams teikiamų kreditų palūkanų normai), plus nedidelė marža (nuo ¼ iki ¾ procento punkto) rizikos, operacinių išlaidų padengimui ir pelno gavimui. Taigi:

$$\text{Kredito palūkanų norma} = \text{Piniginių resursų pritraukimo rinkoje išlaidos} + \text{Rizikos padengimo ir pelno gavimo priedas}$$

Pagal šį modelį, esant galimybei skolintis iš federalinių fondų su 8 proc. palūkanų norma ir prašant įmonei atidaryti, pavyzdžiui, 1 000 000 JAV dolerių kreditinę liniją 30-čiai dienų, yra galimybė suteikti kreditą su 8 ¼ procento palūkanų norma (8 % - piniginių resursų pritraukimo rinkoje išlaidos + ¼ proc. - rizikos padengimo ir pelno gavimo priedas).

Dėl šios priežasties, trumpalaikių kreditų palūkanų norma gali tapti 2-3 proc. žemesnė, negu PRIME RATE palūkanų norma, o tai šiek tiek sumažina jos vertę. Atlikti įvairūs tyrimai parodė, kad 48 didžiausių JAV bankų suteiktų paskolų portfelių, įskaitant ir vienos dienos kreditus, apie 90 proc. sudaro kreditai su mažesne nei bazinė palūkanų norma.

Todėl visai nenuostabu, kad mažėjant bazinės palūkanų normos (PRIME RATE) reikšmei ir didėjant palūkanų normos nestabilumui rinkoje didžiausi pasaulio bankai atsisakė formulių taikymo palūkanų normai nustatyti ir pradėjo taikyti atviros rinkos nustatomas kreditų palūkanų normas. Tačiau bazinė palūkanų norma neprarado savo svarbos nustatant mažesnėms įmonėms teikiamų kreditų, vartotojiškų kreditų, kitų eurodoleriais suteiktų paskolų palūkanų normas. Tokiu būdu susikūrė dviejų lygių kreditų rinkos. Mažų ir vidutinių įmonių kreditų palūkanų normos buvo skaičiuojamos remiantis bazine arba kokia nors kita (pavyzdžiui, LIBOR) palūkanų norma, o didelėms įmonėms teikiamų kreditų palūkanų normos priklausė nuo kredito suteikimo momentu buvusios situacijos rinkoje. Nedidelės maržos nustatymas suteikiant tokio tipo kreditus padėjo bankams įgyti daugiau įgūdžių ir praktikos kreditų teikimo procese, kai didieji bankai pradėjo gan intensyviai teikti kreditus smulkiesiems bankams, gaudami pelną iš komisinio uždarbio ir perkeldami dalį savo panašių kreditų į bankus su mažesne piniginių resursų pritraukimo kaina.

Apibendrinant galime teigti, jog palūkanas dauguma autorių įvardija kaip pinigų skolinimo kainą arba mokestį už sutikimą atidėti vartojimą. Bet palūkanos ne visada rodo pinigų skolinimo kainą. Dažnai jos yra pagrindinis kredito kainos elementas. Palūkanų

norma, už kurią galima pasiskolinti priklauso nuo centrinio banko vykdomos pinigų politikos, kredito išteklių pasiūlos bei paklausos ir nuo infliacijos. Kreditinių išteklių pasiūla ir paklausa yra pagrindinis ir lemiamas palūkanų normos veiksnys, besiformuojantis kredito rinkoje. Atsižvelgiant į infliaciją, kreditoriai norėdami dirbti pelningai, palūkanų normą turi laikyti didesnę už infliacijos dydį. Per atvirosios rinkos operacijas, būtiną rezervą ar diskonto normos pakeitimus šalies centrinis bankas taip pat gali įtakoti palūkanų normą. Tačiau egzistuoja ir kiti veiksniai, kurių poveikį bent iš dalies gali reguliuoti kredito gavėjas. Tai palūkanų rūšys, kredito suma, kredito terminas, kredito rizika ir kredito grąžinimo būdas. Nesuderinus kredito grąžinimo terminų su būsimaisiais pinigų srautais, gali tekti mokėti delspinigius arba padidintas palūkanas.

1.4 Kreditų suteikimo tvarka

Praktika rodo, kad beveik kiekviename kreditiniame sandoryje egzistuoja kreditinės rizikos elementas, t.y. pačios paskolos negrąžinamumas, procentų nemokėjimas, paskolos ir procentų grąžinimo terminų pažeidimas. Prašant ir išduodant paskolas atliekamos tam tikros *procedūros*:

- 1) visiškas paskolos subalansavimas (paskolos padengimo planas);
- 2) paskolos vertės nustatymas bet kuriuo jos egzistavimo momentu (atsižvelgiama į visas ateities pajamas, riziką, infliacijos tempus);
- 3) kreditoriaus finansinės operacijos, suteikiant paskolą, efektyvumo nustatymas ir įvertinimas.

Praktikoje paplitusios šios kredito dengimo formos (Aleksnevičienė, 2005, p.148) :

1. Laidavimas. Vienpusiškoje sutartyje nurodoma, kad laiduotojas įsipareigoja apmokėti bankui skolintojo įsiskolinimą, jeigu jis negalės grąžinti kredito.
2. Garantija. Tai juridinio ar fizinio asmens įsipareigojimas laiku apmokėti paskolos dalį arba palūkanas (tam tikrą sumą skolintų lėšų). Garantijos dažniausiai išduoda savo klientams bankai.
3. Užstatas. Užstatu gali būti kilnojamas ir nekilnojamas turtas, kaip atsargos, pastatai, žemė ir kiti. Taip pat gali būti teisė gauti kompensaciją pardavus užstatytą turtą.
Nuo 1992m spalio 06 dienos Lietuvoje veikia hipotekos įstatymas.

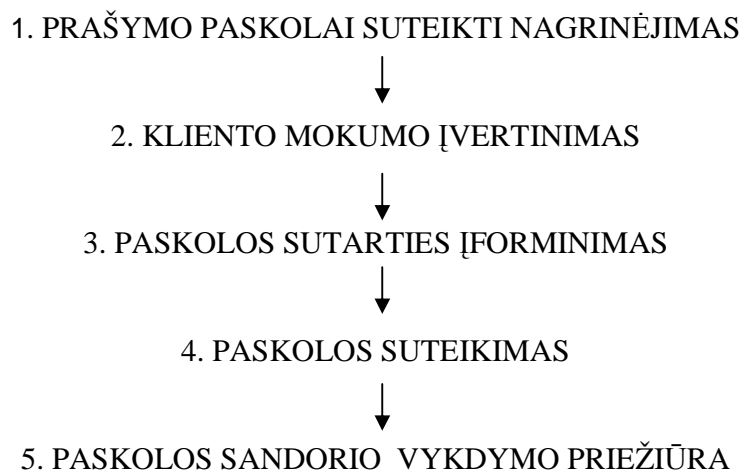
Hipoteka – tai esamo ar busimo skolinio įsipareigojimo įvykdymą apsaugantis turto įkeitimas, kai įkeisto turto savininkui paliekama nuosavybės teisė. Kai skola laiku negrąžinama hipotekinis kreditorius turi pilną teisę reikalauti, kad įkeistas turtas būtų parduotas iš viešųjų varžytinių ir iš gautų lėšų, sumokėta jam priklausanti suma. Įkeistas turtas negali būti perleistas hipotekinio kreditoriaus nuosavybėn, taip pat negalima įkeisti valstybinį turtą. Hipotekos įstatymas tik privačiajam turtui. Turto

įkeitimui sudaroma sutartis tarp kreditoriaus ir įkeičiamo turto savininko arba vietoje sutarties surašomas hipotekos lakštas.

Turto įkeitimo informinimu bei kitas hipotekos operacijas vykdo hipotekos įstaigos, kurių funkcijos yra registruoti hipotekas, išieškoti skolą kreditoriaus naudai, rinkti ir saugoti informaciją apie hipotekas, bei teikti ją suinteresuotiems asmenims. Surinkta ir įregistruota hipotekoje informacija yra vieša ir ją gali gauti kiekvienas asmuo. Hipotekos įstaigos steigiamos Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimu ir yra pavaldžios teisingumo ministerijai. Hipotekos įstaigoms gali vadovauti hipotekos teisėjai. Teisėjus skiria teisingumo ministras ir hipotekos teisėjai privalo turėti teisinį išsilavinimą.

Norėdami gauti naudos, ir kredito davėjas, ir ėmėjas turi mokėti pagrįsti kreditinį sandorį bei įvertinti kreditinės operacijos efektyvumą.

Todėl labai svarbu žinoti, kokie paskolos suteikimo nuoseklumas ir principai, kaip vyks prognozė prieš pasirašant paskolos sutartį, kokią ir kaip vyks paskolos grąžinimo ir palūkanų mokėjimo kontrolė.

Šaltinis: Sudaryta autorės

2 pav. Kredito suteikimo etapai

Kreipiantis paskolos prie prašymo paraiškos būtinas visas dokumentų paketas, kuris įvairiuose bankuose beveik vienodas, gali skirtis jų formos ir turinys:

- įmonės statusą patvirtinantys dokumentai: įmonės steigimo sutartis, registracijos pažymėjimas, įstatai, valdybos darbo reglamentas arba kiti dokumentai, patvirtinantys valdymo organų ir vadovų kompetenciją;
- licenzija įstatuose numatyta veiklai (jei tai nustatyta Lietuvos Respublikos įstatymuose);

- investicinis projektas ar verslo planas (jei kreipiamasi dėl vidutinės trukmės ir ilgalaikio investicinio projekto finansavimo);
  - finansinės atskaitomybės dokumentai (balansai, pelno – nuostolio ataskaitos, pinigų srautų ataskaitos) už paskutiniuosius trejus metus (pageidautina su nepriklausomų auditorių išvadomis);
  - įmonės kreditorių ir debitorių sąrašai su įsiskolinimo laikotarpiais;
  - įmonės valdymo organo (visuotinio akcininkų susirinkimo, direktorių tarybos, etc.), turinčio teisę spręsti paskolos gavimo klausimus sprendimas dėl paskolos ėmimo, įmonės turto įkeitimo ir įgaliotų asmenų paskyrimo;
  - įmonės visuotinio akcininkų susirinkimo dokumentai: susirinkimo, kuriame buvo nutarta gauti kreditą banke, įkeisti įmonės turtą ir paskirti asmenis, įgaliotus pasirašyti sutartis su banku, protokolo išrašas;
  - susirinkime dalyvavusių akcininkų sąrašas, nedalyvavusių susirinkime akcininkų įgaliojimai kitiems asmenims balsuoti, iš anksto raštu balsavusių akcininkų biuletenių kopijos;
  - dokumentai, įrodantys, kad akcininkams buvo tinkamai pranešta apie šaukiamą susirinkimą (skelbimo spaudoje kopija, išrašas iš siunčiamos korespondencijos registro, kad pranešta registruotu laišku, arba visų akcininkų parašai protokolo (protokolo išrašo) priedas;
  - įmonės valdybos ar kitų valdymo organų, turinčių akcininkų susirinkimo suteiktus įgaliojimus, posėdžio, kuriame nutarta gauti kreditą banke, keisti įmonės turtą ir paskirti asmenis, įgaliotus pasirašyti sutartis su banku, protokolo išrašas;
  - įmonės valdymo organų posėdžio, kuriame buvo paskirtas įmonės vadovas, protokolo išrašas;
  - įkeičiamo kilnojamojo arba nekilnojamojo turto aprašymas (įsigijimo data, vertė, buvimo vieta, paskirtis ir likutinė vertė) bei inventorinės bylos;
  - Mokesčių inspekcijos ir SODROS pažymos apie sumokėtus mokesčius ir turimus įsiskolinimus.
- Pateikus prašomus dokumentus, kreditorius įvertina paskolos prašančio juridinio asmens finansinę būklę bei kitus rodiklius ir priima sprendimą dėl paskolos suteikimo.

Paskolos paraiška gali būti atmesta, jeigu juridinio asmens finansinė būklė neatitinka kreditoriaus keliamų reikalavimų: siūlomas užstatas yra nepakankamas ar netinkamas, pateikta ne išsami arba klaidinga informacija apie juridinį asmenį arba dėl kitų priežasčių, padidinančių paskolos riziką. Labai dažnai paraiškos atmetimas nėra galutinis kreditoriaus atsisakymas bendradarbiauti. Jeigu juridinis asmuo ištaiso nurodytus veiksnius arba pašalina priežastis, lėmusias neigiamą sprendimą, paskolos paraiška gali būti nagrinėjama iš naujo.

Po potencialaus skolininko paraiškos paskolai gauti peržiūros, įmonės veiklą įtakojančių išorės ir vidaus veiksnių įvertinimo, finansinių ataskaitų analizės, atliktos siekiant įvertinti būsimo kliento kreditingumą ir gauti patikimus jo patikimumo įrodymus, taip pat po paskolos apdraudimo įvertinimo bei pagal šiuos duomenis paskolos priskyrimo rizikos grupei, bankas priima teigiamą ar neigiamą sprendimą dėl paskolos sutarties su klientu įforminimo.

Priskiriant įmonę tam tikrai rizikos grupei, ypač didelę reikšmę turi įmonė mokumo ir stabilumo įvertinimas. Tačiau Lietuvos sąlygomis ne visų ūkio šakų įmonėms (ypač žemės ūkio) vienodai tinka taikyti rodiklių reikšmes klasifikuojant įmones pagal rizikingumo laipsnį. Tačiau kol kas geriau įmonės skirstyti į klases, atsižvelgiant į vidutinius šakos rodiklius. Jei įmonės veiklą apibūdinantys rodikliai yra lygus vidutiniam šakos rodikliams, įmonė priskirtina II klasei, jei aukštesni – I klasei, jei žemesni – III klasei .

Kiekvieną ataskaitinį laikotarpį kreditavimo specialistas faktinius rodiklius lygina su paraiškose paskolai gauti prognozuotais rodikliais, naudodamas anksčiau pateiktus analizės metodus atlieka paskolos analizę ir parengia paskolos analizės ataskaitą. Kiekvieną kartą iš naujo patikrinus paskolos rizikingumą, yra atliekamas paskolų pergrupavimas.

Paskolos grupuojamos įvairias paskolų portfelio sisteminės ir objektyvios klasifikacijos būdais. Paskolų klasifikavimo procedūra leidžia prognozuoti netektis iš negrąžintų paskolų, kurios gali turėti įtakos tolimesnei banko veiklai ir jo pelnui.

Pagal Lietuvos banko valdybos patvirtintas “Abejotinų aktyvų grupavimo taisyklės” paskolos, įvertinant jų rizikingumą, grupuojamos pagal šiuos kriterijus:

- 1) paskolos (ar jos dalies) grąžinimo ir (ar) palūkanų mokėjimo terminų laikymąsi;
- 2) paskolos pertvarkymo ir refinansavimo faktus;
- 3) skolininko ūkinės ir finansinės veiklos būklę;
- 4) ilgalaikės (investicinės) paskolos gavėjo investicinio projekto faktinį vykdymą.

Lietuvos bankuose paskolų grupavimas į rizikos grupės yra atliekamas pagal apibendrintus duomenis, gautus kreditingumo analizės metu.

1.5 Kredito rizika ir jos mažinimo priemonės

Verslas neatsiejamas nuo rizikos, ji visur ir nuolat lydi verslininką bei verslą. Pagrindinė priežastis, kad rinkos ekonomikoje neįmanoma visko iš anksto numatyti. Viena iš skaudžiausiai verslą

kasdien paliečiančių rizikų yra kredito rizika. Siaurąja prasme kredito rizika siejama su kreditavimo verslu – bankininkyste, paskolomis, kreditavimu, lizingu, faktoringu ir pan. , t.y. verslu, kur piniginės lėšos ar vertybės (kreditas) kreditoriaus suteikiamos kitam asmeniui, mainais už kredito gavėjo įsipareigojimą gražinti kreditą ir sumokėti palūkanas. Čia kredito rizika pasireiškia galimybe, kad kredito gavėjas neįvykdys savo prievolės gražinti gautas lėšas ir sumokėti palūkanas. Tačiau ši samprata neatskleidžia visos kredito rizikos atsiradimo srities. Kredito rizika turėtų būti suprantama plačiau , neapsiribojant vien kreditavimu klasikine prasme, bet apimant ir kreditavimo santykius, susiklostančius suteikiant prekinį kreditą (t.y. pateikiant užsakovui prekes, o apmokėjimą už jas nukeliant tam tikram terminui į ateitį) arba atliekant darbus ar suteikiant paslaugas prieš gaunant apmokėjimą už jas ir pan.

Yra išskiriamos šios pagrindinės kredito rizikos mažinimo priemonės: hipoteka, įkeitimas, laidavimas, garantija; kreditų draudimas (Juodka, 2006, p.15).

Hipoteka – tai esamo ar būsimo skolinio įsipareigojimo įvykdymą užtikrinantis nekilnojamojo daikto įkeitimas, kai įkeistas daiktas neperduodamas kreditoriui. Svarbiausia hipotekos savybė – kreditorių reikalavimai nukreipti išieškojimą į įkeistą objektą yra išnagrinėjami ir patenkinami ne ginčo tvarka. Taigi kreditoriaus reikalavimas greitai ir efektyviai patenkinamas išvengiant įprasto ilgalaikio teismo proceso.

Įkeitimas - tai esamo ar būsimo skolinio įsipareigojimo įvykdymą užtikrinantis kilnojamojo daikto ar turtinių teisių įkeitimas, kai įkeitimo objektas perduodamas kreditoriui, trečiajam asmeniui ar paliekamas įkaito davėjui. Įkeitimas ir hipoteka turi daug bendrų bruožų. Tačiau egzistuoja ir skirtumai, pvz., įkeitimas suteikia šalims daugiau laisvės pasirenkant išieškojimo būdą nei hipoteka.

Laidavimas – šiuo atveju trečiasis asmuo (laiduotojas) prisiima įsipareigojimą atsakyti kito asmens kreditoriui, jei asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos savo prievolės arba jos dalies. Laidavimo esmė tai, kad skolininko ir laiduotojo atsakomybė kreditoriui yra solidari, t.y. jei nenustatyta kitaip, kreditorius gali savo reikalavimą pareikšti tiek skolininkui, tiek laiduotojui, tiek abiem kartu ir reikalauti, kad prievolę jie įvykdytų bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek visą prievolę, tiek jos dalį.

Garantija - trečioji šalis įsipareigoja įvykdyti paskolos gražinimo ir su tuo susijusias prievoles bankui, jeigu skolininkas, už kurį garantuojama, laiku neįvykdys paskolos sutartyje numatytų įsipareigojimų tik po to, kai juridškai bus patvirtinta, kad skolininkas yra nemokus. Priešingai nei laidavimo atveju, garanto atsakomybė yra subsidiari ir ją riboja garantijoje nustatyta suma.

Garantija pagal pareikalavimą - tai atskira garantijos rūšis, sukurta pagal Tarptautinių prekybos rėmų (ICC) 1992m.vienodas taisykles garantijoms pagal pareikalavimą. Pagrindinė šios

garantijos savybė yra tai, kad garantas iš esmės besąlygiškai įsipareigoja sumokėti kreditoriui garantijoje numatytą sumą, kai kreditorius jam pateikia rašytinį reikalavimą sumokėti ir pačioje garantijoje numatytus dokumentus. Kadangi praktikoje garantijoje dažniausiai nurodomas tik vienintelis dokumentas, kurį kreditorius privalo pateikti garantui, ši garantijos rūšis labai plačiai naudojama tarptautinėje ir kitoje praktikoje. Norint sukurti šios rūšies garantiją, joje turi būti aiškiai įrašytas toks ar panašus pagal esmę tekstas – „, garantijai taikomos Vienodos taisyklės garantijoms pagal pareikalavimą (Uniform Rules for Demand Guarantees) .

Kreditų draudimas – ši priemonė tradiciškai siejama su eksporto kredito rizikos mažinimu, tačiau paskutiniu metu populiarėja ir vidaus prekyboje atsiradusių kreditų draudimas. Tai vienintelė teisinė kredito rizikos mažinimo priemonė, galinti pasiūlyti apsaugą ir nuo politinės kredito rizikos. Pagrindinis šios priemonės trūkumas – kreditų draudimo atveju draudimo sumos išmokėjimas draudėjui paprastai yra siejamas su detaliai apibrėžtais draudiminiais įvykiais, kurių apimtys ir apibrėžimo kreditorius paprastai negali paveikti, todėl draudimo suma nėra išmokama visais skolininko prievolės pažeidimo atvejais. Nepaisant to, tinkamai taikoma tarptautinėje prekyboje ši priemonė gali būti gana efektyvi.

Apibendrinant galime teigti, kad plačiąja prasme kredito rizika atsiranda visais atvejais, kai verslo proceso metu viena iš pusių atlieka paslaugą – pristato prekes, ar panašų veiksmą prieš gaudamas už jį atlyginimą iš kitos sandorio šalies, t.y. atlieka šalių susitarimu numatytą savo įsipareigojimų dalį mainais už kitos sandorio šalies įsipareigojimą atlikti savąją prievolės dalį ateityje. Hipoteka ir įkeitimas tradiciškai laikomos patikimiausiomis kredito rizikos mažinimo priemonėmis, nes yra siejamos ne su asmeniu, o su konkrečiu skolininko ar kito asmens turtu.

1.6 Paskolų aptarnavimas

Verslo paskolų aptarnavimo įkainiai gali būti (pagal Vilniaus banko, Hansa, banko “Snoro” ir kitų pavyzdžius):

- dokumentų nagrinėjimo ir klausimo svarstymo mokestis, pavyzdžiui, 200 litų;
- mokestis už bankui įkeisto turto apžiūrą ir pervertinimą, pavyzdžiui, 200 litų
- metų palūkanos pagal susitarimą;
- paskolos administravimo mokestis: minimalūs ir maksimalūs procentai nuo kredito sumos, pavyzdžiui, atitinkamai 0,3 % ir 1,0%, bet neviršijant, pavyzdžiui, 5000 litų;

- įsipareigojimo mokestis: minimalūs ir maksimalūs procentai nuo nepanaudotos metinės kredito sumos, pavyzdžiui, atitinkamai 0,5 % ir 1,0 % metų palūkanų;
- mokestis už prieš laiką gražintą kreditą, pavyzdžiui, minimalus 0,1 %, maksimalus 0,5 % prieš laiką gražintos kredito sumos;
- overdraftų dokumentų nagrinėjimas ir sutarties paruošimas, pavyzdžiui, 100 litų;
- mokestis už overdrafto suteikimą, pavyzdžiui, 10, 20 ir 30 litų, priklausomai nuo prašymo pateikimo datos;
- paskolos (kredito linijos) kredito limito padidinimas, pavyzdžiui, 200 litų + 0,5% nuo padidintos limito sumos;

Paskolos sutartyje nurodomos pagrindinės paskolos išdavimo sąlygos: tikslas; terminai; dydis ir paskolos kaina; paskolos naudojimo režimas; pagrindinės paskolos dalies ir palūkanų už ją padengimo tvarka; apdraudimo rūšys ir patikrinimo formos; informacijos, suteikiamos skolininko, apimtis; šalių pareigos ir atsakomybė bei kitos sąlygos (Sutartys: principai ir praktika, 2001. p.127-129).

Prie paskolos sutarties, ją pasirašius, gali būti reikalaujami ir pridedami kiti dokumentai (pagal Vilniaus banko, Hansa, banko "Snoro" ir kitų reikalavimus):

- asmenų, įgaliotų pasirašyti sutartis su komerciniu banku bei disponuoti banko sąskaitomis pasų kopijos;
  - įmonės valdybos, jei ji yra, darbo reglamentas;
  - parašų pavyzdžių kortelė, jei kreipiasi ne konkretaus komercinio banko klientas;
  - sutartys, ketinimų protokolai, sąskaitos, pagal kurias bus naudojamos paskolos lėšos;
  - kreditoriaus priimtinių turto vertintojų ataskaita apie įkeičiamo turto vertę;
  - žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro pažymėjimas apie įkeičiamą nekilnojamąjį turtą;
  - dokumentai, patvirtinančius įkeičiamo turto nuosavybės teisę;
  - įkeičiamo turto draudimo komercinio banko (kreditoriaus) naudai polisas visam paskolos laikotarpiui originalą;
  - AB, UAB akcininkų (TŪB, KŪB - partnerių) sąrašas, kuriame nurodytas kiekvieno akcininko turimų įmonės akcijų skaičius;
  - kitus paskolos sutarčiai vykdyti reikalingi dokumentai.

Pasirašant su klientu paskolos sutartį, prasideda naujas paskolų įvertinimo etapas – paskolos gražinimo ir palūkanų mokėjimo etapas (dar vadinamas paskolos amortizavimu)..

Paskolos yra išduodamos tam tikram apibrėžtam laikotarpiui, dažnai nurodant ir jų panaudojimo tikslą, lėšų panaudojimo kontrolę ir kitą. Paskolos ypač vidutinės trukmės ir ilgalaikės gražinamos amortizuojant.

Taigi, ir kreditorius, ir paskolos gavėjas turi orientuotis į įmonės finansinės būklės analizės rezultatus. Įmonė – skolininkė iš anksto galės įvertinti savo finansinę padėtį, analizuoti rodiklius, ir, pagal galimybę, nepalanki situacija gali būti pagerinta. Kita vertus, bankui - kreditoriui būtina laiku pastebėti rizikingą sandorį. Kredito gavėjas ir jo teikėjas privalo pagrįsti finansinio sandorio tikslingumą ir efektyvumą.

1.7 Probleminių paskolų administravimas

Probleminės paskolos – paskolos, kurios nėra gražinamos nustatytais terminais ar tinkamais būdais. Probleminėmis paskolomis dažniausiai tampa, klientui susidūrus su finansinėmis problemomis. Bankai privalo nuolat stebėti skolininko veiklą ir tinkamai ir laiku reaguoti į aptiktus indikatorius, rodančius probleminės paskolos atsiradimą. Probleminė paskola yra tokia, kurios gražinimas atėjus terminui kelia abejonių. Jei paskola gražinama pagal grafiką, ji nėra probleminė, jei grafiko nesilaikoma – paskola tampa problemine. Išduodant paskolą bankas ir klientas susitaria, kaip paskola bus tvarkoma. Jei bankas įtaria, kad klientas negalės laikytis šio susitarimo, paskola laikoma problemine.

Priežastys, dėl kurių paskolos gali būti negražinamos gali būti suskirstytos į tris grupes:

1. Priežastys banko viduje;
2. Priežastys susijusios su skolininko veikla;
3. Kitos priežastys.

Probleminių paskolų priežastys banko viduje

Dažnai paskolos tampa probleminėmis, kai klientas susiduria su pinigų problemomis, nors daug kas taip pat priklauso ir nuo šalies finansinės padėties, nes kartais atsiranda tokių skolininkų, kurie gali gražinti paskolą, tačiau piktybiškai jų negražina. Bet kuriuo atveju banko kredito specialistai privalo ne tik nustatyti probleminės paskolos atsiradimo faktą, tačiau skirti visas pastangas tam, kad paskola netaptų problemine. Kuo daugiau kredito vadybininkas domisi skolininko veikla, tiek prieš išduodamas paskolą, tiek jau paskolą išdavus, tuo didesnė galimybė, kad paskola netaps problemine. Labai svarbu laiku pastebėti "įspėjimus" apie blogėjančią situaciją ir tinkamai į ją reaguoti. Šioje situacijoje ypač svarbus yra žmogiškasis faktorius. Dažnai kredito specialistai, išdavę paskolą klientui,

delsia pranešti apie blogėjančią situaciją, siekdami išvengti situacijos, kad būtent jie bus apkaltinti įtraukę banką į rizikingą situaciją (Buckūnienė, Meidūnas, 2003, p.85).

Gražintinumas - kredito vadybininkas privalo būti įsitikinęs, kad paskola bus gražinta. Jei vėliau nors mažiausia priežastis, kelianti abejones dėl paskolos gražinimo - paskola neturėtų būti suteikiama arba turėtų būti bent tinkamai apdraudžiama.

Terminuotumas - paskola turi būti gražinta laiku. Tiek paskola ar jos dalys, tiek palūkanos turi būti gražinamos būtent taip, kaip numatyta sutartyje. Bet koks paskolos gražinimo uždelsimas neturi būti toleruojamas.

Atlyginamumas - už paskolą, klientas moka palūkanas bankui. Palūkanos turi būti mokamos laiku.

Sutrikęs palūkanų mokėjimas dažnai įspėja apie paskolos kokybės prastėjimą, nes iš pradžių skolininkas nesugeba padengti palūkanų, o po kurio laiko - negražinti paskolos ar jos dalies.

Apdraudimas - skolininkas paskolą privalo apdrausti. Užstatas turi būti tinkamas ir pakankamas, kad paskolos negražinimo atveju, bankas jį realizavęs nepatirtų nuostolių. Bankas privalo tinkamai įvertinti užstatą ir galimybę jį parduoti.

Delsimas, nesiimant reikiamų priemonių, pastebėjus požymius, kad skolininko padėtis prastėja - tai viena iš pagrindinių priežasčių banko viduje, dėl kurių paskola tampa problemine. Dažnai tiek kredito specialistai, tiek vadybininkai delsia informuoti apie pastebėtus blogėjančios skolininko veiklos požymius. Dažniausiai tai įvyksta dėl dviejų priežasčių - vengiama prisiimti asmeninę atsakomybę dėl suteiktos paskolos kokybės prastėjimo. Tiek kredito vadybininkas, kuris galėtų klaidingai įvertinti skolininko pajėgumus gražinti paskolą, tiek vadybininkas, kuris surado potencialų skolininką, nenori būti apkaltinti suklydę. Kita priežastis - dažnai nepagrįstai tikimasi, kad skolininko padėties blogėjimas laikinas ir jis netrukus baigsis be neigiamų pasekmių paskolos gražinimui. Tačiau delsiant pranešti apie skolininko padėties blogėjimą - banko patiriami nuostoliai dažnai padidėja kelis kartus. Per vėlai sureagavus į blogėjančią skolininko padėtį, dažnai jau būna vėlu imtis prevencinių priemonių ir tenka paskolą priskirti nuostolingų kategorijai.

Probleminių paskolų priežastys susijusios su skolininkų veikla

Priežastys, susijusios su skolininko veikla, apima kelis aspektus (McKinley, John E., 1985), tai:

- Įmonės valdymas. Įmonės valdymo trūkumai gali būti tiek vadovo nesugebėjimas valdyti įmonę ir jos veiklos sritis, taip pat per didelė valdymo koncentracija vienoje rankose, kompetencijos trūkumas, pareigybių pasiskirstymo ir subordinacijos nebuvimas, strategijos ir verslo koncepcijos nebuvimas.

- Ekonominė situacija. Ekonomikos nuosmukio atveju daugelis įmonių patiria tokius sunkumus, kaip pardavimų lygio mažėjimą, kaštų didėjimą, padidėjusias palūkanų išlaidas. Tos įmonės, kurios nesugeba prisitaikyti prie besikeičiančios situacijos rinkoje, tampa nepajėgios grąžinti paskolas. Ypač skaudžiai bankus veikia ekonominės krizės, kai didelė dalis paskolų tampa probleminėmis.
- Netinkamas augimo greitis. Sistemingas augimas yra įmonės tinkamo valdymo rezultatas. Tačiau dažnai įmonės per daug spartus augimas, ypač vienoje iš jos veiklos sričių, sąlygoja jos visos veiklos išsibalansavimą ir padidėjusią riziką dėl galimo paskolos negrąžinimo. Per lėtas įmonės augimas palyginus su šakos ar jos konkurenčių augimu - tai taip pat signalas apie galimus pavojus. Augimas apima tokius aspektus kaip pardavimų lygį ir jo skatinimą, technologijas, pelno didėjimą, valdymo efektyvumą, organizacinės sistemos pokyčius.
- Konkurencija. Padidėjus konkurencijai rinkoje, kurioje veikia įmonė, ar į rinką atėjus naujam konkurentui, kyla grėsmė, kad įmonė patirs žymių sunkumų, jei neprisitaikys prie besikeičiančios situacijos. Bankas privalo įvertinti įmonės konkurencingumą ir atsižvelgti į besikeičiančią situaciją rinkoje.

Probleminių paskolų kitos priežastys

Kitos priežastys (Monis, 1997) yra retesnės negu anksčiau išvardytos, tačiau ne mažiau (o kai kuriais atvejais netgi daugiau) reikšmingos kredito rizikos valdymui.

- Stichinės nelaimės. Labai savrbu, kad skolininkas būtų apsidraudęs nuo stichinių nelaimių, taip pat, kad įkeistas turtas būtų apdraustas.
- Teisinė aplinka. Įvairi įstatyminė bazė ir įstatymų pakeitimai gali labai stipriai paveikti įmonės veiklą. Tai gali būti susiję su pajamų mažėjimu (naujų mokesčių įvedimas) ar net įmonės pasitraukimas iš rinkos (konkurencijos įstatymai).
- Technologijų ir įrengimų senėjimas. Investicijos į technologijas ir įrengimus reikalauja sukaupti pakankamą kapitalą. Kita vertus pasenusios technologijos ir įrengimai neleis įmonės produkcijai konkuruoti rinkoje, taip pat didins jos kaštus.
- Ekonomikos pokyčiai. Sudėtinga ekonominė situacija dažnai neigiamai veikia ir įmonės padėtį. Žaliavų kainų pokyčiai, darbo jėgos prieinamumas ir kiti faktoriai veikia įmonės veiklos rezultatus.
- Ekonominės ir politinės krizės. Ekonominių ir politinių krizių metu sustabdomas šalies ekonominis augimas, prastėja socialinė padėtis, auga infliacija. Įmones veikia ne tik krizės

šalies viduje, bet ir prekybos ryšiais susijusiose šalyse ar pasaulinės krizės. Azijos, Rusijos krizės turėjo didžiulę neigiamą įtaką viso pasaulio šalių ekonomikoms.

Svarbiausia priemonė, galinti sumažinti kredito riziką dėl blogų paskolų atsiradimo – laiku pastebėti paskolos blogėjimo požymius ir nedelsiant į juos reaguoti. Šie požymiai pastebimi tiek analizuojant finansinius rodiklius, tiek ir nefinansinius – pokyčiai įmonėje, rinkoje ir pan. Todėl labai svarbu, kad būtų suvokiama, kad darbas su skolininku neapsiriboja paskolos išdavimu, reikšmingiausias darbas tik prasideda, nes būtent nuo to, kaip sėkmingai bus atliekamas skolininko ir jo veikos stebėjimas, priklauso, ar ir kaip operatyviai bus pastebėti požymiai rodantys paskolos blogėjimą. Kuo operatyviau bus imamasi veiksmų dėl galimos rizikos paskolos rizikos minimizavimo, tuo didesnė tikimybė, kad paskolą bus laiku grąžinta.

2. LIETUVOS KREDITŲ RINKOS APŽVALGA

Šiuo metu Lietuvoje veikia 10 Lietuvos banko licenciją turinčių komercinių bankų, 2 užsienio bankų skyriai, 3 užsienio bankų atstovybės, Lietuvos centrinė kredito unija ir 64 kredito unijos. 2005m. pabaigoje veikiančių šalies komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių turtas (aktyvai), bankų pateiktų 2006m. sausio 1d. neaudituočių finansinių ataskaitų duomenimis, sudarė 44,8 mlrd. Lt. ir pernai išaugo 15,6 mlrd. Lt. arba 53,7 proc. Klientams suteiktų paskolų buvo 26 mlrd. Lt. - - palyginti su 2005m. sausio 1d., jų apimtis išaugo 9,1 mlrd. Lt. arba 53,6 proc. (Lietuvos bankas, 2006, prieiga per internetą www.lb.lt).

Vienas iš bankų stabilumo rodiklių – augantys pelnai. Pernai jų gauta 55 mln. Lt. daugiau nei prieš metus, visi bankai dirbo pelningai. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia pelno paaugino gerokai padidėjęs paskolų portfelis ir dėl to 176 mln. Lt. padidėjusios grynosios palūkanų pajamos. Bankų sistemos realioji palūkanų marža, sparčiai mažėjusi keletą metų iš eilės, pernai smuktelėjo dar 0,25 procentinio punkto ir pasiekė mažiausią lygį per pastaruosius metus – 2,58 proc. (Pilibaitis, 2006, p.11)

2005m. 2,5 mlrd. Lt arba 2,4 karto, padidėjo bankų paskolos finansų institucijoms, tarp kurių dominuoja dukterinės lizingo bendrovės. Lietuvos bankų paskolų portfelis, įskaitant paskolas finansų institucijoms, sudarė apie 43 proc. prognozuoto 2005m. šalies bendrojo vidaus produkto (BVP) .

2005m. didžioji dalis naujai teiktų paskolų gana panašiomis apimtimis pasiskirstė tarp verslo ir namų ūkių. Daugiausia paskolų teko privačioms įmonėms ir kiek mažiau gyventojams. Gyventojų skolinimosi mastai praėjusiais metais turėjo gana aiškią didėjimo tendenciją. Gyventojams teikiamose paskolose ir toliau dominuoja būsto paskolos, tačiau praėjusiais metais gana reikšmingas buvo ir kitos paskirties (daugiausia vartotojiškų) paskolų gyventojams augimas. Galimoms rizikoms amortizuoti bankai šiuo metu turi pakankamai gerą kapitalo bazę, kuri, nepažeidžiant kapitalo pakankamumo

normatyvo, leidžia bankams papildomai patirti 704,4 mln. Lt. turto vertės sumažėjimą (Lietuvos statistikos departamentas, 2006, prieiga per internetą www.sd.lt).

2005m. spalio 1 dieną įsigaliojo iš esmės nauji paskolų vertinimo kriterijai, kuriuos nustatė Lietuvos bankas. Tai suteikė bankams gerokai daugiau laisvės šioje srityje, bet tuo pačiu padidino jų atsakomybę vertinant paskolas ir prisiimant kredito riziką. Siekdamas, kad bankų kredito rizikos vertinimas nesusilpnėtų, Lietuvos bankas pasiūlė Lietuvos bankams ir šalyje veikiantiems užsienio bankų skyriams „nustatant turto vertę vadovautis konservatyviais principais, pamatuotai, atsižvelgiant į galimus nepalankius rinkos pokyčius, įvertinti prisiimamos rizikos mastą“. Bankai įpareigoti sudaryti bendruosius atidėjinius su tikėtina rizika susijusiems galimiems nuostoliams padengti. Bankų turto nuvertėjimo apimtis, apskaičiuojant pagal 39 Tarptautinių apskaitos standartų (TAS) reikalavimus, per 2005m. padidėjo, tačiau bankų paskolų portfelių kokybė pakankamai gera (LB, 2006, prieiga per internetą www.lb.lt).

2006m. sausio 1d. paskolų vertės sumažėjimo ir paskolų portfelio santykis sudarė 1,03 proc. (2005m sausio 1d. buvo 0,7 proc.), o paskolų kurių periodiniai mokėjimai pradelsti 60 ir daugiau dienų, santykis su paskolų portfeliu sudarė 0,4 proc.

2006m. gegužės mėn. Lietuvos bankas pateikė pirmąją apklausą dėl komercinių bankų skolinimo sąlygų (LB, 2006, prieiga per internetą [www.lb](http://www.lb.lt)). Remiantis šia apklausa, galima teigti, kad bankų taikomos skolinimo sąlygos per šešis mėnesius t.y. nuo 2005m. spalio mėn. iki 2006m. balandžio mėn. pakito mažai: dauguma bankų (8 iš 10) sušvelnino ar išlaikė nepakitusias skolinimosi sąlygas tiek verslo įmonėms, tiek namų ūkiams. Daugelis bankų teigia, jog sušvelnino kredito standartus, taikomus suteikiant įmonėms paskolas ir kredito linijas. Ypač sušvelnėjo kredito standartai, taikomi suteikiant paskolas smulkiajam ir vidutiniam verslui bei trumpalaikes paskolas. Kaip pagrindinius veiksnius, kurie įtakojo sušvelninant kredito standartus, bankai nurodė kitų bankų konkurenciją ir lūkesčius, susijusius su bendra gerėjančia šalies ekonomine situacija. Kaip kredito standartus griežtinančius veiksnius bankai nurodo su finansavimo išlaidomis ir balansiniais apribojimais susijusius veiksnius. Bankų vertinimu, paskolų ir kredito linijų paklausa pastarąjį pusmetį padidėjo. Labiausiai padidėjo paskolų *smulkiajam ir vidutiniam verslui paklausa* (70 proc.), o pagal trukmę – ilgalaikių paskolų paklausa. Kaip paklausos didėjimo veiksnius, bankai dažniausiai nurodo įmonių kapitalinių investicijų ir atsargų bei apyvartinio kapitalo finansavimo poreikį. Daugelio bankų atstovų mano, jog per kitą pusmetį kredito standartai išliks nepakitę, tačiau, vertinant grynąjį procentų skirtumą, dalis bankų nurodė bendrą kredito standartų švelnėjimą. Dauguma apklausoje dalyvavusių bankų nurodė besitikintis bendro paskolų ir kredito linijų paklausos didėjimo per ateinančius 6 mėn., todėl turėtų didėti ilgalaikių bei paskolų smulkiam ir vidutiniam verslui paklausa.

Nepaisant iš esmės vienodų Lietuvos ir euro zonos tarpbankinės rinkos palūkanų (Viliber bei Euribor) normų, šalies bankų sistemos naujai išduotų paskolų litais maržos yra didesnės nei išduotų eurai. Analitikai skirtumams paaiškinti nurodė šias priežastis: finansavimo išteklių litais šiek tiek brangesni nei eurai, siekiama paskatinti klientus imti paskolas eurai, todėl šioms paskoloms taikoma mažesnė marža. Stambios įmonės paprastai skolinasi eurai, tačiau dėl mažesnės šių įmonių rizikos, joms taikoma mažesnė paskolų marža. Taigi, galima teigti, kad bankai išnaudoja galimybę taikyti skirtingas palūkanų normų maržas paskoloms eurai ir litais.

Mažėjant palūkanų normoms, esant didelei konkurencijai tarp bankų, rinkoje galima buvo stebimas nepalūkaninių paskolos sąlygų svarbos didėjimas. Pagal teikiamus bankų duomenis, tampa aišku, kad vidutinis paskolos ir užstato santykis yra 70 proc.

2005m. problemų išškilo atskiroms tam tikrų pramonės šakų įmonėms, o kai kurie sektoriai (pvz. tekstilės) susidūrė su stipresnėmis užsienio gamintojų konkurencija. Kai kurie bankai teigia, kad beveik neskolina tekstilės bei kitiems didelės rizikos ūkio subjektams. Dauguma bankų nurodo, jog savo veikloje taiko portfelio limitų sistemą. Analizuojant problemines paskolas, bankų atstovai teigia, kad vėluojančių ir probleminių klientų skaičius nedidėja. Bendra įmonių ir namų ūkių padėtis yra stabili.

Nagrinėjant paskolų palūkanų normas R.Šarkinas, Lietuvos banko (LB) valdybos pirmininkas, pažymi, kad 2005m. dėl rinkos bankai konkuravo mažindami paskolų palūkanų normas. Tačiau R.Šarkino nuomone palūkanos buvo sumažintos per daug, taip pat per daug lėšų buvo pritraukta ir išdalyta paskoloms iš pirminių bankų, todėl LB atidžiai stebi paskolų rinką ir prireikus pasiruošęs imtis „rizikai adekvačių priemonių“.

LB duomenimis, per 2005 m. komercinių bankų suteiktos paskolos išaugo 53,6 proc. Tuo pat metu visi indėliai augo 40,5 proc., o gyventojų santaupos – 40,1 proc. Metų pradžioje pirmą kartą paskolų suma viršijo bankuose sukauptų indėlių sumą. Pernai, kai indėlių dar buvo daugiau nei išduotų paskolų tarptautinė reitingų agentūra „Fitch Ratings“ perspėjo, kad jei paskolų portfelio augimas ir toliau lenks indėlių portfelio augimą, bankai gali susidurti su tam tikromis likvidumo problemomis, galinčiomis turėti neigiamos įtakos banko kredito reitingams. Paskolų poreikiui tenkinti bankai skolinosi iš pagrindinių savo įmonių – tokie įsiskolinimai per 2005m. padidėjo 2,2 karto, arba 5,1 mlrd. Lt. Bankų sistemos kapitalo pakankamumo rodiklis metų pradžioje siekė 10,32 proc. (normatyvas – 8proc.) LB skelbia, kad šis rodiklis leidžia bankams prisiimti 8,1 mlrd.Lt papildomos turto rizikos. Neaudituoti duomenys rodo, kad pernai visi bankai dirbo pelningai ir daugiausia uždirbo skolindami.

Vienas iš bankų stabilumo rodiklių – augantys pelnai. Pernai jų gauta 55 mln. Lt. (17,9 proc.) daugiau nei prieš metus, o tam įtakos turėjo padidėjusios bankų veiklos apimtys ir atitinkamai išaugusi

pajamų bazė. Bankų sistemos realioji palūkanų marža, sparčiai mažėjusi keletą metų iš eilės, pernai smuktelėjo dar 0,25 procentinio punkto ir pasiekė mažiausią lygį per pastaruosius metus – 2,58 proc. Išaugus konkurencijai ir sumažėjus palūkanų maržoms, bankų turto gražos rodiklis sumažėjo nuo 1,2 iki 1 proc.

Reikia pripažinti, kad bankų paskolų kaina toliau nuosekliai didėja. Šiuo metu euro zonos bazinės palūkanos yra mažiausios tarp išsivysčiusių šalių – 2,5 proc., JAV bazinės palūkanos – 4,75 proc. Prognozuojama, kad šiais metais euro zonos palūkanos išaugs iki 3 proc. ar 3,25 proc.

Kad rinkos dalyviai tikisi bazinių palūkanų didėjimo, rodo ir tai, jog pastaruosiu metu nuolat didėja LIBOR – Londono tarpbankinių palūkanų normos. O LIBOR kartu su komercinio banko marža sudaro palūkanas, kurias moka imatis paskolą iš banko (eurais). Paskui LIBOR didėja ir Vilniaus tarpbankinės rinkos palūkanos VILIBOR, kurios sudaro palūkanų dalį skolinantis litais.

Tačiau, pasak bankininkų, po truputį didėjančios palūkanos neatbaido besiskolinančių. Iki šiol, daugiausia buvo skolinamasi už kintamąsias palūkanas t.y. klientai rinkdavosi 6 mėn. ar 12 mėn. termino LIBOR, o bankas po 6 ar 12 mėn. atitinkamai paskolos kainą perskaičiuodavo iš najo pagal sutartos dienos LIBOR'ą. Taigi kylant palūkanoms brangiau skolinasi ne tik imantieji paskolą, bet ir tie, kuriems baigiasi LIBOR terminas ir paskolos palūkanos bus perskaičiuojamos pagal dabartinį, jau pakilusį, LIBOR.

Imantys paskolas gali skolintis fiksuotomis palūkanomis, t.y. vienodomis palūkanomis, tačiau tai dar nėra populiaru. Fiksuotos palūkanos yra didesnės nei kintamosios, ir besiskolinčiajam gali atrodyti, kad jis sumokės bankui daugiau nei kad būtų pasiskolinęs kintamosiomis palūkanomis. R.Kutra, „NORD/LB Lietuva“ mažmeninės bankininkystės departamento direktorius teigia, kad palūkanų kitimą ilgalaikiu laikotarpiu prognozuoti taip pat sunku, kaip ir valiutų kursus. Taigi fiksuotos palūkanos labiausiai tiktų ne tam, kuris nori sutaupyti, o tam, kuris nori žinoti tikslią pinigų sumą, kurią jis turės atiduoti bankui per 10 metų. Tačiau reikia nepamiršti, kad fiksuotos palūkanos laikomos saugiomis, bet ilgu laikotarpiu jos gali taip ir likti didesnės nei kintamosios palūkanos, pvz., ECB nustojus didinti bazines palūkanas. Jeigu palūkanos užfiksuojamos 10 metų, tai nebūtinai garantuoja sutaupymą, nes galimi būsimieji bazinių palūkanų pasikeitimai nebūtinai bus tik į viršų. Vis dėlto, pasak bankininkų šiuo metu palūkanos vis dar yra mažos (prieš keletą metų buvo ir 10-15 proc. ,) tad kol kas jų didėjimą besiskolintieji nelabai jaučia. Tačiau palūkanų didėjimą pajus ypač tie, kurių paskolos pagal gaunamas pajamas – maksimalios ir ilgalaikės.

SEB Vilniaus banko analitikai prognozuoja, kad jei Lietuvai pavyktų kitais metais įsivesti eurą, mūsų šalyje paskolos litais bus transformuotos į paskolas eurais. Tuomet turėtų išnykti vis dar

egzistuojantis skirtumas tarp paskolų eurais ir litais palūkanų. Bendras palūkanų dydis turėtų sumažėti bent 20-50 bazinių punktų.

Kita vertus, tarpbankinės rinkos bei skolos vertybinių popierių rinkos dalyviai iš esmės jau gyvena su euru – šiose rinkose palūkanų skirtumas tarp finansinių instrumentų litais bei eurais yra išnykęs. Vilniaus tarpbankinės rinkos VILIBOR 6 mėn. palūkanos litais su atitinkamo termino Europos tarpbankinėmis palūkanomis EURIBOR susilygino dar praėjusių metų pabaigoje. Beveik nesiskiria ir Vyriausybės vertybinių popierių litais bei eurais palūkanos.

„Šios palūkanos priklauso nuo rinkos dalyvių pasitikėjimo fiksuotu lito ir euro kursu. O abejoti šiuo kursu jokių fundamentalių priežasčių nėra. Todėl litą pakeitus euru bendras palūkanų lygis smarkiai mažėti neturėtų“, - teigia S.Šiaudinis, Lietuvos banko Pinigų politikos operacijų skyriaus viršininkas. Dėl minėto rinkos dalyvių pasitikėjimo fiksuotu kursu veiksnio S.Šiaudinis palūkanų didelių pokyčių neprognozuoja ir tuo atveju, jei euro įvedimą tektų atidėti. Tiesa, specialistai pripažįsta, jog neapibrėžtumo lygis šalies finansų rinkose padidėtų.

Tačiau ekspertai neabejoja, kad artimiausiu metu paskolų palūkanų lygį didėjimo linkme veiks Europos centrinio banko pinigų politika. G.Nausėda, SEB Vilniaus banko prezidento patarėjas prognozuoja, kad jau šių metų pabaigoje euro zonos bazinės palūkanos pasieks 3 proc., o kitais metais ir 3,5 proc.. Tačiau palūkanom augant skolinimosi patrauklumas turėtų mažėti, bet šis procesas pasak SEB analitikų bus laipsniškas ir gana lėtas. D.Ūselytė, FMĮ „Finasta“ finansų analitikė tvirtina, kad bankai dar turi galimybių mažinti paskolų litais palūkanas ir tai daryti juos vers intensyvėjanti konkurencija. Kita vertus, bendras palūkanų lygis galėtų didėti dėl augančių bazinių palūkanų. Pasak Vilniaus banko analitikų, galima spėti, kad vidutinė paskolų litais palūkanų norma šių metų pabaigoje sudarys 5,25 proc., o 2007m. – 5,75 proc.

Šiuo metu skirtinguose bankuose vyrauja šios paskolų palūkanos juridiniams asmenims.

3 lentelė

Paskolų palūkanos juridiniams asmenims, proc.

BANKAS	Litai	Eurai	JAV doleriai
Hansabankas	4	3,68	4,77
HVB-Bank	4,09	3,65	4,95
Medicinos bankas	5,95	5,80	4,80
NORD/LB Lietuva	4,51	4,51	6,67
Nordea Bank Lietuva	3,90	3,25	5,50
Parex bankas	4,87	4,69	3,92
Sampo bankas	4,39	3,88	3,56
SEB Vilniaus bankas	4,11	4,14	4,29

Snoras	6,00	6,00	5,40
Šiaulių bankas	4,90	4,90	4,90
Ūkio bankas	4,74	4,74	4,95

Šaltinis:Lietuvos bankas, (2006) prieiga per internetą: <http://lb.lt>

Taigi, apibendrinant matome, kad praėjusį pusmetį šalies komerciniai bankai nežymiai sušvelnino skolinimo sąlygas. Pagrindinėmis to priežastimis buvo įvardintos konkurencija bei lūkesčiai, susiję su bendra šalies ekonomine situacija. Bankų vertinimu, labiausiai padidėjo paskolų smulkiam ir vidutiniam verslui paklausa, o pagal trukmę ilgalaikių paskolų paklausa. Paklausą sąlygojo išaugęs įmonių kapitalinių investicijų bei apyvartinio kapitalo finansavimo poreikis. Vertindami lūkesčius, daugelio bankų atstovu tikisi paklausos paskoloms augimo, ypač ilgalaikių paskolų bei paskolų smulkiam ir vidutiniam verslui. Aptariant ateinančio pusmečio paskolų sąlygų pokyčius, dauguma bankų nurodo, kad paskolų įmonėms sąlygos išliks beveik nepakitusios.

2.1 Lietuvos bankų kreditai smulkioms ir vidutinėms įmonėms

Finansavimas reikalingas tiek pradėdant naują verslą, tiek plėtojant jau egzistuojančią veiklą. Be tinkamo finansavimo ir sklandžios pinigų srautų tėkmės nei vienas verslas nėra gyvybingas bei konkurencingas. Todėl galime teigti, kad tinkamas verslo finansavimas tai vienas iš pagrindinių verslo sėkmės garantų. Literatūroje dažniausiai išskiriamos dvi pagrindinės verslo finansavimo būdų grupės:

- finansavimas akcininkų įnašais į bendrovės kapitalą;
- finansavimas įvairiomis kredito priemonėmis.

Finansavimas akcininkų įnašais į bendrovės kapitalą, tai iš esmės verslo savininko skolintų ar savo nuosavų pinigų įnešimas į steigiamos ar jau veikiančios bendrovės kapitalą mainais už tai gaunamas bendrovės akcijas.

Šioje dalyje plačiau paanalizuosime smulkaus ir vidutinio verslo finansavimą kredito priemonėmis. Bendros Lietuvos komercinių bankų siūlomos verslo finansavimo paslaugos pateiktos 2 priede.

Smulkioms ir vidutinėms įmonėms galima priskirti šias pagrindines kreditų rūšis:

- kreditas investicijoms;
- kreditas apyvartiniam kapitalui;
- sąskaitai suteiktas kredito limitas (overdraftas);
- kredito linija.

Dauguma bankų siūlo labai panašias kreditų rūšis, dažnai skiriasi tik teikiamų paslaugų pavadinimas. Tačiau verta išskirti Šiaulių, Ūkio, Nord/LB, Medicinos bei Sampo bankus. Šie bankai siūlo didžiausią pasirinkimą specialių kreditų būtent smulkioms ir vidutinėms įmonėms.

AB Šiaulių bankas savo veiklą ypač orientuoja į SVV. Bankas siūlo net 4 kreditines linijas skirtas smulkiam ir vidutiniam verslui:

1. AB Šiaulių bankas ir Europos Tarybos vystymo bankas pasirašė sutartį, pagal kurią Šiaulių bankui suteikta 2,5 mln. eurų kredito linija smulkiąjam ir vidutiniam verslui finansuoti. Kredito linijos lėšomis finansuojami mažų ir vidutinių įmonių investiciniai projektai, kuriuos vykdant numatoma kurti naujas darbo vietas bei tęsiamas moterų verslumą skatinančių projektų finansavimas.
2. AB Šiaulių bankas kartu su Europos rekonstrukcijos ir plėtros banku vykdo mikrokreditavimo programą, skirtą gamybai, prekybai ar paslaugoms, apyvartinėms lėšoms papildyti bei investiciniams projektams finansuoti.
3. AB Šiaulių bankas su Šiaurės investicijų bei Centrinio Europos banku pradėjo teikti paskolas moterų vadovaujamos arba moterims darbo vietas kuriančioms smuliom bei vidutinėms įmonėms.
4. AB Šiaulių bankas yra pasirašęs sutartį su banku HSH Nordbank AG, dėl 3 mln. eurų kreditinės linijos smulkiam ir vidutiniam verslui bei regioniniams projektams finansuoti.

„Banko produktus reikia pritaikyti pagal verslininko poreikius. Su verslininku pirmiausia kalbame apie tai, ko jis nori. Tik žinodami jo poreikius stengiamės pasiūlyti kokį nors produktą“, - aiškina D.Morkūnas, AB Šiaulių bankas (ŠB) rinkodaros ir ryšių su visuomene departamento direktorius. Jis ragina imones, veiklą pradėjusias ne anksčiau kaip prieš 6 mėn. pasinaudoti Šiaulių banko siūlomu „sėkmingo starto“ paslaugų paketu: nemokamomis konsultacijomis verslo finansavimo klausimais, galimybe pirmąją paskolą gauti be administravimo, įsipareigojimo bei išankstinio gražinimo mokesčių, naudotis naudoti palankiu lizingu, gauti nemokamą „EC/MC Business“ kortelę su beprocentiniu kredito limitu. Pasak D.Morkūno naujausias banko pasiūlymas SVV įmonėms – „Kreditai versliams“. Pagal šį projektą galima gauti „vikrius“ kreditus iki 30 000 EUR, „drąsius“- iki 100 000 EUR, „stiprius“ – virš 100 000 EUR. Jų trukmė iki 10 m., finansuojama projektų dalis gali būti iki 80-100 proc. Atsakymus dėl kredito suteikimo įmonės sulaukia per 2-10 dienų. „Vikriams“

kreditams nereikalaujamas detalus verslo planas. Šiaulių banko atstovai teigia, kad ieškant palankių sąlygų smulkiam bei vidutiniam verslui yra aktyviai bendradarbiaujama su paskolų garantijas, palūkanų kompensacijas bei kitokią valstybės paramą teikiančiomis įstaigomis – INVEGA, Žemės ūkio paskolų garantijų fondu bei Lietuvos aplinkos apsaugos investiciniu fondu. Šiaulių bankas yra vienas iš daugiausia paskolų su šių įstaigų parama išdavusių bankų.

AB bankas **NORD/LB** taip pat siūlo specialią kredito liniją SVV. Bankas yra pasirašęs sutartį su Vokietijos banku „Kreditanstalt fur Wiederaufbau“ dėl 10 mln eurų kreditinės linijos SVV finansuoti. Smulkaus ir vidutinio verslo klientams bankas taiko ypač palankes ir konkurencingas palūkanas kreditams, siūlo patrauklius sąskaitų aptarnavimo mokesčius bei nuolaidas atsiskaitymo ir kasos operacijoms.

AB **Ūkio** bankas yra pasirašęs finansavimo sutartį su Vokietijos DZ banku. Šios kreditinės linijos lėšos yra skirtos SVV investicijoms bei apyvartinėms lėšoms finansuoti. AB Sampo bankas sudaręs sutartį su Europos Investicijų Banku ir su Vokietijos plėtros banku „Kreditanstalt fur Wiederaufbau“ dėl 15 mln. eurų kreditinės linijos mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti. AB Sampo bankas taip pat teikia lengvatinius kreditus moterų vadovaujamos ar moterų darbo vietas kuriančioms mažoms ir vidutinėms įmonėms. Bankas yra pasirašęs sutartį su Europos investicijų banku dėl 15 mln. eurų kreditinės linijos savivaldybių projektams bei mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti.

UAB **Medicinos bankas** pasirašė 5 mln. EUR paskolos sutartį penkeriems metams su Vokietijos banku „KfW Bankengruppe“ pagal ES parengiamųjų veiksmų programą, skirtą labai mažoms bei smulkioms ir vidutinėms įmonėms remti. Gautos lėšos bus skirtos įmonių investicijų projektams finansuoti. Skirstant finansavimą, pirmenybė bus teikiama mažoms ir labai mažoms įmonėms, kuriose dirba iki 10 žmonių. Kredita, gaunama pagal šią programą bus galima derinti su finansavimu iš kitų šaltinių. J.Raskertas, „KfW Bankengruppe“ viceprezidentas teigia, jog Medicinos bankas buvo pasirinktas dėl jo orientacijos į smulkias bei vidutines įmones ir įdirbio mažų paskolų rinkoje. Be to, bankas neturėjo Vakarų investuotojo ar rėmėjo. Ši paskola suteikia galimybę Medicinos bankui gauti negrąžinamą paramą iš ES PHARE naujiems produktams, skirtiems smulkiosioms ir vidutinėms įmonėms kurti bei banko IT sistemai tobulinti.

Preliminariais nekonsoliduotais duomenimis, Medicinos banko paskolų portfelis per 2005m. išaugo 24 proc. – iki 145,7 mln. Lt. 2006m. kovo 1d. duomenimis, paskolos smulkioms, vidutinėms ir mikroįmonėms sudarė 92 proc. banko paskolų portfelio.

„KfW Bankengruppe“ finansavimas per 2005m. išaugo 10 proc. – iki 68,9 mlrd. EUR. Vidurio ir Rytų Europos bankams pagal ES smulkiųjų ir vidutinių įmonių finansavimo programą pernai suteikta paskolų už 115 mln. EUR. Per praėjusius 10 metų „KfW Bankengruppe“ smulkiąjam ir vidutiniam verslui remti Lietuvos bankams skyrė 53 mln. EUR paskolų, o iš viso finansuoti visoms trims Baltijos šalims – 200 mln. EUR.

Siekdamas suteikti daugiau galimybių SVV finansavimui Sampo bankas pasirašė kredito sutartis su Europos investicijų banku, Vokietijos plėtros banku ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis. Iš šių lėšų Sampo bankas teikia kreditus smulkioms ir vidutinėms įmonėms ypač patraukliomis sąlygomis. Taip pat bankas siūlo pasinaudoti bendrovių, teikiančių garantijas bankams, kredituojantiems smulkųjį ir vidutinį verslą, paslaugomis t.y. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) bei UAB „Žemės ūkio paskolų garantijų fondu“.

AB SEB **Vilniaus** bankas taip pat teikia paskolas SVV projektams pagal ES specialiąją smulkaus ir vidutinio verslo finansavimo programą.

Kaip matome daugiausia paskolų smulkioms bei vidutinėms įmonėms siūlo Šiaulių bankas, Sampo, Medicinos, Ūkio bankai taip pat turi nemažai patrauklių kredito linijų SVV. AB Šiaulių bankas paskoloms gauti taiko supaprastintas ir pagreitintas procedūras, o tai ypač aktualu kiekvienam verslininkui:

- nereikia pateikti detalaus verslo plano (išskyrus atskirus atvejus);
- pateikiama trumpa paraiška paskolai gauti;
- ar kreditas bus suteiktas, atsakoma per 3-4 darbo dienas, bankui pateikus reikalingus dokumentus.

AB Sampo bankas kai kuriems savo siūlomiems kreditams taip pat numato lanksčias suteikimo sąlygas:

- paskolos skiriamos smulkaus ir vidutinio verslo sektoriaus stiprinimui;
- paskolų dydis neribojamas;
- paskolų terminas – iki 12 metų;
- paskolų grąžinimo pradžią galima atidėti iki 3 metų.

AB NORD/LB bankas smulkioms ir vidutinėms įmonėms, pasinaudojusioms Greituoju Verslo Kreditu taip pat siūlo papildomas privilegijas t.y. įmonės gali gauti:

- 10 proc. nuolaidą visoms kasos ir atsiskaitymų operacijoms;
- mokėjimo kortelės Visa Business/EuroCard/MasterCard Business nemokamai su kredito limitu iki 40 000lt.

Ir Šiaulių, ir Sampo bankai teikia lengvatinius kreditus moterų vadovaujamos ar moterims darbo vietas kuriančioms mažoms bei vidutinėms įmonėms. Projektus pateikusioms verslininkėms AB Sampo bankas taiko paprastesnius nei įprastai reikalavimus verslo planams bei taiko mažesnes palūkanas. Reiktų paminėti, jog AB Sampo bankas vykdydamas mažų ir vidutinių įmonių finansavimą pagal daugelį kreditinių linijų pirmenybę teikia įmonėms, įsikūrusioms mažesniuose Lietuvos miestuose bei rajonuose.

Taip pat vertėtų paminėti ir mikrokreditus. Šių pigesnių kreditų gali tikėtis didesnio nedarbo regionuose istiegtos mikroįmonės. Beveik 29 mln. Lt. bankams bus paskolinti už ne mažiau kaip 1 proc. metinių palūkanų, tačiau teikiant paskolas mikroįmonėms, esančioms skurdesniuose regionuose – skolintos lėšos atpigs 0,5 proc. Vyriausybė nutarė, kad mikrokreditų teikimą administruos INVEGA. Viena įmonė galės pasiskolinti ne daugiau kaip 25 000 EUR. Prognozuojama, kad mikrokreditais galės pasinaudoti apie 300 įmonių, turinčių ne daugiau kaip 10 darbuotojų, kurių metinė apyvarta neviršija 7 mln.Lt. ar balansinė vertė ne didesnė kaip 5 mln. Lt. K.Daukšys, ūkio ministras teigia, kad „nors mažos įmonės verslo plėtrai linkusios skolintis nedideles sumas, tačiau ši paslauga dėl santykinai didelių mikrokredito administravimo sąnaudų ir mažų pajamų nėra populiari tarp kredito įstaigų, todėl naujoji finansinės paramos priemonė neabejotinai bus naudinga smulkiesiems verslininkams“. Bankai lėšų mikrokreditams taip pat laukia. Jie nori skolinti mažoms įmonėms, tačiau dažnai šios būna tik pradėjusios veiklą, neturi žinių, kaip parengti verslo planą, įvertinti galimą riziką ir kt.

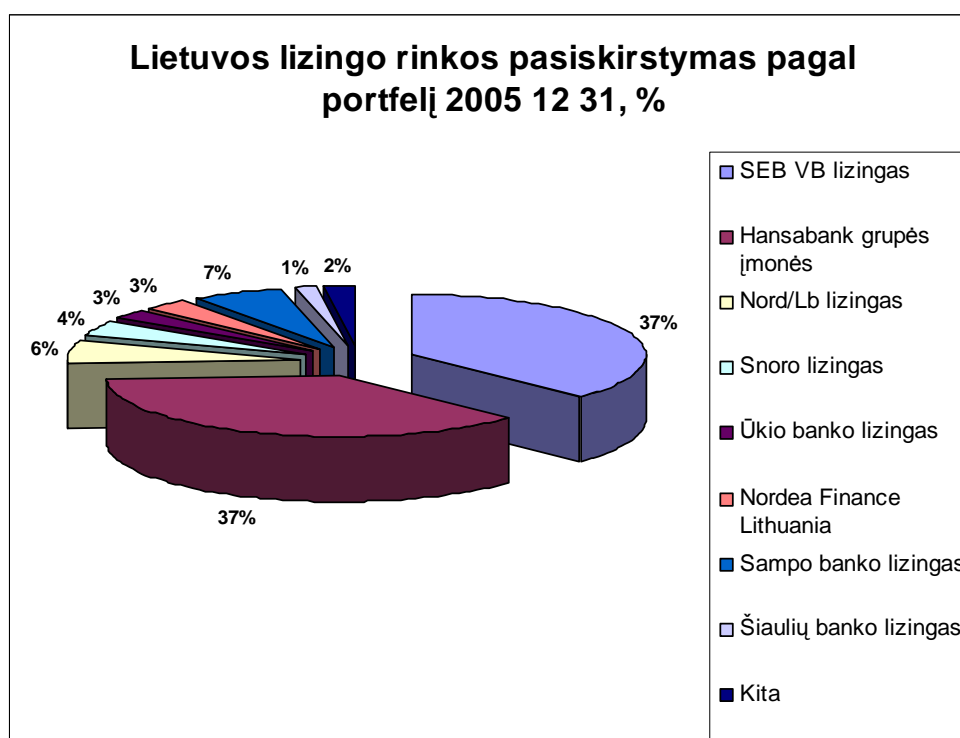
Overdraftą, kaip vieną iš kreditavimo formų, siūlo beveik visi bankai. Pasirašydami su įmonėmis overdrafto sutartį bankai vadovaujasi panašiais reikalavimais t.y. overdraftas suteikiamas tik patikimiems, ilgai su banku bendradarbiaujantiems klientams.

Taikant *garantijas ir laidavimus* yra sudaromi raštiški sandoriai, kuriais bankas įsipareigoja atsakyti pareiškėjo kreditoriui, jei tas asmuo už kurį garantuojama ar laiduojama, neįvykdys savo prievolės.

Prekybos finansavimas įmonėms patogus tais atvejais, kai dėl prekybos operacijos pobūdžio ir specifikos naudoti trumpalaikę paskolą ar overdraftą finansiniu bei laiko atžvilgiu nėra naudinga. Prekybos finansavimo atvejais įkeitimui naudojamos pačios prekės arba jas lydintys dokumentai.

Nagrinėjant apyvartinio kapitalo (arba trumpalaikio) finansavimo paslaugas reikia paminėti *faktoringą*. Faktoringas užtikrina įmonių stabilius pinigų srautus, šių srautų

valdymą, leidžia administruoti pirkėjų įsipareigojimus. Tai ypač aktualu sparčiai augančioms mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVI). Faktoringą galima vertinti ne tik kaip efektyvų ir patikimą, bet ir verslo riziką mažinantį finansų rinkos instrumentą, kuris svarbus MVI, siekiančioms įgyti patikimos įmonės įvaizdį. Remiantis Lietuvos lizingo asociacijos duomenimis, per 2005m. tris ketvirčius buvo pasirašytos 865 faktoringo sutartys, kurių vertė siekė 544,3 mln. litų arba 62,3 proc. daugiau nei per 2004m. tą patį laikotarpį. Per devynis 2005m. mėnesius vietinio faktoringo apyvarta pasiekė 2 mlrd. 738 mln. litų, o tarptautinio 282 mln. litų. Lyginant su 2004m. tuo pačiu laikotarpiu, tarptautinio faktoringo apyvarta padidėjo 2,8 karto. Tarptautinio faktoringo didėjimas rodo nuolat augantį Lietuvos verslininkų konkurencingumą užsienio rinkose. Tiek pagal portfelių, tiek pagal apyvartą per tris 2005m. ketvirčius pirmavo UAB „Hansa lizingas“, kurio faktoringo apyvarta per devynis mėnesius buvo 1,943 mlrd. litų (48,3 proc. rinkos). AB SEB Vilniaus banko faktoringo apyvarta per tris 2005m. ketvirčius buvo 1,105 mlrd. litų (27,5 proc. rinkos). Lietuvos lizingo portfelio pasiskirstymas pagal portfelių pateiktas 4 paveiksle.

Šaltinis: LSVVPA duomenys, 2006, prieiga per internetą <http://www.svv.lt>

4pav. Lizingo rinkos pasiskirstymas pagal portfelių 2005m.

Aptarsime, kokios pagrindinės procedūros atliekamos bankuose išduodant paskolą juridiniam asmeniui.

Kokie pagrindiniai dokumentai, kurių reikalauja visi Lietuvos bankai, išduodami paskolą?

Svarbiausi yra šie:

- nustatytos formos prašymas paskolai gauti;
- įmonės registravimo dokumentai;
- verslo planas;
- finansinės ataskaitos;
- paskolos gražinimą užtikrinantys dokumentai.

Pateikus prašomus dokumentus, bankas įvertina paskolos prašančio juridinio asmens finansinę būklę bei kitus rodiklius ir priima preliminarų sprendimą dėl paskolos suteikimo. Paskolos paraiška gali būti atmesta, jeigu juridinio asmens finansinė būklė neatitinka banko keliamų reikalavimų, siūlomas užstatas yra nepakankamas, pateikta ne pilna arba klaidinga informacija apie juridinį asmenį arba dėl kitų priežasčių, padidinančių paskolos riziką. Paraiškos atmetimas nėra galutinis banko atsisakymas bendradarbiauti. Jeigu juridinis asmuo ištaiso nurodytas pastabas arba pašalina priežastis, lėmusias neigiamą sprendimą, paskolos paraiška gali būti nagrinėjama iš naujo.

Kokių paskolos gražinimą užtikrinančių priemonių imasi bankai Lietuvoje?

Paskolos gražinimui užtikrinti **Vilniaus banko** klientas Hipotekos įstaigoje įkeičia nekilnojamąjį ir/ar kilnojamąjį turtą, kurio vertę nustato AB Vilniaus banko turto vertintojai arba kiti bankui priimtini turto vertintojai. Įkeičiamas turtas turi būti apdraustas AB Vilniaus banko naudai visam paskolos laikotarpiui bankui priimtinoje draudimo kompanijoje. Lėšų banko sąskaitose, vertybinių popierių įkeitimas, trečiųjų asmenų garantijos ir laidavimai yra papildomos paskolos gražinimo užtikrinimo priemonės. Bankui reikia pateikti:

- žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės pažymą nekilnojamojo turto įkeitimo sandoriui sudaryti;
- AB Vilniaus banko naudai įkeičiamo turto draudimo visam paskolos laikotarpiui liudijimo (poliso) originalą;
- įkeičiamo turto nuosavybės teisę patvirtinančius dokumentus - nuosavybės aktą, pirkimo-pardavimo ar dovanojimo sutartį ir pan.(po sprendimo priėmimo).

Jei įmonei suteikiamos paskolos gražinimą užtikrina kitas turto įkeitėjas, garantas ar laiduotojas, jis bankui turi pateikti visus dokumentus, kurių bankas reikalauja suteikiant paskolą, išskyrus veiklos (verslo) planą ir paskolos panaudojimą pagrindžiančius dokumentus.

Banko Hansabankas paskolos gražinimui užtikrinti reikalingas kilnojamojo arba nekilnojamojo turto, įvertinto AB bankui Hansabankas priimtinių turto vertintojų, įkeitimas. Įkeičiamas turtas turi būti apdraustas AB bankui Hansabankas priimtinoje draudimo bendrovėje. Kaip papildomas paskolos gražinimo užtikrinimo priemonės AB bankas Hansabankas gali įsikeisti lėšas banko sąskaitose, vertybinius popierius, priimti trečiųjų asmenų garantijas ir laidavimus.

Bankas įvertina kliento riziką ir priima sprendimą dėl paskolos suteikimo. Teigiamo sprendimo atveju, bankas su klientu sudaro paskolos sutartį, įstatymu nustatyta tvarka įregistruojami hipotekos arba kilnojamojo turto įkeitimo lakštai (ar juridškai įforminamas kitoks paskolos užtikrinimas). Paskola išduodama, apmokant iš paskolinės sąskaitos kliento pateiktus mokėjimo pavedimus, atitinkančius paskolos tikslą. Prie mokėjimo pavedimų pridedami dokumentai (PVM sąskaitos-faktūros, sutartys, važtaraščiai ar pan.), nurodantys mokėjimo pagrindą.

Kaip matome, pagrindinė paskolos sugražinimą užtikrinanti priemonė – kilnojamo ar nekilnojamo turto įkeitimas. Bankai paprastai reikalauja, kad įkeičiamas turtas būtų apdraustas visam paskolos suteikimo laikotarpiui. Be to, yra naudojamos ir kitos, papildomos, paskolos gražinimą užtikrinančios priemonės, tokios kaip lėšų banko sąskaitose, vertybinių popierių įkeitimas, trečiųjų asmenų garantijos ir laidavimai.

Bankas įvertina kliento riziką ir priima sprendimą dėl paskolos suteikimo. Teigiamo sprendimo atveju, bankas su klientu sudaro paskolos sutartį, įstatymu nustatyta tvarka įregistruojami hipotekos arba kilnojamojo turto įkeitimo lakštai (ar juridškai įforminamas kitoks paskolos užtikrinimas). Paskola išduodama, apmokant iš paskolinės sąskaitos kliento pateiktus mokėjimo pavedimus, atitinkančius paskolos tikslą. Prie mokėjimo pavedimų pridedami dokumentai (PVM sąskaitos-faktūros, sutartys, važtaraščiai ar pan.), nurodantys mokėjimo pagrindą.

Kokie svarbiausi paskolų gražinimo ir palūkanų mokėjimo ypatumai?

Vilniaus banko suteiktos **paskolos** gali būti gražinamos dalimis pagal paskolos sutartyje nurodytą gražinimo grafiką.

Ilgalaikės paskolos gražinimo pradžia gali būti atidedama iki 12 mėnesių nuo paskolos sutarties datos, priklausomai nuo finansuojamo projekto įgyvendinimo trukmės ir pobūdžio.

Palūkanas už suteiktą paskolą klientas moka kiekvieną mėnesį paskolos sutartyje nurodyta tvarka. Metų palūkanos už suteiktas **trumpalaikes paskolas** gali būti:

- pastovios per visą paskolos laikotarpį (litaais ar valiuta);
- kintamos, priklausomai nuo Vyriausybės vertybinių popierių palūkanų normos (litaais).

Metų palūkanos už suteiktas ilgalaikes paskolas užsienio valiuta Vilniaus Banke yra kintamos.

Banko Hansabankas suteiktos trumpalaikės paskolos gali būti gražinamos lygiomis (arba skirtingų dydžių) dalimis arba vienu mokėjimu paskolos laikotarpio pabaigoje. Ilgalaikės paskolos gražinamos lygiomis (arba skirtingų dydžių) dalimis kas mėnesį arba kas ketvirtį (nustatant iki 6 mėnesių paskolos gražinimo atidėjimą nuo išdavimo datos);

Palūkanos gali būti fiksuotos visą paskolos laikotarpį (trumpalaikėms paskoloms) arba kintamos (nustatomos du kartus per metus prie Londono tarpbankinės vidutinės palūkanų normos LIBOR pridedant banko maržą). Palūkanos už paimtą paskolą mokamos kas mėnesį.

Ūkio banke suteiktos paskolos ir kredito linijos gali būti gražinamos dalimis pagal paskolos sutartyje nurodytą gražinimo grafiką arba termino pabaigoje, priklausomai nuo finansuojamo projekto įgyvendinimo trukmės ir pobūdžio.

Palūkanas už suteiktą paskolą ar kredito liniją klientas moka kiekvieną mėnesį.

Taigi, būdingiausi paskolų gražinimo ir palūkanų mokėjimo bruožai yra šie:

- paskolos dažniausiai yra gražinamos lygiomis dalimis pagal sutartyje nustatytus terminus;
- ilgalaikės paskolos pradedamos gražinti po 12 mėnesių nuo paskolos suteikimo;
- palūkanos gali būti pastovios arba kintamos, priklausomai nuo paskolos valiutos ir yra mokamos kas mėnesį.

2.2 Specializuotų organizacijų parama smulkiam ir vidutiniam verslui

Privačiam verslui steigti vien noro nepakanka – reikia konkrečių, objektyvių sąlygų. Daugelio šalių vyriausybės skatina kurti verslą, siekdamos tam tikrų tikslų (Navickas, 2003, p. 104):

- Kovoti su nedarbu;
- Sukurti konkurenciją didelėms įmonėms. Mažos įmonės, konkuruodamos su didelėmis, gerina produktų ir paslaugų kokybę, dažnai mažina kainą;
- Sukurti naujų produktų. Mažos įmonės labiau novatoriškos ir greita reaguoja į vartotojų poreikius;

- Išplėsti rinką. Mažos įmonės aptarnauja net mažiausias rinkas, kurias aptarnauti didelėms įmonėms neapsimoka. Todėl tenkinami visų vartotojų poreikiai, didėja BNP.

Smulkios ir vidutinės įmonės ES šalyse labai svarbios, kadangi didina užimtumą ir skatina dirbti lanksčiau, ypač tuo metu, kai didelės įmonės mažina darbo vietas. ES šalyse šios įmonės vienos kitas papildo.

Pagrindiniai bendri bruožai, būdingi ES ir didžiųjų valstybių verslo rėmimo sistemoms, yra šie (Gineitienė, 2005, p. 130):

- Smulkus ir vidutinis verslas remiamas visomis gyvavimo stadijomis;
- Prioritetinėms šakoms, naujų produktų kūrimui, verslo plėtrai remti naudojamos tikslinės paskolos, dotacijos ir subsidijos;
- Įmonėms nevengiama teikti ir ilgalaikių paskolų;
- Stambusis verslas taip pat aktyviai remia smulkųjį verslą, nes mažos įmonės papildo didžiąsias tiekdamos joms tam tikrus produktus, paslaugas.

Ypač noriai ir palankiomis sąlygomis kreditai teikiami toms įmonėms, kurios ruošiasi diegti į gamybą naujas technologijas, tobulinti gaminamą produkciją arba kurti visiškai naują.

Vienos Europos šalys paskolas verslui teikia lengvatinėmis sąlygomis, kitos naudoja subsidijuojamas paskolas – tik kaip regioninės politikos elementą. Tarp kredito ir finansų institucijų vyrauja smulkiojo verslo investicinės bendrovės (SVIB), pradėtos kurti nuo 1958 m. Tai privačios pelno siekiančios įmonės, kurių tikslas – investuoti tik į smulkųjį verslą, ypač į labai rizikingą, bet siūlantį naujų produktų, turinčių potencialią rinką, palankias konkurencijos sąlygas, galimybę plėstis.

Taigi verslo finansavimo galimybės labai didelės. Dauguma kreditinių organizacijų kreditus skiria atsižvelgdamos į tam tikrus įmonių ypatumus (ar įmonė tik kuriasi, ar tobulina produkciją, ar plečiasi ir pan.). Todėl toks įvairiapusis jų skirstymas sudaro galimybę gauti tikslinius kreditus pačiomis palankiausiomis sąlygomis. Lietuvoje tokia patirtis dar netaikoma, nes kreditinės organizacijos tikrina, ar įmonė turės tiek turto užstatyti, kad gautų kreditą.

Besiplečiančioms mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVI) dažnai nepakanka kapitalo plėtrai, o skolinimosi bankuose galimybės pakankamai sudėtingos, todėl reikalingi papildomi finansavimo šaltiniai. Tokiu atveju MVI, ypač toms, kurioms dėl padidintos veiklos rizikos sunku gauti finansinę paramą iš bankų, gali padėti rizikos kapitalo srityje veiklą vykdančios: „SEB VB Rizikos kapitalo

valdymas“, UAB „Šiaulių banko investicijų valdymas“, Hanseatic Capital, Baltijos smulkių ir vidutinių įmonių fondas, UAB „Lietuvos infrastruktūros plėtros fondas“.

Smulkiam ir vidutiniam verslui plėtotis gali padėti ir šie fondai:

Baltijos ir Amerikos verslo fondas (Bal AEF). Investicija į privačią akcininkų nuosavybę mažoms ir vidutinėms įmonėms kreditai yra teikiami be tarpininkų.

Baltijos smulkiojo kapitalo fondas (BSKF). Investuoja iki 0,4 mln. JAV dolerių ir disponuoja 25-49 proc. įmonės akcijų 3-7 metus. BSKF ieško įmonių, kuriose dirba patyrę vadovai, jos sėkmingai veikia, turi rinką ir plėtros galimybes.

UAB draudimo įmonė „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“ (LEID). Teikia įvairias draudimo (eksporto kredito, prekių kredito, SVV paskolų ir pan.) paslaugas. Dažnai sunku apdrausti, jei bankui nėra tinkamo užstato. Šią problemą padeda išspręsti LEID, nes ši įmonė apdraudžia paskolas SVV. Neturinti užstato paskola su LEID draudimu dažnai būna vienintelė veiklos plėtimo galimybė.

UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA), bankams užtikrinanti SVV subjektų paskolas, kurios gali būti naudojamos apyvartinėms lėšoms ir investicijoms. INVEGA už paskolas, skirtas apyvartinėms lėšoms papildyti, bankams garantuoja iki 50 proc. paskolos sumos, o už investicines paskolas – iki 80 proc. paskolos sumos. INVEGA taip pat teikia garantijas paskoloms, skirtoms ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamiems projektams. Pasak Z.Gurauskienės INVEGOS generalinės direktorės, verslui patrauklu, jog naudojantis valstybės garantija nereikia išlaidauti nekilnojamojo turto vertinimui, apdrausti ir įkeisti turto banko naudai. Taip pat svarbu, jog banko palūkanos atpinga nuo 5-6 proc. iki 2,5 proc. ar 3 proc., o vienkartinis garantijos mokestis siekia vos 1 proc. garantijos sumos. Tačiau įmonės iki šiol negali tikėtis INVEGA dėmesio, jei verslas susijęs su žemės ūkio produkcijos gamyba ar valstybės neremiamą veiklą, kuriai priklauso ir smulkieji prekybininkai. Garantijos neteikiamos, jei paskola bus naudojama darbo užmokesčiui, mokesčiams, uždelstiems išskolinimams dengti, vertybiniais popieriais pirkti. Z.Gurauskienė tikina, kad garantijų teikimas ateityje dar bus tobulinamas, ir apgailestauja, jog Lietuvoje nėra sudėlioti akcentai, kam teikiamas prioritetas, tad atsiranda naujų pavojų. Vienas jų – dėl garantijų portfelyje augančios paramos medienos perdirbimo ir baldų gamybai. Dar vienas pavojus – kad dalis gavusių paramą nesugebės jos grąžinti. Kol kas verslui žlugus INVEGA bankams grąžino tik apie 1,5 mln. Lt.

Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūros (LSVVPA) tikslas – padėti verslininkams nepasiklysti verslo informacijos gausybėje. LSVVPA rengiami ir nemokamai platinami leidiniai verslo organizavimo ir plėtros klausimais. Kiekvieną mėnesį leidžiamas informacinis biuletenis, kuriame pateikiama naujausia informacija apie pasikeitimus verslo aplinkoje, taip pat yra parengta konsultacinių įmonių ir konsultantų duomenų bazė.

Smulkus ir vidutinis verslas Lietuvoje taip pat gali pasinaudoti *verslo informacijų centru* teikiamomis paslaugomis. Šie centrai teikia nemokamą verslo informaciją, lengvatinėmis sąlygomis konsultuoja bei rengia seminarus įvairiais verslo klausimais.

2001m. Vilniuje, Kaune bei Klaipėdoje buvo įkurti *euroinformacijos centrai*. Centrų tikslas – mažas ir vidutines įmones informuoti ir konsultuoti ES klausimais, padėti joms lengviau prisitaikyti prie greitai kintančių rinkos sąlygų. Teikiama informacija, kaip Lietuvos integraciją paveiks verslo sąlygos, kokią įtaką Lietuvos įmonėms turės euro įvedimas, kur susirasti verslo partnerių, kokios galimybės gauti paramą iš ES struktūrinių fondų.

Į fondus paprastai kreipiasi inovatyvios MVL, kurioms reikalingos investicijos technologiniams įrengimams įsigyti, naujoms gamybos linijoms paleisti ar didele rizika pasižyminčiam verslui finansuoti.

3. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO ĮMONIŲ KREDITAVIMO TYRIMAS KAUNO MIESTE IR RAJONE

Norint sužinoti, kaip smulkios ir vidutinės įmonės vertina bankų siūlomas paskolų suteikimo sąlygas, kokia jų nuomonė apie bankų vykdomą kreditavimo politiką, buvo atliktas nedidelis anketinis tyrimas, kurio metu buvo siekiama išsiaiškinti pagrindinius paskolų vartotojus ir davėjus, vyraujančias palūkanų normas, terminus ir paskolų dydžius, norėta išsiaiškinti kriterijus, lemiančius paskolos davėjo pasirinkimą. Respondentų taip pat buvo prašoma pateikti siūlymus, ką jų nuomone, turėtų daryti bankai, norėdami išduoti daugiau paskolų.

Empirinio tyrimo tikslas – nustatyti kokie veiksniai labiausiai skatina įmones imti banko kreditą ir kokios priežastys sulaiko nuo kreditavimo galimybės.

Pirmas etapas atliekant šį tyrimą, buvo tyrimo imties nustatymas. Atliekant paiešką naudotasi Valstybės įmonių registro centro duomenų baze (www.registrucentras.lt), siekiant parinkti kuo įvairesne veikla užsiimančias įmones. Šiame tyrimo etape buvo atrinktos 200 įmonių užsiimančios įvairia veikla.

Siekiant nustatyti tikslesnį ir optimalesnį įmonių skaičių pagal jų veiklos rūšis Kaune bei Kauno rajone taip pat buvo atlikta paieška Lietuvos įmonių kataloge (www.eniro.lt). Pagal nurodytas veiklos sritis atrinktos 200 įmonių atstovaujančios paslaugų sferai, prekybai, statybai ir kitai veiklai. Tačiau vykdant apklausą iš jų pavyko apklausti 47 įmones (23,5 proc.).

Dar vienas kriterijus, kuris padėjo susiaurinti tyrimo imtį, buvo , kad į tyrimą įtrauktos tik tos įmonės, kurios yra įregistruotos Kauno mieste arba Kauno rajone. Kauno apskritis buvo pasirinkta todėl, kad MVĮ (mažos ir vidutinės įmonės) šalies apskrityse yra pasiskirsčiusios labai netolygiai. Tose apskrityse, kurių centrai yra didieji šalies miestai sukoncentruota didžioji veikiančių MVĮ dalis. 2004m. pabaigoje 54,5 proc. MVĮ veikė Vilniaus ir Kauno apskrityse.

Smulkios bei vidutinės įmonės buvo pasirinktos todėl, kad SVV reikšmė šalies ūkiui, sprendžiant socialinius ir ekonominius uždavinius, lemia išskirtinį dėmesį jo vystymosi analizei ir efektyvumo didinimo galimybių paieškai. Pasaulyje vykstantys internacionalizavimo ir integravimo reiškiniai, jų sąlygotas konkurencijos tarptautinėje rinkoje augimas neaplenkia ir Lietuvos. Būtina

atkreipti dėmesį į SVV vidinio potencialo panaudojimo galimybes, siekiant efektyviai konkuruoti ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėje rinkoje. Tuo labiau, kad ekonominkų sienų tarp šalių nykimas kelia vis didesnius reikalavimus SVV įmonių sugebėjimui pasinaudoti savo stipriosiomis savybėmis ir išspręsti nepakankamo potencialo problemas.

Pastaraisiais metais Lietuvoje, aktyvėjant prekybiniam mainams tiek šalies viduje, tiek ir už jos ribų, kuriantis naujoms įmonėms, atsiranda vis didesnis piniginių išteklių poreikis. Didelio pinigų kiekio ir ilgam laikotarpiui reikia ir ilgesnį laiką veikiančioms įmonėms, kurių naudojamos technologijos yra pasenusios ir nebeatitinka šiandienos reikalavimų. Vienas pagrindinių piniginių išteklių poreikio patenkinimo šaltinių yra bankų teikiami kreditai. Užsienio įmonės labai dažnai ima bankų paskolas ir jų pagalba sėkmingai plėtoja savo verslą. Kiek kitokia situacija yra susiklosčiusi Lietuvoje. Dar visai neseniai dėl nestabilios ekonominės padėties šalies įmonės neretai bijojo imti didesnes paskolas, būdamos įsitikinusios, kad jos ne tik nepadės įveikti laikinus sunkumus, bet ir visai sužlugdys veiklą.

2004m. pabaigoje tūkstančiui Lietuvos gyventojų teko 16 MVĮ. 2000-2003m. veikiančių MVĮ dalis bendrame veikiančių įmonių skaičiuje Lietuvoje buvo stabili ir vidutiniškai sudarė 99,4 proc. 2004m. pabaigoje šalyje buvo 55 846 veikiančios MVĮ (SVV agentūros duomenimis). Nagrinėdami veikiančių MVĮ skaičiaus pokyčius, matome nedidelę tokių įmonių skaičiaus mažėjimo tendenciją 2002-2003m., kuri atitiko visų veikiančių įmonių skaičiaus dinamiką. 2004m. veikiančių MVĮ skaičius išaugo ir viršijo 2002m. bei 2003m. lygį.

Mikroįmonių (iki 9 darbuotojų) lyginamoji dalis 2001-2004m. bendrame įmonių skaičiuje mažėjo, didėjo mažų (iki 49 darbuotojų) bei vidutinių (iki 249 darbuotojų) įmonių lyginamoji dalis.

Įmonių skaičiaus struktūra ir darbuotojų skaičiaus struktūra pagal įmonių dydį yra nevienoda. 2004m. pabaigoje bendrame įmonių skaičiuje mikroįmonės sudarė 75,5 proc., jose dirbo 16,2 proc. darbuotojų. Įmonėse, turinčiose nuo 50 iki 249 darbuotojų, dirbo 28,4 proc. tačiau šių įmonių lyginamoji dalis bendrame įmonių skaičiuje sudarė tik 4,4 proc.

MVĮ struktūros analizė pagal įmonių teisinės formas rodo, kad gausiausia Lietuvos MVĮ grupė - individualios įmonės (IĮ). 2004m. pabaigoje šalyje buvo 25 059 veikiančios IĮ. 2001-2004m. ši įmonių grupė Lietuvoje vidutiniškai sudarė 53,5 proc. visų MVĮ, tačiau jų dalis nuo 2002m. pradėjo mažėti ir 2004m. pabaigoje sudarė 44,9 proc. Tuo tarpu UAB populiarumas didėjo ir jų dalis veikiančių MVĮ skaičiuje išaugo iki 52 proc. arba 6,8 proc. per 2004m. (SVV agentūros duomenys).

3.1 Tyrimo metodika

Apklausa buvo vykdoma dviem būdais: standartinė anketa, kuri respondentams buvo siunčiama elektroniniu paštu arba dalinama bankuose atsitiktiniams ūkio subjektų atstovams, bei asmeninis interviu. Mokslinio tyrimo metu buvo siekiama:

- surinkti informaciją apie nagrinėjamus tyrimo objektus (smulkias ir vidutines įmones Kauno mieste bei rajone);
- gautą informaciją pertvarkyti bei susiteminti;
- pateikti apibendrintas išvadas bei pasiūlymus apie tirtus objektus.

Kaip jau minėta, siunčiant anketą elektroniniu paštu atsakymų sulaukta tik iš 47 įmonių. Tuo tarpu asmeniškai dalinant anketas AB Vilniaus, AB Hansa ir Ūkio bankuose, buvo pasiektas kur kas didesnis apklausos efektyvumas, beveik visos išdalintos anketos buvo gautos atgal (18 anketų). Viso apklausta 65 įmonės (41 anketos gautos elektroniniu paštu, 6 anketos paštu, 18 anketų išdalinta bankuose).

Analitinėje dalyje buvo siekiama išsiaiškinti kokie pagrindiniai veiksniai įtakoja įmonių apsisprendimą imti kreditus iš banko, su kokiomis kliūtimis įmonės susiduria ir dėl kokių priežasčių dažniausiai kreditas nesuteikiamas.

Pagrindiniu analizei naudojamu šaltiniu buvo pasirinkta anketa, kurią respondentai pildė savarankiškai. Šio metodo pasirinkimą lėmė keletas veiksnių, kuriuos galėčiau išskirti, kaip anketinės apklausos privalumus (Kardelis, 1997, p.15):

Greitas informacijos surinkimas;

- Lankstus informacijos rinkimo būdas;
- Nedideli kaštai;
- Patikimumas;
- Tisklumas;
- Papildomos informacijos gavimo galimybė.

Siekiant mažesnių respondentų laiko sąnaudų atsakant į anketą, taip pat kad būtų lengviau respondentams atsakinėti, būtų kaip galima objektyvesnis ir lengvesnis duomenų apdorojimas, klausimyne buvo daugiausia uždaro tipo klausimų.

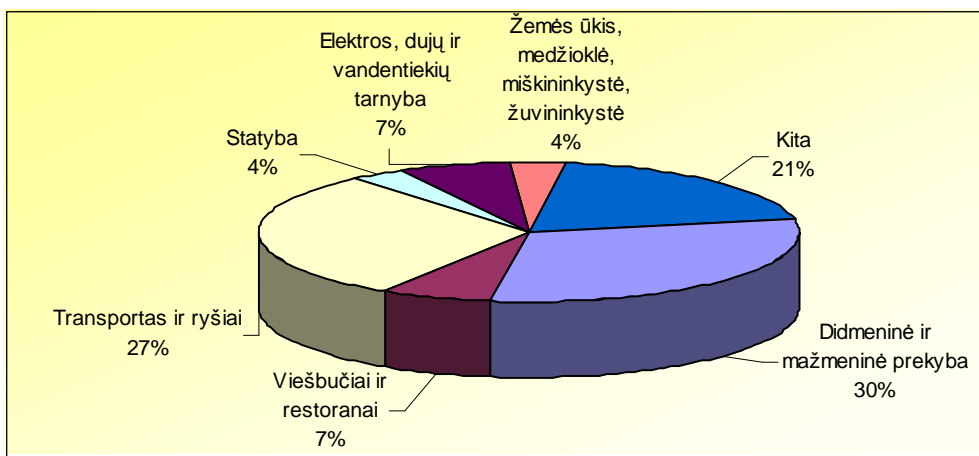
Klausimai parinkti siekiant surinkti esminę informaciją, kurios prireikė atlikti tyrimui. Šie duomenys įgalino atlikti kokybinę ir kiekybinę analizę, kadangi dalis atsakymų gauta iš interviu, o tai

suteikė galimybę interpretuoti rezultatus bei surinkti papildomos informacijos. Gautų rezultatų apdorojimui panaudoti statistinis, matematinis ir interpretavimo metodai.

3.2 Tyrimo duomenų analizė

Tyrimo buvo apklaustos 65 smulkios ir vidutinės įmonės, esančios Kauno mieste bei rajone. 38 proc. procentai apklaustųjų buvo didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonės, 20 proc. transporto ir ryšių, 12 proc. statybos įmonės, 4 proc. viešbučiai, restoranai bei kt. maitinimo įstaigos, 3 proc. elektros, dujų ir vandentiekio tarnybos, 2 proc. žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės ir 21 proc. kitos įmonės. Iš visų respondentų 59 proc. buvo ėmę kreditus viename ar kitame Lietuvos banke, o 41 proc. – ne. Atlikus anketinę apklausą buvo nustatytas šis paskolų vartotojų pasiskirstymas pagal veiklos rūšis:

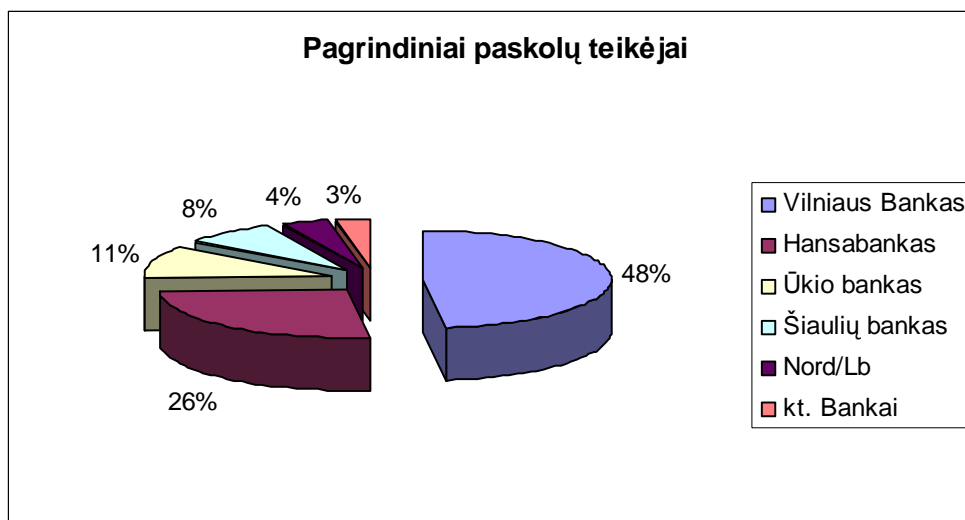
Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

5 pav. Paskolų vartotojai pagal veiklos sferas

Kaip matome pateiktame paveikslėlyje, didžiausią kreditų vartotojų dalį sudarė didmeninės ir mažmeninės prekybos bei transporto ir ryšių įmonės – po 30 proc. ir 27 proc. visų vartotojų. Po 7 proc. sudarė viešbučiai ir įvairios maitinimo įstaigos bei elektros, dujų ir vandens įmonės. Tik 4 proc. visų vartotojų priklausė statybos įmonės, tokią pat dalį sudarė ir

žemės ūkio, medžioklės, bei žuvininkystės įmonės. 21 proc. apklaustų paskolų vartotojų tiksliai neįvardino savo veiklos srities.

Tarp apklaustųjų paskolų vartotojų populiariausi paskolų teikėjai buvo Vilniaus bankas, Hansa bankas ir Ūkio bankas. Į anketą taip pat buvo įtraukti AB Nordea bankas, Snoro, Sampo, Medicinos bei kiti bankai, tačiau respondentų, ėmusių kreditus šiuose bankuose buvo labai ne daug. Pats pagrindinis paskolų teikėjų lyderis Vilniaus bankas – šio banko klientais yra net 48 proc. apklaustųjų paskolų respondentų (žr. 6 pav.).

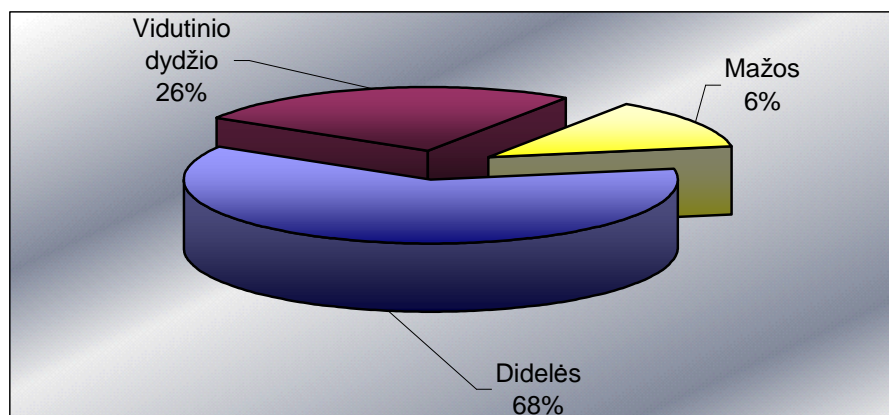

Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

6 pav. Pagrindiniai paskolų teikėjai

Antras pagal klientų skaičių yra Hansa bankas – 26 proc. apklaustųjų vartotojų buvo ėmę paskolą būtent iš šio banko, 11 proc. išduotų paskolų priklauso Ūkio bankui, 10 proc. kituose bankuose.

Toliau analizuosime suteiktų paskolų dydžius ir jų terminus. Paskolos pagal jų dydį buvo suskirstytos į tris grupes: mažos, t.y. iki 20 000 Lt, vidutinio dydžio, t.y. tarp 20 001 ir 50 000 Lt ir didelės, t.y. per 50 001 Lt. Atlikus apklausą, galime teigti, kad didžiausią paklausą turi didelės paskolos, vadinasi, jei įmonė nusprendžia imti paskolą, tai siekia gauti kuo didesnę pinigų sumą. Tai įrodo 7 paveikslas.

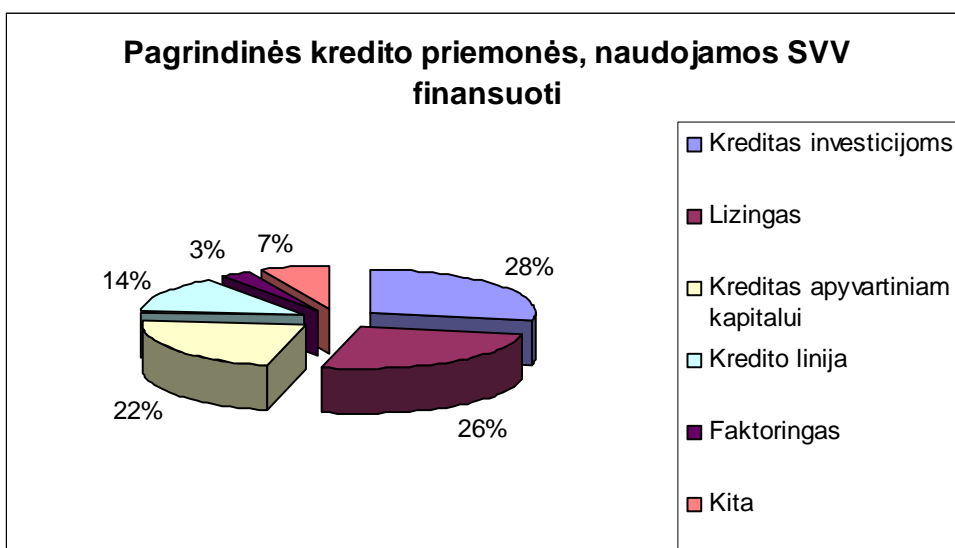
Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

7 pav. Paskolų grupavimas pagal dydį

Akivaizdu, jog net 68 proc. suteiktų paskolų sudarė paskolos virš 50 001 Lt., vidutinio dydžio paskolos sudarė 26 proc. visų paskolų, paskolos iki 20 000 Lt – 6 proc.

Kadangi populiariausios tarp respondentų didelės paskolos, tai dominavo ir ilgi grąžinimo terminai. Ilgas grąžinimo terminas, t.y. 3 ir daugiau metų, buvo suteiktas 58 proc. visų paskolų vartotojų. 26 proc. vartotojų paskolą turės grąžinti per vidutinės trukmės laikotarpį - 1-3 metus. Ir tik 16 proc. vartotojų paskolą reikės grąžinti per ypač trumpą laikotarpį t.y. per vienerius metus.

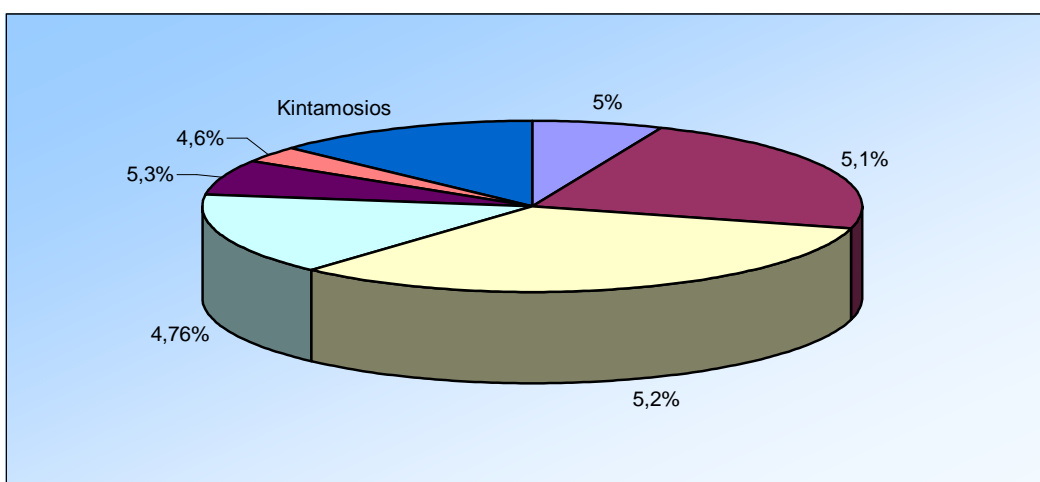
Anketinėje apklausoje smulkių ir vidutinių įmonių buvo klausiama: Kokią kreditavimo rūšį įmonės yra pasirinkę. Paaiškėjo, jog populiariausias tarp smulkiųjų verslininkų – kreditas investicijoms (28 proc.), lizingas (26 proc.) bei kreditas apyvartiniam kapitalui (22 proc.). Kadangi procentinė išraiška pasiskirsčiusi labai panašiai, galime teigti kad įmonės neišskiria vienos kredito rūšies kaip prioritetingos.

Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

8 pav. Pagrindinės priemonės, naudojamos SVV finansuoti

Tyrime taip pat buvo bandyta išsiaiškinti, kokia yra dominuojanti paskolų kaina rinkoje. Didžiąjai daliai vartotojų paskola suteikta už palyginti nedideles palūkanas (žr. 9 pav.): 20 proc. vartotojų paskola suteikta už 5,2 proc. metinių palūkanų, 14 proc. įmonių mokės 5,1 proc. metinių palūkanų, 10 proc. vartotojų mokės 4,76 proc. ir 4 proc. vartotojų paskolą gavo už 4,6 proc. metinių palūkanų. Vadinasi, 4 proc. vartotojų mokės 5 proc. metinių palūkanų, ir 2 proc. įmonių mokės 5,3 proc. metinių palūkanų. 8 proc. bankų klientų buvo nustatyta ne fiksuota, bet nuolat kintanti palūkanų norma.

Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

9 pav. Populiariausios paskolų palūkanų normos

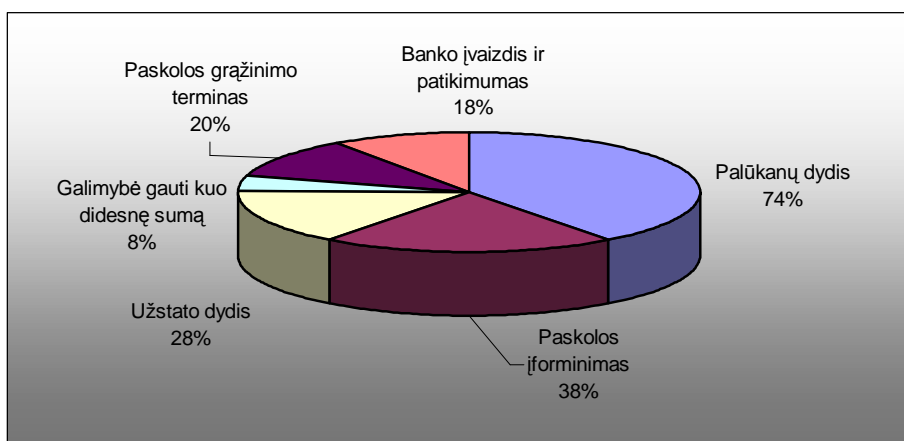
Pateiktas paveikslas įrodo, kad rinkoje dominuojanti metinė palūkanų norma smulkiesiems verslininkams už suteiktas paskolas yra 5,1 – 5,2 proc..

Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, kokie kriterijai yra svarbiausi SVV įmonėms imant paskolą ir renkantis kreditorių. Į šį klausimą buvo paprašyta atsakyti tiek ėmusių paskolų įmonės, tiek ir neėmusių. Apibendrinus gautus rezultatus įvertinant kriterijus, paaiškėjo, kad svarbiausi veiksniai yra šie:

- Paskolos palūkanų dydis – šis veiksnys svarbus 74 proc. SVV įmonių;
- paskolos gavimo greitis ir pačios procedūros paprastumas – šis kriterijus svarbus 38 proc. įmonių;
- užstato dydis – šį veiksniį imant paskolą įvertintų 28 proc. respondentų.

Į paskolos gražinimo terminą atsižvelgtų tik – 20 proc. Banko įvaizdžiui bei patikimumui įmonės taip pat neskiria ypač daug dėmesio – šį kriterijų įvertintų apie 18 proc.. Ir mažiausiai aktualus kriterijus yra galimybė gauti kuo daugiau lėšų – imant kreditą į šį kriterijų atsižvelgtų tik apie 8 proc. SVV įmonių.

Kriterijų svarba renkantis paskolos davėją pavaizduota 10 paveiksle.

Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

10 pav. Kriterijų svarba renkantis paskolų davėją

Taigi pats svarbiausias kriterijus imant paskolą yra jos kaina. Įmonės mano, kad geriau paskolą gražinti per trumpesnę laikotarpį ar pasinaudoti mažiau patikimo banko paslaugomis, svarbiausia, kad už paskolą būtų galima mokėti kuo mažesnes palūkanas.

Atlikus apklausą galime palyginti kokius kriterijus pasirinko įmonės, kurios jau yra paskolų vartotojai, ir kokius pasirinko tos, kurios dar tik įsivaizduoja, į ką atsižvelgtų imant paskolą.

SVV įmonių, jau gavusių paskolą viename ar kitame banke, nuomonė susiskirstė taip:

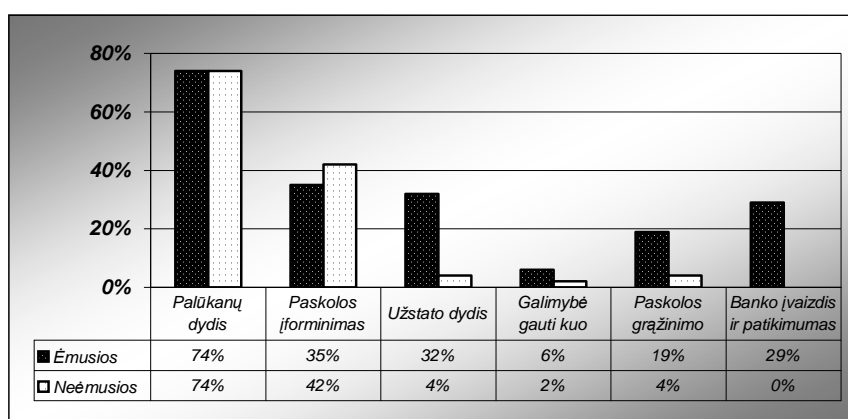
- paskolos palūkanų dydis – 74 proc.;
- paskolos tvarkymo greitis ir proceso paprastumas – 35 proc.;
- užstato dydis ir kitos garantijos – 32 proc.;
- banko patikimumas – 29 proc.;
- paskolos grąžinimo terminas – 19 proc.;
- galimybė gauti kuo didesnę sumą – 6 proc..

Akivaizdu, kad vis dėl to įmonės labiausiai vertina palūkanų dydį, beveik vienodai svarbu yra paskolos įforminimo greitis, procedūros paprastumas, užstato dydis, banko patikimumas. Galimybę gauti kuo didesnę sumą įvertintų nedaug SVV įmonių.

Įmonių, niekada neėmusių paskolos, nuomonė pasiskirstė sekančiai:

- palūkanų dydis būtų svarbus 74 proc. SVV įmonių;
- paskolos įforminimo sąlygos svarbios 42 proc. SVV įmonių;
- užstato dydis ir paskolos grąžinimo terminai svarbūs tik 4 proc. įmonių;
- galimybė gauti kuo didesnę sumą aktuali tik 2 proc. įmonių;
- neatsirado nei viena įmonė, kuriai būtų svarbus banko įvaizdis ar patikimumas.

Ėmusių ir neėmusių paskolas įmonių nuomonių palyginimas pateiktas 11 pav.

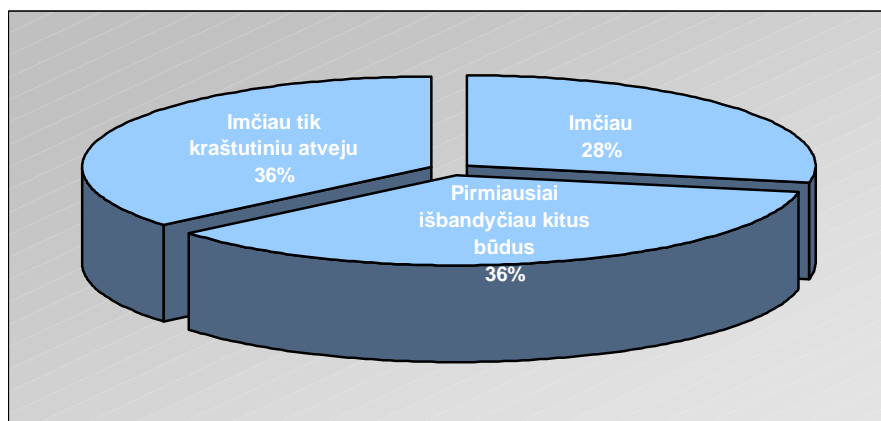
Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

11 pav. Kriterijų svarba renkantis paskolos davėją.

Taigi matome, kad neėmusios paskolų įmonės mano, kad pagrindiniai kriterijai, į kuriuos tikslinga atkreipti dėmesį renkantis paskolos teikėją, yra du - palūkanų dydis ir paskolos įforminimas. Ėmusios paskolas įmonės kitą kartą atsižvelgtų dar ir į užstato dydį, banko įvaizdį ir patikimumą. Tuo tarpu nesusidūrusios su kreditų sistema įmonės nemano, kad jos daug dėmesio skirtų užstatui, o banko įvaizdžio ir patikimumo iš viso neįvertintų.

Įmonėms taip pat buvo užduotas ir klausimas, ką jos vertintų labiau imdamos paskolą banke – 0,5 proc. mažesnę palūkanų normą ar paprastą bei greitą paskolos įforminimą. Jau anksčiau pastebėjome, kad vienas iš svarbiausių veiksnių imant paskolą yra jos kaina. Taigi ir šis klausimas dar kartą tai patvirtino: 60 proc. visų įmonių rinktųsi 0,5 proc. mažesnę palūkanų normą, o apie 40 proc. - paprastą ir greitą paskolų įforminimą.

Atsakant į klausimą, ar prireikus lėšų įmonės veiklai, nedvejojant būtų kreipiamasi į banką dėl paskolos, įmonės pasidalino beveik į lygias dalis (žr.12 pav.): 36 proc. teigia, jog pirmiausia išbandytų kitus būdus pinigams gauti, o tik nepasisekus imtų paskolą, kiti 36 proc. nusiteikę prieš paskolas ir jas imtų tik paskutiniu atveju; ir 28 proc. neabejodami imtų paskolą.

Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

12 pav. Įmonių elgesys prireikus veiklai lėšų

Panašiai pasiskirstė įmonės, jau ėmusios paskolas: 35 proc. įmonių nedvejodamos imtų paskolas, prireikus lėšų tolimesnei veiklai, 32,5 proc. pirmiausiai išbandytų kitus būdus pinigams gauti ir lygiai tiek pat įmonių imtų paskolą tik kraštutiniu atveju.

Įmonės nesinaudojančios bankų teikiamais kreditais teigia, jog nėra motyvuotos kreiptis į bankus dėl paskolų – tik 16 proc. įmonių, kurios prireikus lėšų imtų paskolą, net 42

proc. pirmiausiai išbandytų kitas galimybes ir lygiai tiek pat įmonių paskolą imtų tik kraštutiniu atveju.

Svarbiausia priežastis, dėl kurios įmonės imtų paskolas, yra verslo plėtra. Jei nėra galimybių plėsti verslą vien iš nuosavo kapitalo, tam reikia didelių pinigų, kurių sunku gauti kur nors kitur, o ne banke.

SVV įmonės, kurios nurodė, jog pirmiausiai išbandytų kitus būdus pinigams gauti, nurodė tokias savo motyvų priežastis:

- nepasitikėjimas bankais. Esant kintamai palūkanų normai bankas gali pareikalauti mokėti pernelyg dideles palūkanas už suteiktą kreditą, o tai gali įtakoti tolesnę įmonės veiklą;
- vengimas įsipareigoti. Esant nepastoviai verslo situacijai, kuomet sunku tiksliai prognozuoti įmonės verslą ateityje, kai kurios įmonės vengia ilgalaikių įsipareigojimų bankams, kuriuos gali būti sunku įvykdyti;
- ilgas paskolos suteikimo procesas bei jos įforminimas;
- kiti lėšų gavimo šaltiniai gali būti pigesni. Kartais įmonės pasirenka kitus būdus reikalingoms finansinės lėšoms gauti. Tai gali būti pigiau, nei imant paskolą banke;
- sudėtinga gražinti paskolą ir išlaikyti užimamą vietą rinkoje. Įmonė, paėmusi paskolą, didžiąją pelno dalį turi skirti jos gražinimui ir palūkanų mokėjimui. Įmonės, kategoriškai nusistačiusios prieš paskolas, mano, kad paskolų palūkanos yra per didelės ir apskritai bet kokios paskolos žlugdo verslą.

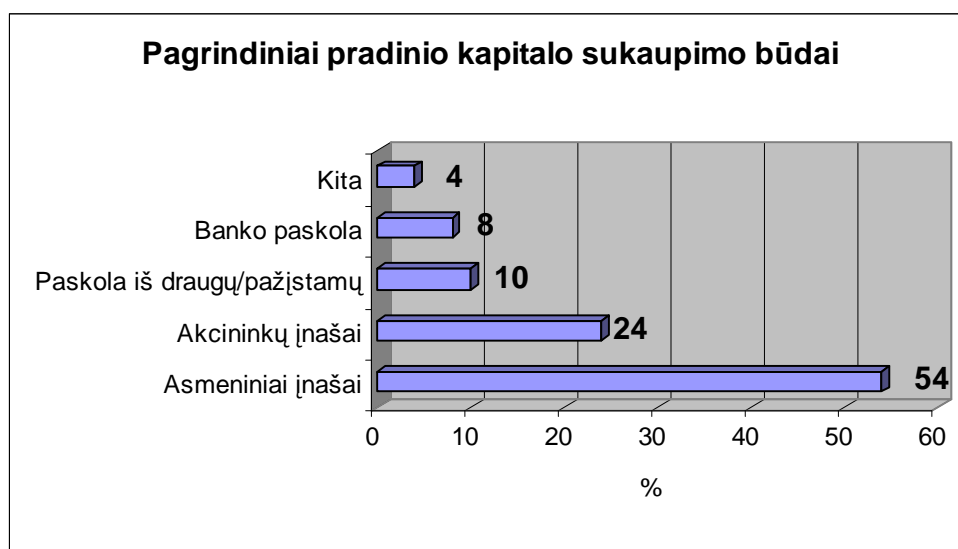
Vykdam apklaušą įmonės taip pat pateikė siūlymus, ką turėtų daryti bankai, norėdami išduoti daugiau neprobleminių paskolų. Bankams buvo siūlyta keisti kreditavimo strategiją ir:

- didesnę laiko dalį skirti atitinkamoms verslo plėtros prognozėms, kad patys įvertintų, kokios yra vieno ar kito subjekto galimybės gražinti kreditą;
- labiau vertinti įmonių vadovų asmeninius sugebėjimus, jų kompetenciją ir pan. veiksnius;
- negaišti laiko užstato vertinimui, jei objektyviai nustatytas įmonės pajėgumas rodo, kad paskola su didele tikimybe bus gražinta;
- teikti paskolas naujoms įmonėms, kurių verslo planą įvertinina ir pagrindžia tos srities specialistai;
- kuo aktyviau bendradarbiauti su vyriausybe rengiant skolinimo ir palūkanų kompensavimo programas;

- teikti kreditus ilgesniam terminui;
- kuo daugiau informacijos ir paslaugų teikti internetu.

Į klausimą kokiū būdu sukaupė pradinį kapitalą, verslininkai dažniausiai minėdavo savo asmeninius įnašus (54 proc.) arba įnašus gautus, iš savo socialinės aplinkos (24 proc. akcininkų įnašų 12 proc. paskolos iš draugų, giminių). Banko paskolomis naudojosi mažiau nei dešimtadalis apklaustųjų (8 proc.). Tik pavieniai respondentai minėjo kredito unijos paskolą, kitų verslininkų paramą ar kitus šaltinius.

Šaltinis: sukurta autorės pagal apklausos tyrimo rezultatus

13 pav. Pagrindiniai pradinio kapitalo sukaupimo būdai

Interviu metu, daugelis įmonių vadovų paminėjo, jog investicijas pritraukti pavyksta stambesnėms įmonėms. Investicijų pritraukimas taip pat labiau būdingas, įmonėms turėjusioms didesnę apyvartą pirmaisiais veiklos metais, vykdančioms savo veiklą ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Respondentai paminėjo, kad pagrindiniai šaltiniai iš kurių buvo gautos investicijos verslo plėtrai yra nuosavas kapitalas bei banko paskola. Tokie šaltiniai kaip tiekėjų kreditai, nepaskirstytas pelnas, kitų verslininkų pagalba buvo minimi retai.

Taigi apibendrinant atliktą apklausą galima pasakyti, kad vieni iš pagrindinių paskolų vartotojų šiuo metu yra didmeninės ir mažmeninės prekybos bei transporto ir ryšių įmonės. Kadangi net 59 proc. apklaustųjų nurodė ėmę kreditą viename ar kitame Lietuvos banke galime teigti, kad šis verslo finansavimo būdas yra paplitęs tarp smulkių ir

vidutinių įmonių, verslininkai į banko kreditus žiūri kaip į vieną iš pagrindinių galimybių praplėsti ar atgaivinti savo verslą.

Pagrindinis paskolų teikėjas yra Vilniaus bankas, užimantis apie 48 proc. paskolų rinkos. Antrasis pagal paskolų išdavusių smulkioms įmonėms yra Hansa bankas (26 proc. užimamos rinkos). Todėl galime teigti, jog nors teoriškai daugiau kreditų SVV įmonėms siūlo tokie bankai kaip Šiaulių, Sampo, Nord/LB, tačiau realiai įmonės naudojasi Vilniaus bei Hansa banko kreditavimo paslaugomis. Manau, kad tai įtakoja pačių bankų dydis, išplėstas aptarnavimo tinklas, o taip pat verslininkus įtakoja psichologinis motyvas, jog didieji rinkos dalyviai siūlo palankesnes kreditavimo sąlygas. Interviu metu pavyko išsiaiškinti, kad dažniausiai įmonės dėl kredito gavimo kreipiasi į 3-4 bankus, taigi neišnaudoja visų bankų siūlomų galimybių.

Pagal kreditų dydžius populiariausi yra dideli kreditai, per 50 000 tūkst. Lt, ilgesniam kaip 3 metai laikotarpiui. Pagal kredito rūšis smulkieji verslininkai neišskiria vienos pagrindinės rūšies. Priklausomai nuo imamo kredito tikslo įmonės renkasi ir kreditą investicijoms, ir lizingą, ir kreditą apyvartiniam kapitalui. Verslininkai pažymėjo, jog nepaisant bendrų taisyklių, visais atvejais konkrečios kreditavimo sąlygos visada priklauso nuo projekto patrauklumo ir derybinių sugebėjimų bei atkaklumo.

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad vyraujanti palūkanų norma rinkoje tarp SVV įmonių – 5,1 – 5,2 proc. Palyginus su paskolų palūkanomis įvairiuose bankuose (žr. 3 pav.) šis rodiklis nėra didelis, todėl galime teigti, jog smulkioms įmonėms kreditai suteikti palankiomis bei konkrecingomis palūkanomis. Galime daryti prielaidą, kad dabar, kai palūkanų marža tapo itin maža, bankai konkuruos tobulindami klientų aptarnavimą, trumpindami kreditų išdavimo terminus.

Pagrindiniai veiksniai, lemiantys vieno ar kito paskolų davėjo pasirinkimą, yra palūkanų dydis ir paskolos įforminimo greitis bei procedūros paprastumas. Interviu metu verslininkai akcentavo ir užstato dydį, jų teigimu bankai turėtų didesnę dėmesį skirti įmonių analizei, o ne užstato dydžiui. Tačiau svarbiausias kriterijus imant paskolą visgi yra jos kaina. Net 60 proc. apklaustųjų teigė, jog bent 0,5proc.mažesnė palūkanų norma lemtų jų apsisprendimą.

Pagrindinė priežastis dėl kurios įmonės ima kreditus banke yra verslo plėtra. Įmonės, kurios teigė, jog pirmiausia išbandytų kitus būdus pinigams gauti, o tik kraštutiniu atveju kreiptųsi į banką, labiausiai bijo įsipareigojimų, taip pat nepasitiki bankais, ieško

pigesnių lėšų gavimo šaltinių. Bijantys imti paskolas subjektai teigia, kad jos žlugdo verslą.

Norėdami daugiau išduoti kreditų, bankai turėtų mažinti palūkanų normas, trumpinti paskolų išdavimo terminus, tobulinti klientų aptarnavimą, labiau pasitikėti senais klientais, nustatyti visiems vienodus kriterijus paskolai gauti, daugiau laiko skirti įmonių veiklos analizei ir prognozei.

IŠVADOS

- kredito būtinumą lemia skirtinga turto apyvarta įvairiose įmonėse (tuo labiau skirtingose ūkio šakose), taip pat įmonių gamybos sezoniškumas bei nesutampanti ilgalaikio turto apyvarta. Dėl šių priežasčių vienu įmonių sąskaitose atsiranda laikinai nenaudojamų pinigų, o kitoms įmonėms tuo pat metu jų pritrūksta veiklai tęsti. Tuomet ir atsiranda būtinybė laikinai laisvus pinigus perskirstyti kredito pagalba. Būtent kredito pagalba vyksta laikinai laisvų pinigų perskirstymas visuomenėje.
- apgalvotai organizuotas kreditavimo procesas sudaro sąlygas bankui išvengti klaidų formuojant paskolų paketą ir tuo pačiu iki minimumo sumažinant kredito riziką. Suteikiant paskolą būtina objektyviai įvertinti kredito gavėjo veiklos ekonominius ir finansinius rodiklius, atlikti išsamią analizę, nustatyti kredito naudojimo tikslingumą, efektyvumą bei paskolos susigrąžinimo būdus.
- paskolos analizė yra svarbus kreditavimo proceso veiksnys, kuomet įvairiapusiškai analizuojamas paskolos gavėjas, pradedant įmonės vadovų finansiniu įvertinimu, pageidaujamo kredito dydžio pagrįstumu ir baigiant paskolos apdraudimo būdais.
- teikdami kreditus geriausiai pasiruošusiems klientams, bankai stimuliuoja naujų, pažangių technologijų bei struktūrinių pokyčių atsiradimą ekonomikoje.
- kreditai pasižymi didele klasifikavimo įvairove. Tą patį kreditą galime priskirti kelioms rūšims, priklausomoms nuo skirtingų klasifikavimo kriterijų, pvz., paskola gali būti trumpalaikė, išduota su

užstatu , su fiksuotomis palūkanomis ir pan. Kokią kredito formą pasirinkti, turi nuspręsti įmonių vadovai įvertinę daugelį kredito ypatybių. Nepaisant bendrų taisyklių, visais atvejais konkrečios kreditavimo sąlygos (terminai, palūkanos, kredito sumos ir pan.) visada priklauso nuo projekto ptrauklumo ir derybinių sugebėjimų bei atkaklumo.

- aukštos kokybės ir subalansuotas banko paskolų paketas sudaro sąlygas bankui pasiekti pagrindinio jo tikslo – pelno, o kartu užtikrina bankui patikėtų piniginių lėšų saugumą.

- gana dažnai pagrindinis projekto tinkamumo finansavimui įvertinimo kriterijus Lietuvos bankuose yra nekilnojamojo ar kilnojamojo turto įkeitimas. Tai, manau, nėra teisinga. Įkeitimo turėjimas jokių būdu negali būti paskolos suteikimo priežastis, nes pagrindinis banko tikslas suteikiant paskolą yra ne įkeisto turto perėmimas, o pelno gavimas palūkanų forma bei suteiktos paskolos susigrąžinimas.

- palūkanas dauguma autorių įvardija kaip pinigų skolinimo kainą arba mokestį už sutikimą atidėti vartojimą. Bet palūkanos ne visada rodo pinigų skolinimo kainą. Dažnai jos yra pagrindinis kredito kainos elementas. Palūkanų norma, už kurią galima pasiskolinti priklauso nuo centrinio banko vykdomos pinigų politikos, kredito išteklių pasiūlos bei paklausos ir nuo infliacijos.

- teisingas procentinės palūkanų normos nustatymas yra labai svarbi kreditavimo proceso dalis. Paskolos teikėjas dažniausiai linkęs nustatyti aukštesnę palūkanų normą tam, kad gauti pageidaujamą pelną bei kompensuoti riziką. Tačiau palūkanų norma negali būti per aukšta, kad nesudarytų paskolos gavėjui sunkumų grąžinti paskolą bei nesukeltų noro pasirinkti kitą paskolos teikėją.

- paskolų sutarčių turinys kiekviename banke gali būti skirtingas, tai lemia banke susiklosčiusi sutarčių sudarymo praktika, įstatymais apibrėžtų sutarčių sudarymo reikalavimai, skolininkas, paskolos dydis ir kita. Pagrindinis gerai sudarytos paskolos sutarties tikslas – kontroliuoti sąlygas, kuriomis bankas skolina pinigus klientui.

- rizikos vertinimas tiek išduodant paskolą, tiek vėliau, paskolos kontrolės procese padeda numatyti galimas grėsmes – kredito negražinimo tikimybę ar pan. ir suteikia galimybę priimti atitinkamus gynybinius sprendimus, siekiant apsaugoti banko interesus.

- paskolų teikimas įmonėms yra svarbiausias bankų vaidmuo finansuojant verslą. Bankai teikia šių rūšių paskolas: trumpalaikes, vidutinio laikotarpio ir kredito limitus.

- per praėjusį pusmetį šalies komerciniai bankai sušvelnino skolinimo sąlygas. Pagrindinėmis to priežastimis buvo įvardintos konkurencija bei lūkesčiai, susiję su bendra šalies ekonomine situacija. Bankų vertinimu, labiausiai padidėjo paskolų smulkiam ir vidutiniam verslui paklausa, o pagal trukmę ilgalaikių paskolų paklausa. Paklausą sąlygojo išaugęs įmonių kapitalinių investicijų bei apyvartinio kapitalo finansavimo poreikis. Vertindami lūkesčius, daugelio bankų atstovai tikisi paklausos paskoloms augimo, ypač ilgalaikių paskolų bei paskolų smulkiam ir vidutiniam verslui.

- ypač platų kredito produktų pasirinkimą siūlo Šiaulių, Sampo, Medicinos bei Ūkio bankas. Siekdami pritraukti kuo daugiau klientų daugelis bankų siūlo supaprastintas ir pagreitintas kredito gavimo procedūras.

- pagrindiniai paskolų vartotojai šiuo metu Lietuvoje yra didmeninės ir mažmeninės prekybos bei transporto ir ryšių įmonės, užimančios po 30 proc. visos suteiktų paskolų rinkos.

- pagrindinis paskolų teikėjas yra Vilniaus bankas, užimantis didžiausią – 48 proc. rinkos dalį šalyje. Antrasis pagal paskolų išdavusių smulkioms įmonėms yra Hansa bankas (26 proc. užimamos rinkos). Taigi, nors teoriškai daugiau kreditų SVV įmonėms siūlo tokie bankai kaip Šiaulių, Sampo, Nord/LB, tačiau realiai įmonės naudoja Vilniaus bei Hansa banko kreditavimo paslaugomis. Manau, kad tai įtakoja pačių bankų dydis, išplėstas aptarnavimo tinklas.

- šiuo metu tarp ūkio subjektų populiariausios yra didelės paskolos, per 50 000 Lt, suteiktos ilgesniam kaip 3 metai laikotarpiui su vyraujančia 5,2 proc. metine palūkanų norma. Pagal kredito rūšis smulkieji verslininkai neišskiria vienos pagrindinės rūšies. Priklausomai nuo imamo kredito tikslo įmonės renkasi kreditą investicijoms, lizingą, kreditą apyvartiniam kapitalui, faktoringą ir t.t.

- atlikus smulkių ir vidutinių įmonių anketinę apklausą buvo nustatyta, kad pagrindiniai veiksniai, lemiantys vieno ar kito paskolų davėjo pasirinkimą, yra palūkanų dydis ir paskolos formavimo greitis bei kredito teikimo procedūros paprastumas. Kiti faktoriai - užstato dydis, galimybė gauti kuo didesnę sumą, paskolos grąžinimo terminas, banko įvaizdis bei patikimumas yra mažiau svarbūs arba visai nereikšmingi.

- anketinėje apklausoje dalyvavusių smulkių ir vidutinių įmonių darbuotojų nuomone, norėdami daugiau išduoti paskolų, bankai turėtų mažinti palūkanų normas, ilginti terminus, labiau pasitikėti senais klientais, nustatyti visiems vienodus kriterijus paskolai gauti, daugiau laiko skirti įmonių veiklos analizei ir prognozei.

- pagrindinės priežastys, skatinančios smulkiuosius verslininkus vengti imti kreditą banke Lietuvoje, yra nepasitikėjimas bankais, ilgalaikio finansinio įsipareigojimo baimė, ilgas paskolos formavimo laikotarpis ir kt.

- bendros kreditavimo sąlygos Lietuvoje gali pagerėti padidėjus konkurencijai tarp bankų ir kitų kredito institucijų bei išaugus kreditavimo formų įvairovei.

PASIŪLYMAI

- Smulkieji verslininkai siūlo sukurti miestuose ir miesteliuose koordinacinius centrus, išlaikomus iš valstybės biudžeto. Šie centrai turėtų užsiimti prekybos plotų, tinkamų SVV įmonėms, paieška ir nuoma lengvatinėmis sąlygomis. Koordinaciniai centrai turėtų užsiimti ir finansavimo šaltinių paieška SVV įmonėms, tuo būdu jie galėtų gerokai atpiginti kreditus bei padaryti juos prieinamesnius smulkiajam verslui. Vienas iš kreditų prieinamumo gerinimo būdų galėtų būti ir garantijos kreditams.

- atlikus anketinį smulkių ir vidutinių įmonių tyrimą buvo nustatyta, kad norint geriau patenkinti klientų poreikius, svarbu operatyviau ir profesionaliau atlikti kreditavimo procedūras, tai leistų sutrumpinti paskolos išdavimo procesą. Tam reikia tobulinti klientų aptarnavimo kokybę.

- atliekant paskolos analizę, daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama įmonės finansinės veiklos analizei bei komercinės veiklos aplinkos įvertinimui, nes finansinė analizė teikia daugiausiai informacijos apie įmonės veiklą, jos efektyvumą, pelningumą bei rizikos laipsnį. Komercinės veiklos aplinkos elementai, tokie kaip rinka, konkurentai, tiekėjai gali turėti didelės įtakos pelningai įmonės veiklai užtikrinti. Todėl, manau tikslinga kaip galima kruopščiau įvertinti minėtus veiksnius.

- siekiant patobulinti kreditų paketo kokybę ir sumažinti specialiuosius atidėjimus negražinamiems kreditams padengti, bankai turėtų išanalizuoti išduotas negražintas paskolas, įvertinti ankstesnės kreditų suteikimo politikos trūkumus bei klaidas ir imtis veiksmų ir priemonių, galinčių sumažinti riziką.

- norint kuo efektyviau tenkinti visų šalies ūkio subjektų bei fizinių asmenų poreikius ir skatinti ekonomikos gyvybingumą, reikia siūlyti kuo daugiau kreditavimo paslaugų.

STANAITIENĖ, Indra. (2006) *The crediting possibilities of the small and middle lithuanian enterprises*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 79 p.

SUMMARY

The object of this paper is the crediting possibilities of the small and middle – size lithuanian enterprises. The small and middle business of Lithuania is the guaranty of the economics stability and growth.. A risk element always exists in granting loans, so that's why banks' must organize rational and will – considered crediting process.

Owing to the banks, vacant monetary capital is directed to the most dynamic and perspective business areas, in other words, is converted from idle to functioning capital.

The main tasks of this paper are:

- to look through the peculiarities of crediting process, bigger attention paying to loans' classification, interest establishment, mortgage and quarantees, loans' contracts and credit hazard;
- to look over the crediting services of the biggest banks of Lithuania;
- to fulfil the research of Joint Stock companies of Lithuania, related with taking loans;
- to make conclusions and suggestions at the end of this paper.

The paper consists of these parts:

- introduction;
- the peculiarities of crediting process – there are loans analysis and grouping, interests, mortgage and quarantees, loan contracts, credit hazard and other elements of crediting process described here.
- the research of Lithuania's credit market using a questionnaire – this part consists of short review of Lithuania's credit market, crediting services of Lithuanian banks and a research of Lithuanian credit market
- Conclutions and suggestions.

The main results of the research are:

- the main users of the loans are trade, communication and transport companies;
- the main credit market player is Vilnius bank, that takes 48% of the loan market.
- the most popular crediting product is big loans (over 50 000 lt.) with long term period (over 3 year).

MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aleknevičienė V. Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija 2005. - 268p.
2. Aleknevičienė V. Įmonės finansų valdymas. – Akademija: LŽŪU leidybos centras, 2004. – 127p.
3. Ansoff I. Novąja korporativnaja strategija. – Sankt – Peterburg: Piter, 1999. – 416 p.
4. Bagdonas V. Verslo kontraktų sudarymas, įvertinimas ir kreditavimas V. 2000. – 261p.
5. Baršauskas, P. Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos sąjungoje ir Lietuvoje. Kaunas: Technologija 2003.
6. Bartkus E., Buškevičiūtė E., Finansų institucijos ir finansų rinkos. – Kaunas: „Technologija“, 1994 – 110p.
7. Bartkus E. Smulkus ir vidutinis verslas – darbo rinkos katalizatorius. Vilnius, Ekonomika 2004 67 (2).
8. Buckiūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P., Lietuvos finansų sistema. – Vilnius: Teisinės informacijos institutas, 2003. – 168p.
9. Buckiūnienė O., Finansai . – Vilnius: Vilniaus kolegija, 2002. – 84p.
10. Bubnys E. Įmonės finansų valdymas. Kaunas: Technologija, 1997. - 217 p.
11. Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I. Finansų analizė. – Kaunas: Technologija, 1998. -- 246 p.
12. Cyril Pat Obi. Verslo finansų pagrindai. Kaunas: Technologija, 1999. - 299 p.
13. Fabozzi J.F., Modigliani F. Foundations of Financial Markets and Institutions. – 2002. -663p.
14. Gineikienė Z., Korsakaitė D., Kučinskienė M., Tamulevičius J., Verslas. Vilnius 2003. – 269p.
15. Geležiūtė K. (2006) Bankai vilioja smulkiuosius. Verslo žinios, kovo 10d., p. 14.
16. Juodka R., (2006) Kredito rizika: teisinės jos mažinimo priemonės. Verslo žinios, balandžio 21d. p. 15.

17. Juodka R. (2006) Verslo finansavimas: kreditai, lizingas, faktoringas. Verslo žinios, balandžio 28d. p.13.
18. Juozaitienė L. Įmonės finansai. Analizė ir valdymas. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2000. - 177 p.
19. Leora F. Klapper, Virginiai Sarria-Allende, Victor Sulla. Small and Medium-Sized Enterprise Financing in Eastern Europe. Policy research working paper 2933. The World Bank Development Research Group, Finance, December 2002.
20. Mačerinskienė I., Ivaškevičiūtė L., Sabaitė G. Smulkaus ir vidutinio verslo išorinio finansavimo šaltiniai. Socialiniai mokslai, 2002, Nr.2 (34), 35-46p.
21. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. – New York, 2001.- 737p.
22. Pilibaitis, R. (2006) Indėlių paskolų kaina – centrinių bankų rankose. Verslo žinios, vasario 1d. p. 11.
23. Pilibaitis, R. (2006) Išlaidos paskoloms – euro ir palūkanų kryžkelėje. Verslo žinios, kovo 8d., p. 11.
24. Radavičius E. Įmonės finansai: analizė ir prognozė. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 1997. - 94 p.
25. Ranonytė, A. (2006) Būsto paskolos brangsta, bet paskolų rinka auga. Verslo žinios, vasario 23d., p.10.
26. Ranonytė, A. (2006) Bankų paskolų kaina nuosekliai toliau didėja. Verslo žinios, balandis 18d. p.12.
27. Rutkauskas A.V. Finansų ir komercijos kiekybiniai modeliai. –Vilnius: Technika, 2000.
28. Rutkauskas A. V. Finansų rinkos ir institucijos. Vilnius: Technika, 1998. 420 p.
29. Rutkauskas A. V. Tvaronavičienė M. Tax System and Conditioning of Business Environment in Lithuania. Ekonomika, Nr. 52, 2000. – 130 p.
30. Rutkauskaitė R. (2006) INVEGA gerai, bet ne vienintelė. Verslo žinios, vasario 19d. p.2.
31. Rutkauskaitė R. (2006) Mikrokreditavimo teks dar gerokai palaukti. Verslo žinios, sausio 17d. p.13.
32. Rouse N. Banker's Lending Techniques. – London: The Chartered Institute of Bankers, 1995.- 168p.
33. Simanavičienė Ž. Verslo administravimas. Mokomoji knyga. Kaunas. Technologija, 2003. – 172p.

34. Sūdžius V. Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas. Vilnius: Kronta, 2001. – 288p.
35. Staniulytė T. (2006) Šiomet pjaus naują paskolų derlių. Verslo žinios, vasario 12d., p. 14.
36. Staniulytė T. (2006) Bankai auga be trūkčiojimų. Verslo žinios, balandžio 20d. p. 10.
37. Taraila S. Kreditavimas. –Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 1998.
38. Navickas V. Europos Sąjungos rinkų ypatumai. Kaunas. Technologija, 2003.- 163p.
39. Mockaitis A., Vaiginienė E., Giedraitis V., The internationalization Efforts of Lithuania Manufacturing Firms – Strategy of Luck? , Economics Working Paper Archive Econ WPA2005.

INFORMACINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

40. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros Lietuvoje tendencijos. Tyrimai. Vilnius, Lietuva, 2006. Prieiga per internetą : <http://www.svv.lt> .
41. European Commission. (2002a). A Study of Business Support Services and Market Failure. Retrieved March 25, 2004, from: <http://www.europa.eu.int>
42. Statistikos departamentas. Vilnius, 2006. Prieiga per internetą: <http://std.lt>
43. Vilniaus bankas. Kreditai verslo klientams. Prieiga per internetą: <http://www.seb.lt>
44. Hansa bankas. Verslo finansavimas. Prieiga per internetą: <http://www.hansa.lt>
45. Ūkio bankas. Finansinė parama juridiniams asmenims. Prieiga per internetą: <http://www.ub.lt>
46. NORD/LB bankas. Kreditai verslo klientams. Prieiga per internetą: <http://www.nordlb.lt>
47. Šiaulių bankas. Kreditai ir faktoringas verslo klientams. Prieiga per internetą: <http://www.sb.lt>
48. Sampo bankas. Finansavimo programos. Prieiga per internetą: <http://www.sampo.lt>
49. Lietuvos bankas. Kredito įstaigos. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt>
50. Bendrovių skolos VP. <http://www.nse.lt>
51. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. A Survey of the Lithuanian Economy 2003/2004 . Prieiga per internetą: [http:// www.lrinka.lt](http://www.lrinka.lt)

1 PRIEDAS

GERBIAMAS RESPONDENTE,

VU KHF studentė, I.Stanaitienė, atlieka smulkaus ir vidutinio verslo įmonių kreditavimo tyrimą. Jūsų atsakymai labai padėtų įvertinti Lietuvos komercinių bankų vykdomą paskolų teikimo politiką smulkioms (ir vidutinėms) įmonėms. Atsakymą žymėti X. Iš anksto dėkoju už atsakymus.

1. Kokia Jūsų įmonės veiklos sfera?
  - žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė, žuvininkystė
  - elektros, dujų ir vandentiekio tarnyba
  - statyba
  - didmeninė ir mažmeninė prekyba
  - viešbučiai ir restoranai
  - transportas ir ryšiai
  - kita

2. Koks Jūsų įmonės dydis?
  - mažiau nei 10 darbuotojų
  - mažiau nei 50 darbuotojų
  - mažiau nei 250 darbuotojų.

3. Ar esate ėmę banko paskolą?
  - Taip
  - Ne (pereiti prie 9 klausimo)

4. Kokia kredito priemone esate pasinaudoję?
  - Kreditas investicijoms
  - Kreditas apyvartiniam kapitalui
  - Sąskaitai suteiktas kredito limitas
  - Kredito linija
  - Lizingas
  - Faktoringas
  - Kita

5. Kokiame banke ėmėte paskolą?
  - Hansabankas
  - Vilniaus bankas
  - Ūkio bankas

- Snoro bankas
  - Nord/ LB bankas
  - Kitame
6. Kokio dydžio paskolą gavote?
- iki 20 000 Lt
  - 20 001 – 50 000 Lt
  - 50 001 ir daugiau
7. Kokiam laikotarpiui suteikta paskola?
- iki 1 metų
  - 1-3 metams
  - 3 ir daugiau metų
8. Kokio dydžio palūkanos? _____
9. Kokie kriterijai Jums yra svarbiausi renkantis banką paskolai gauti?
- palūkanų dydis
  - galimybė gauti kuo didesnę sumą
  - paskolos grąžinimo terminas
  - banko įvaizdis ir patikimumas
  - paskolos įforminimas (kuo greičiau, kuo mažiau dokumentų yra reikalinga)
  - užstato dydis
10. Ar prireikus lėšų įmonės veikloje nedvejodami imtumėte banko paskolą?
- imčiau, nes _____
  - pirmiausia išbandyčiau kitus būdus pinigams gauti, nes _____
  - paskolą imčiau tik kraštutiniu atveju, nes _____
11. Kas Jums yra svarbiau imant paskolą banke?
- 0,5 proc. mažesnė paskolos palūkanų norma
  - paprastas ir greitas paskolos įforminimas
12. Ką, Jūsų nuomone, turėtų daryti bankai, norėdami išduoti daugiau grąžintinų paskolų?
- _____
13. Kaip sukaupėte pradinį kapitalą?
- asmeniniai įnašai
  - akcininkų įnašai
  - banko paskola
  - kita

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus.

Lietuvos bankų siūlomos verslo finansavimo paslaugos juridiniams asmenims

<p>Vilniaus Bankas</p> <p>Kreditai:</p> <p>Kreditas investiciniams projektams finansuoti – tai ilgalaikis kreditas skirtas verslo plėtrai ar investiciniams projektams finansuoti. Paprastai suteikiamas: įsigyti ar atnaujinti įrangą, pirkti, rekonstruoti ar statyti nekilnojamojo turto, verslo projektams įgyvendinti ar investicijoms į kitas įmones;</p> <p>Kreditas apyvartinėms lėšoms finansuoti – šis kreditas skirtas įmonėms, kurioms trūksta apyvartinių lėšų, taip pat įmonėms, kurios nori subalansuoti piniginius srautus. SEB Vilniaus bankas siūlo tokius pagrindinius kreditus apyvartinėms lėšoms finansuoti:</p> <p><i>Sąskaitos kreditavimas</i> - trumpalaikio kredito forma, kai klientui suteikiama teisė sutartą laikotarpį turėti savo banko sąskaitoje nustatytą debeto likutį, kurį klientas gali naudoti atsiskaitymams.</p> <p><i>Kreditas apyvartinio kapitalo finansavimui</i> – tai trumpalaikis kreditas skirtas vienkartiniam įmonės apyvartinių lėšų papildymui.</p> <p><i>Kredito limitas (kredito linija)</i> - bankas gali nustatyti kredito limitą. Tai reikiama priemonė tam, kad atsiradus būtinybei išlyginti įmonės piniginius srautus, galima būtų greitai pasiskolinti iš banko.</p> <p>Faktoringas – tai paslaugų visuma, kurios esmė – skolos išsipareigojimų pirkimas, kai pardavėjas perleidžia bankui piniginių reikalavimų teises pagal pardavėjo pirkėjams išrašytas sąskaitas.</p> <p>Garantija arba laidavimas – tai banko išsipareigojimas sumokėti garantijos gavėjui tam tikrą pinigų sumą pagal jo reikalavimą, kuriame nurodyta kaip garantijos užsakovas pažeidė garantija užtikrintą prievolę.</p> <p>Eksporto akredityvų dokumentų diskontavimas – tai apyvartinių lėšų finansavimo būdas, kai atsiskaitoma eksporto akredityvais.</p> <p>Vekselių diskontavimas – bankas diskontuoja pateiktus įsakomuosius ir paprastuosius vekselius t.y. sumoka už pateiktus vekselius nesuėjus mokėjimo terminui. Vekseliai diskontuojami už tam tikrą kainą, išreikštą metų palūkanomis.</p>
<p>Bankas Snoras - teikia kredito linijas stambiam, vidutiniam bei smulkiąjam verslui, įvairioms gamybos, paslaugų, socialinės veiklos ar su žemės ūkio veikla susijusių įmonių finansiniams poreikiams tenkinti. Bankas taip pat teikia sąskaitos perviršius bei faktoringo paslaugą. Įmonėms, kurių darbuotojams atlyginimai pervedami į banko korteles siūloma atlyginimų mokėjimo programa „Tiltas“, skirtą atlyginimams finansuoti.</p>
<p>AB Medicinos bankas:</p> <p>Trumpalaikiai kreditai ir kredito linijos – šie kreditai suteikiami apyvartinių lėšų papildymui.</p> <p>Sąskaitos kreditavimas – trumpalaikio kreditavimo forma, kai klientui suteikiama teisė turėti savo banko sąskaitoje debetinį likutį.</p> <p>Faktoringas – trumpalaikio kreditavimo forma, kai klientas perleidžia bankui piniginius reikalavimus pagal savo sąskaitas už pirkėjams parduotas prekes ar suteiktas paslaugas, o bankas įsigydamas klientui priklausančius piniginius reikalavimus jo pirkėjams, išmoka klientui</p>

faktoringo avansą pagal pateiktą sąskaitą.

Garantijos – mokėjimo garantija užtikrina mokėjimą laiku; pasiūlymo garantija – apsaugo pirkėją nuo komercinio pasiūlymo nevykdymo; sutarties vykdymo garantija apdraudžia pirkėją nuo sutartyje numatytų įsipareigojimų nevykdymo.

Hansa Bankas

Investicinė paskola – tai ilgalaikė paskola įmonėms, skirta įrangai ar gamybiniais pastatams pirkti ir rekonstruoti bei naujiems verslo projektams finansuoti.

Paskola apyvartiniam kapitalui – tai trumpalaikis kreditavimas, skirtas patenkinti įmonės apyvartinio kapitalo poreikius ar verslui plėtoti.

Kredito limitas – tai trumpalaikės paskolos forma. Jei įmonės banko sąskaitai suteiktas kredito limitas, įmonė gali bet kuriuo metu pasiskolinti iš anksto sutartą pinigų sumą ir tam tikrą laiką turėti neigiamą banko sąskaitos likutį.

Kredito linija – tai trumpalaikės paskolos forma. Jei įmonė naudojami kredito linija, gali bet kuriuo metu pasiskolinti visą ar dalį iš anksto numatytos kredito linijos sumos.

Lizingas ir faktoringas – UAB „Hansa Lizingas“ siūlo paprastus, greitus ir lanksčius finansinius sprendimus (autolizingas, įrengimų lizingas, žemės ūkio technikos lizingas, nekilnojamo turto lizingas, faktoringas ir pan.).

Dokumentiniai atsiskaitymai – dokumentiniai akredityvai, vekseliai, inkaso – daugelio prekybos ir pramonės įmonių kasdien naudojami finansiniai įrankiai. Jie skirti sandorio rizikai sumažinti bei suteikia galimybę vienai ar abiem sandorio šalims gauti finansavimą.

Banko garantijos – bankas įsipareigoja sumokėti garantijos gavėjui garantijoje nurodytą sumą, jeigu banko klientas, už kurį bankas garantavo neįvykdys ar netinkamai įvykdys prievolę garantijos gavėjui.

AB Ūkio bankas verslo klientams teikia trumpalaikį kreditavimą ir ilgalaikį finansavimą.

Trumpalaikis kreditavimas:

trumpalaikės paskolos apyvartinių lėšų papildymui ne ilgesniam kaip 1 metų laikotarpiui;

kredito linijos apyvartinių lėšų papildymui, pinigų srautų subalansavimui ne ilgesniam kaip 1 metų laikotarpiui;

overdraftai – teisė sutartu laikotarpiu turėti sąskaitoje nustatyto dydžio debetinį likutį;

garantijos ir laidavimai, kuriais bankas įsipareigoja atsakyti už kliento prievolių (ar jų dalies įvykdymą).

Ilgalaikis finansavimas:

ilgalaikės paskolos verslo plėtojimui ir investicinių projektų vykdymui laikotarpiui iki 5 metų.

AB Nordea Bankas verslo klientams siūlo tokią finansavimo paslaugų ir būdų pasirinkimą:

Paskolos – trumpalaikės ir ilgalaikės paskolos investicinių projektų ar apyvartinio kapitalo finansavimui.

Kredito linija – tai galimybė pasiskolinti ir persiskolinti lėšas iki tam tikro limitu.

Overdraftas – suteikia teisę įmonei naudoti pinigų sumas, viršijančias banko sąskaitos likutį iki nustatytos maksimalios overdrafto sumos. Tai efektyvus trumpalaikio kreditavimo būdas, padedantis subalansuoti įmonės pinigų srautus ir patenkinti einamųjų lėšų poreikį.

Prekybos finansavimas – sudarant prekybos sandorius labai svarbu tinkamai pasirinkti atsiskaitymo būdą. Kiekviena iš sandorio šalių nori kuo sklandžiau įvykdyti prekių ar paslaugų ir pinigų mainus, sumažinti sandorio riziką bei turėti galimybę vienai ar abiem sandorio šalims gauti banko finansavimą. Įmonės gali pasinaudoti tokiu finansavimu: dokumentų inkaso, dokumentinis akredityvas, atsiskaitomojo indėlio sąskaita, banko garantija.

AB Šiaulių bankas skiria ypatingą dėmesį smulkiąjam ir vidutiniam verslui plėtoti. Šie kreditai skiriami būtent smulkiam ir vidutiniam verslui.

Trumpalaikiai kreditai

Kredito linija - skirta apyvartinėms lėšoms papildyti, garantijoms teikti, dokumentiniams akredityvams leisti. Tai galimybė iki gražinimo termino pabaigos naudotis kredito linija pagal

poreikį; grąžinti panaudotas lėšas, prireikus vėl paimti, vėl grąžinti ir t.t.

Overdraftai – efektyvus trumpalaikio kreditavimo būdas, padedantis subalansuoti įmonės pinigų srautus ir patenkinti apyvartinių lėšų poreikį. Banko klientams suteikiama teisė turėti trumpalaikį sąskaitos debetinį (minusinį) likutį, nevišijant nustatyto limito.

Ilgalaikiai kreditai

Vikrūs kreditai – iki 30 000 eurų (ekvivalentas litais ar JAV doleriais), finansuojama projekto dalis net iki 100 proc., trukmė iki 10 m., paskolos grąžinimą galima atidėti iki 2m.

Drąsūs kreditai – iki 100 000 eurų (ekvivalentas litais ar JAV doleriais), finansuojama projekto dalis iki 90 proc., trukmė iki 10 m., paskolos grąžinimą galima atidėti iki 2m.

Stiprūs kreditai – daugiau kaip 100 000 eurų (ekvivalentas litais ar JAV doleriais), finansuojama projekto dalis iki 80 proc., trukmė iki 10 m., paskolos grąžinimą galima atidėti iki 2m.

Factoringas – suteiks įmonei galimybę išplėsti verslą, subalansuoti pinigų srautus, užtikrins verslo sėkmę.

Dokumentiniai atsiskaitymai ir garantijos – šis skyrius leidžia dokumentinius akredityvus, inkaso ir garantijas gavėjams, bet kurioje šalyje, o savo klientams perduoda iš kitur gautus verslo partnerių akredityvus, inkaso ir garantijas, patvirtindamas jų autentiškumą.

AB bankas Sampo siūlo šiuos verslo kreditus:

Trumpalaikis kreditas apyvartiniam kapitalui finansuoti – skirtas ūkinei veiklai plėtoti, apyvartinėms lėšoms papildyti.

Ilgalaikis kreditas investiciniams projektams finansuoti – skirtas verslui plėtoti: naujiems įrenginiams, technikai ir technologijoms įsigyti, nekilnojamam turtui pirkti ir pan.

Ilgalaikis kreditas smulkiajam ir vidutiniam verslui finansuoti.

Kredito linija – tai trumpalaikės paskolos forma. Ji skirta apyvartinėms lėšoms papildyti, garantijoms bei laidavimams teikti, dokumentiniams akredityvams leisti.

Overdraftas – banko suteikta galimybė nustatytą laikotarpį turėti neigiamą banko sąskaitos likutį.

Factoringas – paslaugų visuma, apimanti finansavimą t.y. piniginių reikalavimų perdavimą bankui pagal pardavėjo už parduotas prekes išrašytas sąskaitas.

Garantijos ir laidavimai – tai banko įsipareigojimas sumokėti garantijos gavėjui tam tikrą sumą ar jos dalį, banko klientas, už kurį bankas garantavo, nesugeba laiku ir tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimo garantijos gavėjui.

Bankas Nord/LB siūlo tokias paslaugas:

Trumpalaikiai kreditai – tai kreditai verslo klientams, išduodami iki 1 metų laikotarpiui, apyvartinėms lėšoms papildyti.

Greitasis verslo kreditas – tai kredito limitas verslo kliento sąskaitoje, skirtas apyvartinėms lėšoms papildyti. Šio kredito gavėjai smulkios ir vidutinės įmonės, turinčios ne mažesnę nei 1 metų pelningos veiklos patirtį ir vykdančios ne mažiau kaip 80 proc. visų atsiskaitymų per banke atidarytas sąskaitas.

Ilgalaikiai kreditai – teikiami investicijoms ir stambiam, smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti: nekilnojamam turtui įsigyti ar statyti, įrenginiams, technikai ir technologijai įsigyti, statybos bendrovėms ir gyvenamųjų namų statybos bendrijoms gyvenamiesiems daugiabučiams ir individualiems namams statyti.

Overdraftas – efektyvus trumpalaikio kreditavimo būdas, leidžiantis banko sąskaitoje vykdyti išlaidų operacijas, kai joje nėra pinigų.

Kredito linija – tai trumpalaikė paskola išduodama iki 2m. laikotarpiui skirta apyvartinių lėšų trukumui padengti, akredityvams išleisti ar kitiems išdo produktams įsigyti.

Factoringas – šios paslaugos dėka prekių (paslaugų) pardavėjas gali pritraukti daugiau klientų, pasiūlydamas palankias tiekimo sąlygas.

Banko garantijos – bankas teikia pasiūlymo, sutarties vykdymo, avanso grąžinimo, mokėjimo, kokybės garantijas. Teikiamos ir kitų rūšių garantijos atsižvelgiant į konkretų sandorį.

Kreditai, finansuojami pagal kredito linijos sutartį su Vokietijos banku „Kreditanstalt für Wiederaufbau“ teikiami ilgalaikių investicinių projektų finansavimui. Kredito gavėjai yra mažos ir vidutinės privačios įmonės, fiziniai bei juridiniai asmenys, registruoti pagal LR įstatymus.